

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Jana Vrbková

**Smrt J. V. Stalina a její obraz ve vybraných
periodikách v roce 1953**

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **Jana Vrbková**

Vedoucí práce: **PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2010**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

VRBKOVÁ, Jana. *Smrt J. V. Stalina a její obraz ve vybraných periodikách v roce 1953*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky, 2010. 124 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Anotace

Bakalářská práce „Smrt J. V. Stalina a její obraz ve vybraných periodikách v roce 1953“ se zabývá způsobem, jakým vybraná periodika referovala o sovětském vůdci J. V. Stalinovi při příležitosti jeho smrti 5. března 1953. Sledováno je při tom období od 15. února do 16. března, které ho umožňuje zároveň i porovnat se způsobem, jakým daná periodika o Stalinovi psala také v posledních dnech jeho života. Práce se při tom zaměřuje především na to, jakým způsobem se ve vybraných periodikách při daných příležitostech projevoval Stalinův kult osobnosti, a jakým způsobem případně ovlivňoval způsob informování o jednotlivých událostech. Cílem je zároveň i zjistit, zdali se obraz Stalinovi smrti i Stalina samotného lišil v celostátním a regionálním tisku, a také v periodikách určených pro dospělé čtenáře a mládež. Za tímto účelem je proto obraz Stalinovy smrti zkoumán v *Rudém právu* (ústřední orgán Komunistické strany Československa), *Mladé frontě* (list Československého svazu mládeže), *Naší pravdě* (list okresního výboru Komunistické strany Československa v Gottwaldově) a *Jiskře okresu Kroměříž* (list zemědělského referátu Okresního národního výboru v Kroměříži).

Annotation

Bachelor thesis “The death of J. V. Stalin and its reflection in chosen newspaper in 1953” deals with the approach chosen newspapers have employed when treating the topic of death of Soviet leader J. V. Stalin on 5th March 1953. The period of time the paper covers, 15th February–16th March, also enables to compare it with the way the chosen newspapers have informed about Stalin in the few remaining days of his life. The paper focuses mainly on the manifestation of Stalin’s personality cult in the newspaper articles and the cult’s influence on the presentation of the chosen events. The main goal is to determine whether the presentation of Stalin’s death as well as of Stalin himself differed between nationwide and regional press as well as between newspapers focusing on mainly adult and young readers. This paper therefore examines the presentation of Stalin’s death in *Rudé právo* (the official newspaper of Communist Party

of Czechoslovakia), *Mladá fronta* (newspaper of the Czechoslovak Union of Youth), *Naše pravda* (newspaper of the Gottwaldov district organization of Communist Party of Czechoslovakia) and *Jiskra okresu Kroměříž* (newspaper of the district agricultural office of the Kroměříž district board).

Klíčová slova

J. V. Stalin, kult osobnosti, propaganda, mediální obraz, 1953, Rudé právo, Mladá fronta, Naše pravda, Jiskra okresu Kroměříž

Keywords

J. V. Stalin, personality cult, propaganda, reflection in media, 1953, Rudé právo, Mladá fronta, Naše pravda, Jiskra okresu Kroměříž

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Vlastní text práce bez anotací a příloh má celkem znaků s mezerami, tj. normostran.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne ...

Jana Vrbková

Poděkování

Ráda bych poděkovala zaměstnancům Archivu Národního muzea a Státního okresního archivu Kroměříž za ochotu a pomoc, kterou mi poskytli při hledání potřebných pramenů. Dále bych chtěla poděkovat také PhDr. Petru Bednařikovi, Ph.D. za vstřícný přístup, cenné připomínky i rady k mé bakalářské práci. Mé poděkování za projevenou toleranci, trpělivost a čas, který mi věnovali, stejně jako za darování doplňujících odborných materiálů v podobě několika Stalinových biografií, zároveň patří i mému nejbližšímu okolí.

Obsah

OBSAH.....	3
ÚVOD.....	4
1 J. V. STALIN.....	6
2 STALINSKÝ KULT OSOBNOSTI.....	16
2. 1 PROPAGANDA.....	16
2. 2 KULT OSOBNOSTI	16
2. 2. 1 Vzestup stalinského kultu osobnosti.....	17
2. 2. 2 Pád stalinského kultu osobnosti.....	19
2. 3 SMRT VŮDCE	20
3 CHARAKTERISTIKA POČÁTKU 50. LET.....	22
3. 1 POLITICKO-SPOLEČENSKÝ VÝVOJ	22
3. 2 SITUACE V MÉDIÍCH	25
4 OBRAZ SMRTI J. V. STALINA VE VYBRANÝCH PERIODIKÁCH.....	27
4. 1 CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH PERIODIK	27
4. 2 ANALÝZA JEDNOTLIVÝCH ČLÁNKŮ	28
4. 2. 1 Rudé právo	28
4. 2. 2 Mladá fronta.....	63
4. 2. 3 Naše pravda.....	81
4. 2. 4 Jiskra okresu Kroměříž	88
4. 3 SHRnutí OBSAHU DOBOVÝCH PERIODIK.....	89
ZÁVĚR.....	91
RESUMÉ	94
SUMMARY	95
POUŽITÁ LITERATURA.....	96

ÚVOD

Smrt sovětského vůdce Josefa Vissarionoviče Stalina je považována za konec etapy komunistického teroru i za jednu z příčin krize socialistického režimu v Maďarsku či Polsku. Přestože však měl stalinský režim více obětí než nacistický režim hitlerovského Německa, přetrvala Stalinova popularita jeho smrt, a v roce 2008 byl dokonce v soutěži „Imja Rossija“, pořádané ruskou televizní stanicí Rossija 1, zvolen třetí největší postavou ruských dějin – prvního místa v hlasování při tom nedosáhl údajně jen díky intervenci vedení stanice. K částečné obnově stalinského kultu, především v souvislosti se Stalinovou úlohou vítěze nad nacistickým Německem, nyní dochází v Rusku také v souvislosti s letošními oslavami 65. výročí konce druhé světové války.

Jedním z příčin přetrvávající Stalinovy oblíbenosti je i jeho kult osobnosti, který v průběhu dvacátých a třicátých let proniknul do všech sfér veřejného života, ovlivnil vývoj sovětské kultury i vědy, zasáhl všechny vrstvy společnosti včetně dětí, a po sovětském vítězství ve druhé světové válce se rozšířil i do všech zemí nově utvářeného socialistického bloku.

Má bakalářská práce se zabývá mediálním obrazem Stalinovi smrti v dobových československých periodikách. Stalinovo úmrtí je totiž jak počátkem oslabování jeho kultu, jež vyvrcholilo tajným projevem Nikity Sergejeviče Chruščova na 20. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu, tak jedním z jeho posledních velkých vzepjetí. Stručně je proto v práci přiblížena vedle Stalinova životopisu a charakteristiky československých politicko-spoločenských poměrů na počátku padesátých let i problematika stalinského kultu.

Ve své práci se chci zaměřit na způsob, jakým vybraná periodika o Stalinovi při této příležitosti referovala, a zjistit, jak se v jednotlivých člancích jeho kult osobnosti projevoval, zdali se dále od sebe odlišoval způsob prezentace jeho smrti pro dospělé publikum a mládež, a také v rámci celostátních a regionálních periodik. Za tímto účelem jsem tituly *Lidová demokracie* a *Svobodné slovo*, původně uvedené v tezi, nahradila regionálními periodiky *Naše pravda* a *Jiskra okresu Kroměříž* z Gottwaldova a Kroměříže.

Obuvnické město Gottwaldov, které bylo zároveň i krajským městem stejnojmenného kraje, změnilo v lednu 1949 svůj původní název Zlín na počest prvního

Bakalářská práce

československého socialistického prezidenta Klementa Gottwaldova, a usilovalo na počátku padesátých let o symbolickou pozici podobnou sovětskému Stalingradu. Sousední okres Kroměříž procházel ve stejných letech intenzivní kolektivizací.

1 J. V. STALIN

Josef Stalin, plným jménem Josif Vissarionovič Džugašvili, se narodil 18. prosince 1878¹ jako třetí dítě v rodině gruzínského ševce Vissariona Ivanova Džugašviliho a jeho ženy Jekatěřiny Georgijevny. Jelikož oba starší synové ještě v kojeneckém věku zemřeli, rozhodla se zbožná matka po narození „Sosa“ – jak v dětství a dospívání Stalina oslovovali – z vděčnosti dát své jediné přeživší dítě na církevní dráhu².

Stalinova rodina žila v městě Gori, kde byl také Stalin roku 1888 přijat do místní církevní školy. Tu v roce 1894 s vyznamenáním dokončil, aby poté i přes přetrvávající tísnivé finanční poměry na matčino přání nastoupil do první třídy kněžského semináře v hlavním městě Gruzie, Tiflisu (Tbilisi). Starost o obživu rodiny v té době již připadala na ni, a sebe i syna po odchodu svého násilnického muže-alkoholika živila šitím, uklízením či praním – často v rodinách místních židovských obchodníků.

V době svého pobytu v semináři, během nějž také začal publikovat své básně v časopise *Iveria*³, se Stalin seznámil prostřednictvím svých starších spolužáků s marxistickou ideologií. Zároveň si po přečtení románu gruzínského spisovatele Alexandra Kazbegiho, *Otcovražednice*, nechává poprvé po vzoru jedné z hlavních postav říkat „Koba“⁴ – jménem, které později přijme i jako svůj hlavní revoluční pseudonym. Po výrazném zhoršení prospěchu ve třetím ročníku, doprovázeným mj. i zápisy do třídní knihy, hovořícími např. o četbě zakázaných knih či vydávání ilegálního rukopisného časopisu (RADZINSKIJ 1998), vstoupil roku 1898 Stalin do ilegální marxistické organizace Mesame-Dasi (tzv. Třetí skupiny). O rok později, roku 1899, pak byl pro nedostavení se ke zkoušce definitivně vyloučen z kněžského semináře.

¹ Datum narození, uváděné v oficiálních dokumentech od roku 1922, kdy se Josef Stalin stal generálním tajemníkem tehdejší Komunistické strany Ruska (bolševiků) (KSR(b)), však spadalo na 21. prosince 1879. Názory na to, proč k této změně údajů došlo, se u jednotlivých autorů různí. Vedle prosté touhy se pobavit je mezi možnými vysvětleními uváděna např. snaha se vyhnout odvodu (MONTEFIORE 2008) či touha se distancovat od vlastní minulosti revolucionáře (RADZINSKIJ 1998).

² Jednala tak v souladu s gruzínskou tradicí, která považuje takového třetího syna za dar od Boha, který by měl být Bohu opět navrácen (RAYFIELD 2006).

³ Vedle tohoto gruzínského magazínu, jehož šéfredaktorem v té době byl slavný gruzínský básník Ilja Čavčavadze, se pak v roce 1907 objevily Stalinovy verše dokonce i v publikaci *Gruzínská čítanka neboli Sborník nejlepších ukázek gruzínské poezie* (RADZINSKIJ 1998).

⁴ Jedná se o postavu muže, který pomstí smrt svého nejlepšího přítele Jaga i jeho lásky – údajné otcovražednice, tím, že zabije místní pány a ruské dobyvatele, kteří zavinili jejich smrt (RAYFIELD 2006).

Po odchodu ze semináře Stalin ještě v prosinci téhož roku nastoupil do práce v tifliské meteorologické observatoři. Již v březnu roku 1901 však podal výpověď a stal se z něj profesionální revolucionář. V té době již také patřil ke stoupencům Vladimíra Iljiče Lenina. Výborem Sociálně demokratické dělnické strany Ruska (SDDSR) byl Stalin z Tiflisu vyslán do přímořského města Batumi, kde se zabýval tiskem propagačních letáků a úspěšně organizoval také demonstrace a stávky. Jeho despotismus však zároveň vedl k rozkolu tamější organizace SDDSR (RADZINSKIJ 1998). V dubnu 1902 byl nakonec dopaden batumskou policií při jedné z tajných schůzí dělníků, činnost organizace se mu ovšem dařilo nadále řídit i z batumské věznice (MONTEFIORE 2008).

Na jaře 1903 byl kvůli výtržnostem převezen do vězení v Kutaisi, odkud pak byl na podzim téhož roku transportován na Sibiř. Z vesnice Nižňaja Uda v Irkutské gubernii, kam byl odsouzen na tři roky vyhnanství, se Stalin pokusil ještě v listopadu 1903 utéci, kvůli omrzlinám však byl nucen se vrátit zpátky. V prosinci pak prostřednictvím oběžníku *Dopis soudruhovi o našich organizačních úkolech*, který poštou obdržel, a jež byl opatřen podpisem V. I. Lenina, došlo k Stalinovu prvnímu, byť zatím pouze zprostředkovanému kontaktu s Leninem⁵. V lednu 1904 se Stalin znovu pokusil o útěk ze Sibiře, a tentokrát se mu podařilo se dostat až zpátky do Tiflisu, kde byl sice několikrát během následujících let znovu zatčen, vždy se mu však podařilo z vězení uprchnout⁶.

Na podzim 1905 byl Stalin jako jeden ze členů Celokavkazského výboru SDDSR vybrán, aby Kavkaz reprezentoval na chystané bolševické konferenci v Petrohradě. Ta však byla přesunuta do finského města Tampere, kde se tedy 7. ledna Stalin poprvé osobně setkal s Leninem. Přestože se ovšem nijak na tomto sjezdu nezapojil do diskuze, a ani mimo sjezd na sebe nestrhával žádnou pozornost (RADZINSKIJ 1998), byl pozván i na další sjezdy do Londýna a Stockholmu, stejně jako soukromou na schůzku

⁵ Tento oběžník s okopírovaným podpisem však údajně Leninova manželka a spolupracovnice Naděžda Konstantinovna Krupská ve skutečnosti rozesílala všem Leninovým stoupencům na venkově (RADZINSKIJ 1998).

⁶ Vysoká úspěšnost jeho útěků, spolu se skutečností, že např. ze svého prvního vyhnanství utekl s falešnými doklady na ruské jméno a ani přes výrazné gruzínské rysy tváře a silný gruzínský přízvuk nebyl na své cestě zadržen, vedly např. RADZINSKÉHO (1998) k domněnce, že Stalin působil jako agent provokatér státní bezpečnosti, tzv. Ochranky. Mělo se tak navíc dít sice za mimořádně přísného utajení, leč s vědomím strany. Cílem takového dvojitého agenta pak bylo získávat od státní bezpečnosti informace. Výměnou za ně však byli – opět se souhlasem strany – prozrazeni někteří její členové. Na podezřelou laxnost Ochranky, která většinou souvisela se získáním daného vězně jako udavače, anebo alespoň snahou toto zdání vyvolat v ostatních revolucionářích, ovšem upozorňuje v souvislosti se Stalinovými mimořádně úspěšnými útoky i RAYFIELD (2006).

s Leninem, která se odehrála v Berlíně. Stalin totiž v té době hrál ve straně velice významnou úlohu, která však zůstávala pro řadu jejích členů skryta (RADZINSKIJ 1998) – podílel se na financování chodu SDDSR prostřednictvím organizování loupežných přepadení, označovaných však stranou jako „vyvlastňování“ či „expropriace“. Za tímto účelem Stalin sestavil skupinu známou jako tzv. Organizace, jejímž cílem bylo získávání zbraní, organizování útěků z vězení či přepadávání bank a zbrojnic.

Nejznámější operací Organizace, o níž dokonce informoval i britský deník *The Times* či francouzský *Le Temps* (MONTEFIORE 2008), bylo přepadení transportu peněz do pobočky Státní banky v Tiflisu, ke kterému došlo 26. června 1907. Během bleskového útoku, při němž bylo zabito na čtyřicet lidí z řad kolemjdoucích i kozáků, doprovázejících transport, se přibližně padesátičlenná skupina útočníků zmocnila za použití střelných zbraní a bomb zásilky peněz v hodnotě čtvrt milionu rublů. Vzhledem k tomu, že však byly expropriace – a teroristická činnost obecně – na nedávno proběhlém květnovém sjezdu SDDSR v Londýně zakázány, byl Stalin následně z místní kavkazské sociálnědemokratické strany vyloučen pro terorismus.

Po svém vyloučení se přesunul do největšího kavkazského přístavu a hlavního města Ázerbájdžánu, Baku, kde dále pokračoval ve své dosavadní činnosti⁷, která tentokrát spočívala vedle redigování bolševických novin i v ukládání peněžních kontribucí místním naftovým magnátům a dokonce též zakládání požárů naftových pramenů (RADZINSKIJ 1998). Do Baku již Stalina provázela i jeho manželka Jekatěrina Svanidze, a jejich novorozený syn Jakov. Jekatěrina, s níž se Stalin oženil teprve roku 1906, však záhy po přestěhování onemocněla tyfem a 5. prosince zemřela po spěšném návratu do Tiflisu. Stalin poté zanechal syna v péči rodiny své ženy a sám se vrátil zpět do Baku.

Na jaře 1908 byl Stalin dopaden policií a po několika měsících strávených ve vězení byl následně odsouzen ke dvěma letům vyhnanství do Solvyčegodska v Archangelské oblasti, kam dorazil koncem února 1909. V červnu téhož roku však z tohoto města uprchl a vrátil se zpět na Kavkaz, kde byl ovšem na jaře následujícího roku znovu dopaden policií a opět vypovězen do Solvyčegodska, kde měl dokončit původně uložený trest. V únoru 1912 Stalin Archangelskou oblast opustil a zamířil do Petrohradu, kde se také dozvěděl o svém dodatečném kooptování do ústředního výboru

⁷ Lenin totiž Stalinovo vyloučení místní stranickou organizací nepřijal (MONTEFIORE 2008).

a jmenování členem ruského byra – výsledcích lednové konference SDDSR, konané v Praze⁸. Stal se také šéfredaktorem nově zřízeného legálního bolševického deníku *Pravda*, jenž začal vycházet 5. května. Ještě téhož dne však byl Stalin dopaden petrohradskou policií a odsouzen k třem rokům vyhnanství ve vesnici Narym v Tomské oblasti, odkud ovšem ještě v září téhož roku utekl, aby se poté vydal na cesty do Krakova a Vídně, kde právě sídlil Lenin. Při svém pobytu v hlavním městě tehdejšího Rakouska-Uherska pracoval na své studii *Marxismus a národnostní otázka*, kterou jako první podepsal svým novým stranickým jménem „Stalin“ – „muž z oceli“⁹. Zároveň mu tato práce pomohla i k získání dostatečného statusu coby marxistického teoretika, jenž mu později v první sovětské vládě zajistil post lidového komisaře pro národnostní politiku (RAYFIELD 2006).

Krátce po svém návratu do Petrohradu byl Stalin v březnu 1913 na základě udání bolševického agenta Ochranky Romana Malinovského¹⁰ zadržen, a následně odsouzen ke čtyřem letům vyhnanství v Turuchansku v Krasnojarském kraji, odkud však byl několikrát přemístěn, až byl konečně na začátku roku 1914 deportován do obce Kurejka, nacházející se jižně od polárního kruhu. Narodil od svých předchozích vyhnanství se tentokrát nepokusil o žádný útěk – neobdržel totiž ani dostatečnou finanční částku, ani k uprchnutí potřebné průkazy, tzv. holínky – a Krasnojarskou oblast proto opustil až po vypuknutí únorové revoluce a abdikaci cara Mikuláše II. v březnu 1917.

Z Ačinska, kde strávil závěrečné měsíce svého vyhnanství, dorazil Stalin jako jeden z prvních bolševických vyhnanců 25. března do Petrohradu (RADZINSKIJ 1998), kde se ve spolupráci s Lvem Borisovičem Kameněvem znovu chopil vedení *Pravdy*, v jejímž čele stál během jeho vyhnanství Vjačeslav Michajlovič Molotov. Namísto, aby však ve shodě s Leninovou politikou prosazoval okamžité ukončení války a svržení

⁸ Na této tzv. pražské konferenci, jíž se účastnili pouze bolševici, došlo k vyloučení menševiků z SDDSR a zvolení nového, bolševického ústředního výboru. Takto přetvořená strana pak začala působit pod názvem Sociálně demokratická dělnická strana Ruska (bolševiků) (SDDSR(b)). K jejímu dalšímu přejmenování pak došlo v roce 1918, kdy se z ní stala Komunistická strana Ruska (bolševiků) (KSR (b)). Roku 1925 byla opět přejmenována – na Všesvazovou komunistickou stranu (bolševiků) (VKS (b)), a roku 1952 se její název definitivně ustálil jako Komunistická strana Sovětského svazu (KSSS).

⁹ V souvislosti s volbou takového stranického jména je dokonce možné hovořit i o určité módě (RADZINSKIJ 1998) či snaze jeho prostřednictvím vyjádřit vlastnosti ideálního bolševika (MONTEFIORE 2008). Vedle „muže z oceli“ proto ve straně působil např. i „Molotov“ – „muž-kladivo“, „Broněvoj“ – „tvrdý jako pancíř“ či „Kameněv“ – „muž z kamene“.

¹⁰ I jej však RADZINSKIJ (1998) – podobně jako Stalina – považuje za přísně tajného dvojitého agenta SDDSR. V souvislosti s touto domněnkou proto také hovoří i o velkém zlomu ve Stalinově životě. Obdobně jako když v mládí ztratil v kněžském semináři víru v Boha, ztratil teď totiž Stalin podle něj – poté, co si uvědomil roli Malinovského a to, že byl sám obětován – i víru ve stranu a Lenina, což se projevilo v motivaci jeho dalších činů.

Prozatímní vlády, postavil se ve svých článcích na stranu menševiků¹¹ a zahájil dokonce s Kameněvem i kampaň na sloučení jejich levého křídla s bolševiky (RADZINSKIJ 1998). Po Leninově dubnovém návratu do Ruska se ovšem tón deníku mění a Stalin, který doposud krátil či dokonce odmítal některé Leninovy články publikovat, se znovu stává vykladačem jeho myšlenek a začíná s Leninem v *Pravdě* úzce spolupracovat (RADZINSKIJ 1998).

Na následné dubnové konferenci bolševiků byl Stalin zvolen do ústředního výboru SDDSR(b), aby byl po jejím skončení vybrán i do nejužšího vedení strany – byra ústředního výboru¹². Jak zde, tak ve výkonném výboru Petrohradského sovětu, jehož členem se stal krátce po svém příjezdu do Petrohradu, však zůstával skryt v pozadí, jako pouhý nenápadný pracovník stranického aparátu (VOLKOGONOV 1990a). Na základě této pasivity¹³ ale zároveň nebyl po neúspěšném červencovém pokusu bolševiků o převrat jako jediný z vedoucích funkcionářů strany stíhán (RADZINSKIJ 1998), a v době jejich nepřítomnosti se tak stal dočasným výkonným vůdcem¹⁴ SDDSR(b).

Po uskutečnění bolševického převratu 7. listopadu 1917 byl Stalin v nově utvořené vládě jmenován lidovým komisařem pro národnostní menšiny. Revoluce však zároveň signalizovala i vypuknutí občanské války v Rusku, v jejímž rámci byl Stalin na přelomu jara a léta 1918 vyslán do Caricynu¹⁵, aby pro bolševiky kontrolované oblasti zajistil zásoby obilí a ropy z Kavkazu. Svůj úkol úspěšně splnil, napjatou situaci ve městě, jemuž hrozilo dobytí bílou armádou, navíc vyřešil zavedením teroru a četnými popravami. Zároveň se vzdal spolupráci s bývalými carskými důstojníky, které mu na pomoc do Caricynu vyslal vrchní velitel Rudé armády, Lev Davidovič Trockij¹⁶.

¹¹ Zatímco však VOLKOGONOV (1990a) ještě tento Stalinův krok – ve shodě Stalinovým oficiálním prohlášením z roku 1924 – vnímá jako politickou chybu vyplývající z jeho tehdejší politické nezkušenosti, MONTEFIORE (2008) již jeho politiku označuje za vnímavou, realistickou i taktickou a RADZINSKIJ (1998: 84) dokonce v souvislosti s ní hovoří o „*oslnivé šachové partii*“.

¹² Pozdější politické byro, známé též pod zkratkou „*politbyro*“.

¹³ Jednalo se však o nečinnost pouze zdánlivou. Ve skutečnosti se Stalin aktivně podílel na přípravě červencových demonstrací, jeho činnost však byla – obdobně jako v minulosti – maximálně utajována (RADZINSKIJ 1998).

¹⁴ Jeho výsadní postavení v té době posilovala i skutečnost, že napomohl Leninovi, který se obával o svůj život, k útěku z Petrohradu, a sloužil pak jako hlavní spojka mezi vůdcem bolševiků, ukrývajícím se v chatrči dělníka Jemeljanova nedaleko Sestrorečka, a zbytkem strany (RADZINSKIJ 1998).

¹⁵ Město bylo roku 1925 přejmenováno na Stalingrad, a roku 1961 pak na Volgograd.

¹⁶ Leninem tolerované Leninovy konflikty s Trockým (RADZINSKIJ 1998) nakonec vyústily na přelomu dvacátých a třicátých let až v Trockého vypovězení ze Sovětského svazu, a následně i jeho zavraždění agentem Lidového komisariátu vnitřních záležitostí (NKVD) v roce 1940 v Mexiku.

Po návratu do Moskvy – nově ustanoveného hlavního města země – se Stalin 25. března 1919 podruhé oženil, tentokrát s Naděždou Sergejevovou Allilujevovou¹⁷, dcerou jeho dlouholetých známých, která ho již doprovázela i na jeho výpravě do Caricynu. Z Moskvy byl Leninem opět vyslán na frontu, ještě na podzim téhož roku však žádal o své odvolání a přidělení jiného úkolu (RADZINSKIJ 1998). Lenin ale jeho žádost nepřijal, a Stalin se tak dále účastnil¹⁸ vedle vojenských operací občanské války, probíhající v letech 1917–1919, také následné války polsko-sovětské v letech 1919–1921. Stejně jako v případě Caricynu docházelo i v případě Stalinovy účasti na operacích polsko-sovětské války k jeho názorovým střetům s ostatními veliteli a nerespektování Trockého rozkazů, Lenin však za to ani tentokrát Stalina nepotrestal (RADZINSKIJ 1998).

Po svém opětovném zvolení do politbyra roku 1921 byl Stalin o rok později jmenován do Leninem nově vytvořené funkce generálního tajemníka strany¹⁹. Stalinova moc ve straně se však poté natolik rozrostla, až se Lenin, v té době již oslabený dlouhodobou nemocí, rozhodl ho z tohoto místa sesadit – záminkou měl být Stalinův plán odtajnit záměr přeměnit svazové republiky na autonomní oblasti Ruské federace (RADZINSKIJ 1998). Leninův zdravotní stav se ale zhoršil na tolik, že svůj záměr nakonec nemohl uskutečnit. Vztahy mezi oběma politiky však zůstaly až do Leninovi smrti v roce 1924 velmi napjaté.

S blížící se Leninovou smrtí zároveň naplno propukl mezi jeho spolupracovníky boj o nástupnictví, v němž se opět střetli především Trockij se Stalinem. S podporou Grigorije Jevsejeviče Zinovjeva a Lva Borisoviče Kameněva – kteří se později oba stali oběťmi vykonstruovaných politických procesů²⁰ ve třicátých letech – Stalin tento zápas vyhrál, a svou moc si tak udržel i přes obsah Leninova *Dopisu sjezdu*, představujícího jeho politickou závěť (RADZINSKIJ 1998). Tento list, který byl předčítán na 13. sjezdu

¹⁷ Naděžda, s níž měl Stalin dvě děti – dceru Světlanu a syna Vasilije – pak zemřela roku 1932 za nevyjasněných okolností. Přestože s největší pravděpodobností spáchala sebevraždu, objevily se také teorie o tom, že ji zabil její vlastní manžel (RADZINSKIJ 1998).

¹⁸ Jako vojevůdce se při tom vyznačoval především velmi tvrdým vedením svých jednotek, a může být proto považován za zakladatele později rozšířeného direktivně-byrokratického stylu řízení. Stalinovy operační směrnice byly zároveň velmi jednoduché, až primitivní, a ani on sám nevykazoval žádné originální strategické myšlení, ani výrazný vojenský talent (VOLKOGONOV 1990a).

¹⁹ Samotnou náplň této funkce při tom Lenin definoval jen mlhavě, jejím hlavním úkolem ale bylo kontrolovat všechny personální záležitosti strany. Kontrolou a nahrazením starých kádrů novými však zároveň Stalin – byť ještě na Leninovu žádost – vytvořil novou, poslušnou stranu, která byla oddána již jemu (RADZINSKIJ 1998).

²⁰ V rámci těchto tzv. moskevských procesů, které proběhly v letech 1936–1938, byli souzeni bývalí představitelé komunistické strany a sovětské armády. Kameněv a Zinovjev se společně stali oběťmi prvního z těchto čtyř navzájem propojených zinscenovaných procesů.

strany, sice obsahoval kritiku Stalina, ostré kritice však byli podrobeni i ostatní čelní funkcionáři, a jako nástupce nebyl v listu naopak jmenován nikdo. Vzhledem k tomu, že mu však *Dopis sjezdu* – v porovnání s nedostatky ostatních zmiňovaných – vytýkal pouze hrubost, byl Stalin na tomto sjezdu opětovně potvrzen ve funkci generálního tajemníka, a tuto pozici si zachoval až do své smrti.

V roce 1925 se začaly zostřovat konflikty mezi dosavadními spojenci Stalinem, Kameněvem a Zinovjevem, které nakonec vyústily v jejich přechod k Trockého opozici. Všichni tito tři politikové pak byli roku 1927 vyloučeni ze strany, ale zatímco Kameněvovi a Zinovjevovi bylo po čase jejich členství znovu obnoveno, Trockij byl o rok později vypovězen ze země. V roce 1928 také Stalin zaútočil na dalšího ze svých dosavadních spojenců, Nikolaje Ivanoviče Bucharina, který se později stal obětí závěrečného moskevského procesu.

Odstraněním všech svých stranických oponentů a jejich nahrazením novými funkcionáři Stalin opět posílil svou moc uvnitř strany, a začal poté s rozsáhlými transformacemi Sovětského svazu i samotné sovětské společnosti prostřednictvím pětiletého ekonomického plánu, masivní industrializace a kolektivizace zemědělství, ale i četných čistek ve všech oblastech a procesů s ideologickými nepřáteli režimu. Období teroru, započaté roku 1928, skončilo až o deset let později, a jeho vrcholem byl tzv. velký teror, probíhající v letech 1937–1938. Konečným výsledkem těchto letitých represí byla likvidace všech potencionálních politických oponentů, rozdrcení rolnictva, zastrášení inteligence a připoutání dělnictva k pracovištím. Čistkám se nevyhnula ani věda, technika, kultura či armáda. Třídní společnost byla nahrazena zárodky společnosti kastovní (RAYFIELD 2006). Údaje o celkovém počtu obětí represí se od sebe v jednotlivých zdrojích liší, a pohybují se v rozmezí od osmi do dvaceti milionů zatčení a devíti až čtyřiceti milionů úmrtí (OVERY 2006).

Po skončení rozsáhlých čistek sovětské společnosti se Stalin v roce 1939 začal věnovat především zahraniční politice země (VOLKOGONOV 1990b). V reakci na soudobý politický vývoj v Evropě se rozhodl uzavřít spojenectví s hitlerovským Německem, a 23. srpna 1939 byla proto podepsána smlouva o neútočení mezi oběma zeměmi, známá jako pakt Molotov-Ribbentrop. Následně začal Stalin usilovat o zpětné získání těch území Ruské impéria, o které země přišla v průběhu občanské války (RADZINSKIJ 1998). Rudá armáda proto po německém útoku na Polsko, ke kterému došlo 1. září, také překročila polské hranice, a okupovala východní oblast Polska. Sovětská armáda dále zabrala území západní Ukrajiny a západního Běloruska,

anektovány byly postupně také Besarábie a Pobaltské země. Neúspěchem naopak skončilo napadení Finska²¹, kterým mezi oběma zeměmi vypukla tzv. zimní válka, trvající od listopadu 1939 do března 1940.

Roku 1941 byl pakt Molotov-Ribbentrop porušen nečekaným útokem²² Německa na Sovětský svaz, k němuž došlo 22. června v rámci zahájení operace Barbarossa. Sovětská armáda nebyla na podobný úder připravena, a první měsíce tzv. velké vlastenecké války se tudíž pro Sovětský svaz vyvíjely jen velmi nepříznivě²³. Obrat nastal teprve s příchodem zimy, která zdecimovala zaskočenou německou armádu, jež se na svém pochodu zastavila již jen několik desítek kilometrů před Moskvou. V letech 1942–1945 se Sovětskému svazu nakonec podařilo dosáhnout vítězství proti Německu, dělo se tak však za velkých ztrát²⁴ způsobených chybami velení i pouze malou hodnotou, kterou pro režim představovaly životy jeho jednotlivých vojáků (RADZINSKIJ 1998). Zároveň docházelo i v průběhu samotné války k dalším represím vůči obyvatelstvu²⁵, a perzekvováni byli po skončení války dokonce i sovětský zajatci z německých koncentračních táborů (RADZINSKIJ 1998). Stalin působil v době války nejenom jako nejvyšší vrchní velitel Rudé armády, nýbrž prostřednictvím svého ministra zahraničí Molotovova²⁶ vedl i jednání se spojeneckými mocnostmi.

Sféra sovětského vlivu se po válce rozšířila na země střední a východní Evropy, z nichž začal Stalin vytvářet mohutný tábor socialismu (RADZINSKIJ 1998). Zároveň propukla i nová vlna čistek, v rámci níž došlo k likvidaci řady vojenských důstojníků, stejně jako k další výměně stranických funkcionářů. Připravována byla také na počátku padesátých let i rozsáhlá antisemitská²⁷ kampaň, v jejímž rámci měl roku 1953

²¹ Za tuto agresi byl navíc Sovětský svaz vyloučen ze Společnosti národů.

²² Zatímco VOLKOGONOV (1990b) však v souvislosti s tímto útokem hovoří o Stalinově selhání, které mu neumožnilo takovýto vývoj událostí předvídat, RADZINSKIJ (1998) tvrdí, že k zahájení útoku se ve skutečnosti chystaly obě velmoci, z nichž však právě Německo nakonec zaútočilo dřív. Vážné Stalinovy chyby, např. v podobě stažení nejlepších jednotek k hranicím země, tudíž podle něj ve skutečnosti nebyly projevem Stalinova mylného úsudku, nýbrž důkazy plánů na útočnou válku proti Německu.

²³ RADZINSKIJ (1998) v této souvislosti upozorňuje na Stalinův dočasný obrat k víře a využití náboženské tematiky pro účely boje proti německé armádě. Církevní motivy se dokonce objevily i v jeho významném projevu ze 3. července 1941, v němž válku proti Německu označil za svatou, a své publikum dokonce oslovoval jako „*bratry a sestry*“ (RADZINSKIJ 1998: 408).

²⁴ Hovoří se o více než osmi milionech mrtvých vojáků a osmnácti milionech civilistů (RADZINSKIJ 1998).

²⁵ V roce 1944 tak např. došlo k vystěhovávání jednotlivých národů z Kavkazu a Krymu, a připravována byla i opatření proti židům (RADZINSKIJ 1998).

²⁶ Pod pseudonymem „Družkov“ mu při jednání s ostatními spojeneckými mocnostmi zasílal podrobné instrukce, diktující Molotovovi jednotlivá rozhodnutí (RADZINSKIJ 1998).

²⁷ Přestože pro toto tvrzení neexistují žádné důkazy, domnívají se někteří historikové, že vyvoláním této kampaně Stalin usiloval o vyprovokování další světové války (MEDVEDĚV R. – MEDVEDĚV Ž. 2003).

proběhnout např. proces s židovskými lékaři – účastníky tzv. případu lékařů. Po Stalinově náhlém úmrtí však byly veškeré přípravy okamžitě ukončeny²⁸.

Stalinův zdravotní stav se však zároveň začal v poválečných letech zhoršovat, první slabá mozková mrtvice ho postihla již v říjnu 1945 (MEDVEDEŤ R. – MEDVEDEŤ Ž. 2003). Následně proto Stalin zkrátil svou pracovní dobu a snížen byl dokonce i počet dokumentů, vyžadujících jeho ovidování nebo podpis. Stáhl se zároveň z veřejnosti do ústraní, a zhoršené zdraví i postupující věk se projevíly dokonce i v jeho proslovu na 19. sjezdu strany v říjnu 1952, v němž opakovaně zdůrazňoval svou slabost a stáří – názor, který jednotliví účastníci sjezdu opakovaně povinně vyvraceli (RADZINSKIJ 1998).

Ve své kremelské pracovně Stalin naposledy přijímal 17. února 1953 delegaci z Indie. Moskvu pak 28. února definitivně opustil, a přesunul se do své vily v Kuncěvu, kde hostil čtyři ze svých vysoko postavených stranických funkcionářů – Nikitu Sergejeviče Chruščova, Georgije Maximilianoviče Malenkova, Nikolaje Alexandroviče Bulganina a Lavrentije Sergejeviče Beriju. Večírek se protáhl až do ranních hodin následujícího dne, a návštěvníci Stalina opouštěli ještě v zdánlivě výtečné zdravotní kondici. Týž večer jej však ochranka vily nalezla ležet na podlaze jeho pokoje, paralyzovaného po záchvatu mrtvice, kterou pravděpodobně dostal již v dopoledních hodinách (MEDVEDEŤ R. – MEDVEDEŤ Ž. 2003). Namísto aby ale strážci okamžitě zavolali k postiženému lékaře, kontaktovali se zprávou o Stalinově stavu nejdříve ministrova státní bezpečnosti Semjona Děnisoviče Ignatějeva, a poté i Beriju s Malenkovem. Informováni byli také Bulganin s Chruščovem. Ani tito funkcionáři však – navzdory očekávání – odbornou pomoc nepřivolali, a místo toho se postupně sami vydali vilu v Kuncěvu navštívit, aby sami ohodnotili závažnost situace. Tým lékařů se dostavil teprve následující ráno, po opakovaných telefonátech Stalinova asistenta Michaila Gavriloviče Starostina, a bylo jim sděleno, že k záchvatu došlo teprve v noci na 2. března²⁹.

Zatímco se v průběhu následujících dní jeho zdravotní stav dále zhoršoval, rozpoutal se mezi vysokými stranickými funkcionáři boj o moc, v jehož rámci usilovali také o reorganizaci vlády a zrušení Stalinem nedávno zřízeného předsednictva ústředního

²⁸ Proto se také v souvislosti se Stalinovou smrtí a tímto chystaným zásahem proti Židům vyskytly spekulace o tom, že byl ve skutečnosti zavražděn. VOLKOGONOV (1990b) považoval okolnosti Stalinovy smrti za pouhou náhodu, jiní autoři však již hovoří o spiknutí – a to buď plánovaném (RADZINSKIJ 1998) anebo vynuceném nastalou situací (MEDVEDEŤ R. – MEDVEDEŤ Ž. 2003).

²⁹ Krevní výron do mozku, který Stalin utrpěl, byl však natolik rozsáhlý, že by mu pravděpodobně zachránit život nedokázala ani včasně přivolaná lékařská pomoc (MEDVEDEŤ R. – MEDVEDEŤ Ž. 2003).

výboru KSSS, které převzalo kompetence dřívějšího politbyra (MEDVEDĚV R. – MEDVEDĚV Ž. 2003). Na schůzi konané 5. března nakonec toto předsednictvo zrušeno nebylo, alespoň však došlo k zúžení počtu jeho členů. Stalin, který večer toho dne zemřel, byl ještě jmenován jedním z nich. Prvním místopředsedou vlády se stal vedle Beriji, Bulganina a Molotova také Lazar Mošjejevič Kaganovič. Malenkov, který si zároveň zachoval i svou funkci tajemníka ústředního výboru, byl zvolen předsedou nově utvořené rady ministrů SSSR. O svou moc však v následujících letech v rámci pokračujících vzájemných bojů postupně přišli všichni z těchto funkcionářů.

Stalinovo tělo bylo ihned po jeho smrti nabalzamováno – obdobně jako v roce 1924 i Leninovo – a po státním pohřbu, konaném 9. března v Moskvě, uloženo po Leninově boku v mauzoleu na Rudém náměstí. Odtud však bylo v rámci procesu destalinizace (viz 2. 2. 2 Pád stalinského kultu osobnosti) v roce 1961 znovu vyňato, a pohřbeno u Kremelské zdi.

2 STALINSKÝ KULT OSOBNOSTI

2. 1 Propaganda

Propagandu lze definovat jako soustředěnou a promyšlenou snahu získat veřejnost pro určitý pohled na nějaké téma, určité jednání či osvojení si určitého souboru představ a názorů (BURTON G. – JIRÁK J. 2003). V běžném smyslu se pak jedná o manipulaci médií s cílem dosažení společenské kontroly, která prostupuje celým spektrem společenských činností (JIRÁK J. – KÖPPLOVÁ B. 2007).

Komunistická propaganda byla podle *Velké sovětské encyklopedie* definována jako vědecky podložený systém duchovní činnosti, rozpracovaný komunistickou stranou, který pod jejím vedení slouží k šíření marxisticko-leninské ideologie a politiky s cílem osvěty, vzdělání a organizace mas (PROCHOROV et al. 2001). Mezi její prostředky patřil rozhlas, tisk či např. systém přednášek (PROCHOROV et al. 2001), a při svém působení se zaměřovala jak na dospělé, tak na děti (KELLY 2005).

Jedním z dalších prostředků komunistické propagandy, sloužících k upevňování významu a jednoty socialismu, bylo uctívání nejrůznějších kultů, které sloužily k nahrazení starých, předrevolučních tradic novými, socialistickými (REES 2004). Tímto způsobem byla oslavována např. revoluce, proletariát, komunistická strana či samotný Sovětský svaz. Jedním z těchto kultů pak byl i kult osobnosti (viz 2. 2 Kult osobnosti), který však zároveň čerpal i z ruských tradic (REES 2004).

2. 2 Kult osobnosti

Kult osobnosti lze definovat jako zavedený systém uctívání politického vůdce, u něž se předpokládá podpora všech členů dané společnosti, je všudy přítomný a trvalý (REES 2004). Takovýto kult pak slouží ke třem účelům (REES 2004): legitimizaci moci úzké vládnoucí skupiny, soustředěné kolem vůdce, zmírnění případných konfliktů v rámci samotné vládnoucí třídy a řízení vztahů mezi vládnoucí skupinou, vládnoucí třídou a společností. Jeho prostřednictvím je také posilován symbolický úzký vztah mezi lidem a režimem i jeho vůdcem, který při tom v případě Sovětského svazu – stejně

jako v dřívějších dobách i car – představoval fyzické i duševní ztělesnění státu (REES 2004).

Stalinský kult osobnosti se v souvislosti s proměnami samotného režimu v průběhu času měnil, a postupně Stalina zobrazoval v rozdílných polohách³⁰ – od revolucionáře a Leninova žáka přes vítězného vojenského velitele, učitele, proroka a budovatele nového světa až k vůdci světového komunistického hnutí. Zůstával tak ve své podstatě bez obsahu, což ovšem zároveň umožňovalo každému jedinci si do osoby vůdce v rámci daných mezí promítnout cokoliv v rámci vlastních přání (REES 2004).

V souvislosti s dualismem socialistického systému, který v sobě spojoval úsilí o ekvivalenci s přísně hierarchickým uspořádáním (MACURA 2008), byl zároveň obdobně podvojný právě i obraz tohoto politického vůdce – předmětu kultu osobnosti, který byl na jedné straně vnímán jako jeden z mnohých, ale na druhé byl zároveň postaven i nad ně. Tyto složky ekvivalence a hierarchie však nebyly v rovnováze, a manifestacemi rovnosti vůdce s ostatními naopak docházelo k jejich vzájemnému vzdalování se – atribut „jednoho z mnoha“ ho paradoxně zbavoval reálnosti, obdařoval božskými schopnostmi a přesouval do roviny mýtu (MACURA 2008). Vůdce tak přicházel o svou lidskou individuálnost a proměňoval se v pouhý – v rámci systému ekvivalence a hierarchie zaměnitelný – znak (MACURA 2008).

2. 2. 1 Vzestup stalinského kultu osobnosti

Vzhledem k tomu, že Lenin coby Stalinův předchůdce na postu vůdce strany oslavu vlastní osobnosti odmítal, představoval stalinský kult osobnosti odklon od dosavadní bolševické praxe. Ve spojení právě s leninským kultem, jenž se utvořil po jeho smrti v roce 1924 a sloužil zároveň i k legitimizaci Stalinovy pozice Leninova právoplatného nástupce (REES 2004), však Stalin na počátku třicátých let – po poklesu své popularity v důsledku nucené kolektivizace a vypuknutí hladomoru – usiloval o posílení své pozice v rámci strany (TUCKER 1979). Stejnou měrou však bylo vytvoření vlastního kultu osobnosti motivováno i psychologicky – pocitem vnitřní nejistoty a s ním spojenou touhou být uctíván³¹ (TUCKER 1979).

³⁰ Ke změnám v zobrazení však zároveň docházelo i u Stalinovy podoby. Vedle kosmetických úprav jako např. retuš jizev po neštovicích, zvýšení čela či vysunutí brady – v souladu s vznosnou vizáží vůdce národů – docházelo u Stalinových portrétů i k postupnému zahlazování veškerých známek jeho gruzínského původu (MEDVEDĚV R. – MEDVEDĚV Ž. 2003).

³¹ Paradoxně však byl při tom Stalin zároveň i regulátorem vlastního kultu, a prostřednictvím editace článků, stranických sloganů či např. i filmových scénářů obsahujících zmínky o své vlastní osobě se snažil o zmírnění některých projevů vlastního kultu osobnosti (DAVIES 2004).

Za počátek stalinského kultu osobnosti je sice považována již oslava oficiálních Stalinových padesátých narozenin roku 1929, k jeho výraznému rozvoji – spolu s uctíváním Stalina jako idolu – však došlo teprve po roce 1931 (TUCKER 1979). Prvním z kroků vedoucích k následnému rozvoji stalinského kultu osobnosti bylo ustavení Stalina – do té doby vnímaného především jako praktika jen s minimálním přínosem v otázce marxistické filozofie – do postu jednoho z předních teoretiků komunismu po boku³² Lenina, Marxe a Engelse (TUCKER 1979). Toto postavení, jenž Stalin získal na přelomu dvacátých a třicátých let svými příspěvky do diskuze o marxistické filozofii, se zároveň stalo také základem pozdější dogmatizace Stalinových a Leninových myšlenek, a to jak v otázkách filozofie, tak i v dalších oborech (TUCKER 1979).

Po zajištění své pozice marxistického myslitele pokračoval Stalin v budování vlastního kultu na poli historie komunistické strany (TUCKER 1979). Tento krok zahájil prostřednictvím svého dopisu „O některých otázkách dějin bolševismu“, jenž byl v říjnu 1931 otištěn současně v časopise *Proletářská revoluce* a v listu *Bolševik* jako reakce na dřívější článek A. Sluckého, „Bolševici o německé sociální demokracii v období její předválečné krise“³³. Svým příspěvkem k tomuto dějepisnému tématu nejenom, že si Stalin – analogicky ke svému předchozímu výstupu v otázkách marxistické filozofie – nárokoval postavení předního historika strany, ale především tak požadoval posuzování jednotlivých revolucionářů nikoliv na základě jakýchkoliv písemných dokumentů, které se jich týkají, nýbrž samotných činů těchto osobností (TUCKER 1979). Tato výzva se tím pádem stala podkladem pro následnou praxi falzifikace a cenzury dokumentů zabývajících se stranickou historií, jež byly upravovány tak, aby odpovídaly idealizované představě o „pravém bolševikovi“ a zároveň i zveličovaly Stalinovu úlohu v jednotlivých historických událostech (TUCKER 1979).

Právě po uveřejnění tohoto Stalinova dopisu, který kromě samotného oboru historie zasáhl ve své zobecněné rovině i všechna odvětví sovětské kultury (TUCKER 1979),

³² Takto vzniklá čtveřice Marx-Engels-Lenin-Stalin se zároveň stala v podobě svého čtyřportrétu i symbolem stalinistické kultury a myšlení (TUCKER 1979). Lenin navíc tímto způsobem v roli předního marxistického filozofa nahradil menševika Georgije Plechanova, který býval ještě ve dvacátých letech z této dvojice mužů považován za významnějšího myslitele v otázce marxismu (TUCKER 1979).

³³ V této práci, otištěné roku 1930 v *Proletářské revoluci*, se Sluckij zabýval Leninovým postojem v souvislosti s vývojem Sociálnědemokratické strany Německa (SPD) a tvrdil, že Lenin podcenil nebezpečí centrismu v německé předválečné sociální demokracii (TUCKER 1979). Stalin ve svém dopise označil Sluckého článek za protistranický a polotrockistický, a vytýkal dokonce redakci časopisu i jeho samotné uveřejnění. Obranou Lenina jako „pravého bolševika“, a především pak zdůrazněním jeho neomylnosti bylo zároveň naznačeno i Stalinovo očekávání obdobného přístupu ke své vlastní osobě, coby Lenina nástupce na postu vůdce strany (TUCKER 1979).

došlo rozkvětu jeho kultu osobnosti³⁴, jenž pak – s výjimkou částečného útlumu v období druhé světové války – nabýval na největší intenzitě především v letech 1939 a 1949, v souvislosti s oslavami jeho šedesátých a sedmdesátých narozenin (KELLY 2005).

Stalinovy sedmdesáté narozeniny, které představovaly vůbec nejrozsáhlejší oslavu jeho kultu osobnosti (BEHRENDIS 2004), zároveň symbolizovaly i jednotu celého poválečného sovětského bloku. Na těchto oslavách se totiž vedle Sovětského svazu podílely také již jednotlivé sovětské satelity (BEHRENDIS 2004).

2. 2. 2 Pád stalinského kultu osobnosti

K výraznému útlumu stalinského kultu osobnosti došlo již krátce po Stalinově smrti, na přelomu března a dubna 1953, kdy ze sovětských sdělovacích prostředků prakticky zcela zmizelo jeho jméno³⁵ (TUCKER 1954). Znovu se stalinský kult osobnosti začal projevovat na konci července téhož roku, ovšem již jen ve velmi omezené míře a navíc v upravené podobě, kladoucí důraz především na Stalinovu roli Leninova následovníka³⁶ (TUCKER 1954). Zároveň začal být zdůrazňován význam a vůdčí role samotné komunistické strany, která se stala předmětem nového kultu, a nahradila tak dosavadní kult stalinský (TUCKER 1954). Některé ze zemí sovětského bloku, jako např. Polsko či Německá demokratická republika (NDR), však tento Sovětským svazem nově nastolený směr ihned nenásledovaly, a dále pokračovaly v uctívání³⁷ Stalinovy osobnosti (BEHRENDIS 2004).

Proces likvidace Stalinova kultu osobnosti vykulminoval 25. února roku 1956 v projevu prvního tajemníka ÚV KSSS Chruščov „O kultu osobnosti a jeho následcích“³⁸. V řeči pronesené na 20. sjezdu strany Chruščov Stalina mj. obviňoval

³⁴ TUCKER (1979: 363) dokonce v souvislosti s nárůstem v důsledku uveřejnění „O některých otázkách dějin bolševismu“ hovoří o stalinském kultu v tomto období jako o „jednom z nejvíce narůstajících ruských průmyslových odvětví“.

³⁵ Zároveň bylo dále zrušeno i chystané každoroční udílení nejvyššího civilního vyznamenání Sovětského svazu, Stalinova řádu, a např. Stalinova poslední teoretická práce, Ekonomické problémy socialismu v SSSR z roku 1952, byla vyškrtána ze seznamu doporučené studijní literatury (TUCKER 1954).

³⁶ Zatímco během Stalinova života tedy došlo k sloučení stalinského a leninského kultu v jediný kult, a současně k odsouvání Leninovy osobnosti v tomto sloučeném kultu do pozadí (TUCKER 1979), v tomto případě je Lenin prezentován jako jediný zakladatel komunistické strany – bez dříveji uváděného spoluzakladatele Stalina (TUCKER 1954). Obdobně došlo i k zmenšení významu Stalinovy činnosti v oblasti politiky, marxistické teorie i vojenství (TUCKER 1954).

³⁷ Polské město Katovice tak např. bylo přejmenováno na Stalinogród a nově vybudované socialistické město ve východním Německu dostalo na počest zemřelého sovětského vůdce obdobný název Stalinstadt (BEHRENDIS 2004).

³⁸ Přestože k Chruščovově projevu došlo na neveřejném zasedání, z nějž nebyl pořizován žádný stenografický záznam, byl jeho mírně redigovaný text již 1. března rozeslán všem vedoucím pracovníkům

z masových protiprávních represí, odpovědnosti za krizi sovětského zemědělství, pěstování kultu vlastní odpovědnosti i falšování dějin strany (MEDVEDĚV R. – MEDVEDĚV Ž. 2003). V důsledku tohoto sjezdu, a dále i následného 22. sjezdu strany v říjnu 1961 – na němž se Chruščov tematice stalinského kultu opět věnoval – pak zmizelo Stalinovo jméno z oficiálních dokumentů i veřejného života (BEHRENDIS 2004).

2. 3 Smrt vůdce

Vzhledem k autokratické povaze stalinského režimu narušila smrt vůdce dosavadní řád věcí, a byla tak příčinou mimořádného znepokojení, aby zároveň představovala i problém v otázce další legitimitnosti režimu (REES 2004). Jeho úkolem proto bylo jednak vyjádřit zármutek³⁹ nad Stalinovou smrtí, souběžně ovšem i kontrolovat emoce lidu a zabránit případným nepokojům (BEHRENDIS 2004).

Vzhledem k přeměně osobnosti vůdce ve znak, na němž se zakládala veškerá realita socialismu, však jeho smrt ohrožovala samou podstatu světa socialismu (MACURA 2008). Samotný fakt zániku byl totiž v příkrém rozporu s pojetím socialismu jako konečného dosažení ideální říše štěstí a pozemského blaha, a smrt proto byla znakově ze světa socialismu vyčleňována, a spojována naopak se světem kapitalismu (MACURA 2008). V případě jejího nevyhnutelného spojení s prvky socialistického světa mířila tedy celková významová tendence k přísnému omezení její působnosti, a nedal-li se již skutečnost smrti oslabit či přímo vyloučit, byla alespoň heroizována či zbavována tragiky a podávána jako pouhý nahodilý osobní fakt, jenž však nemohl narušit věčně živé univerzální hodnoty (MACURA 2008). Tomuto podání napomáhalo v případě smrti vůdce i uspořádání státního pohřbu, jehož rituál umožnil odsunout do pozadí rozloučení s konkrétním lidským jedincem, a do centra pozornosti naopak dosadit stát,

ÚV KSSS a v podobě brožurky, vytištěné tiskárnou ÚV KSSS, brzy rozeslán i na všechny krajské, okresní a městské výbory strany, kde byl předčítán v rámci schůzí jednotlivých stranických a komsomolských organizací (MEDVEDĚV R. – MEDVEDĚV Ž. 2003). Tato brožurka však byla ihned po přečtení opět stažena, a závazným dokumentem týkajícím se kultu osobnosti se tak stalo teprve usnesení „O překonání kultu osobnosti a jeho následků“, přijaté ÚV KSSS 30. června 1956 (MEDVEDĚV R. – MEDVEDĚV Ž. 2003).

³⁹ Jak upozorňuje BEHRENDIS (2004) byly při vyjadřování tohoto smutku paradoxně využívány stejné prostředky, jako při dřívějších oslavách Stalinových narozenin – telegramy, hromadné dopisy či závazky k práci přesčas.

jehož nejdůležitější ideologické složky se znovu objevily i v celkové organizaci tryzny (MACURA 2008).

3 CHARAKTERISTIKA POČÁTKU 50. LET

3. 1 Politicko-společenský vývoj

Po konci 2. světové války došlo ke zrušení Protektorátu Čechy a Morava a obnově suverenity československého státu v jeho původních, předválečných hranicích – s výjimkou bývalé Podkarpatské Rusi, nyní Zakarpatské Ukrajiny, která byla připojena k Sovětskému svazu. Samostatnost obnovené Československé republiky však byla v prvních poválečných letech oslabena a část politické scény, v čele s Komunistickou stranou Československa (KSČ), začala již tehdy prosazovat myšlenku závislosti na Sovětském svazu. Poválečný nárůst popularity levice i samotného Sovětského svazu jako vítěze na nacistickým Německem dopomohl KSČ – spolu s příslibem rozsáhlé pozemkové reformy – k vítězství v prvních poválečných parlamentních volbách, které se konaly v roce 1946. Podpora voličů i mocenský vliv Sovětského svazu pak KSČ umožnily během událostí ze 17.–25. února 1948 i úspěšně převzít politickou moc ve státě. Tento komunistický puč, který vyvrcholil 25. února prezidentovým přijetím demisi demokratických ministrů a sestavením nové vlády podle návrhu předsedy vlády – a zároveň i předsedy KSČ – Klementa Gottwalda, vedl ke vzniku komunistického totalitního režimu, který přetrval až do roku 1989. Sám Gottwald byl pak 14. června 1948 po abdikaci Edvarda Beneše zvolen novým československým prezidentem.

Po převzetí moci začali komunisté upevňovat mocenskou stabilitu nového režimu, a během následujících pěti let byly položeny základy nové, socialistické politiky, ekonomiky, sociální struktury i mocenskopolitického systému. Početná skupina obyvatelstva – převážně funkcionáři – byla sociálně svázána s nově nastoleným režimem a tvořila jeho oporu, na přelomu let 1949–1950 se však tato sociální základna začala důsledkem negativních dopadů nové politiky i nesplněných slibů režimu zužovat (KAPLAN 1991). Na jakoukoliv formu odporu ze strany občanů reagoval režim perzekucí, a vytvořená atmosféra strachu oslabovala vůli k odporu, aby zároveň i nutila společnost k přijetí a přizpůsobení se novému řádu.

Nová vláda se zcela podřizovala mocenským zájmům Sovětského svazu, který svůj vliv uplatňoval např. prostřednictvím Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP),

Informačního byra Komunistické strany a generálního štábu, skrz svého velvyslance či systém sovětských poradců. Z tohoto podřízeného postavení vyplývalo šíření a uplatňování ideologie sovětského socialismu, která se stala základem masové perzekuce a militarizace společnosti v očekávání ozbrojeného konfliktu v rámci studené války (KAPLAN 1991). Přibližování se k modelu sovětského socialismu se zároveň stalo zákonem socialistické výstavby. Formálně však při tom zůstaly zachovány dosavadní instituce a organizace, náplň jejichž práce i funkcionáři ovšem byli zároveň obměněni.

Jednu z těchto proměn prodělalo po únorovém převratu také politické uspořádání. V rámci přechodu k diktatuře byl totiž vytvořen mocenský monopol KSČ, zanikla Demokratická strana (DS) – a včleněním do KSČ i Československá sociální demokracie (ČSSD), zachovány byly pro zdání demokracie pouze Československá strana lidová (ČSL) a Česká strana národně sociální (ČSNS), přejmenovaná na Československou stranu socialistickou (ČSS). Jejich působení bylo silně omezeno – obě strany se nacházely pod dohledem několika komunistických institucí, sledujících jejich činnost, a kontrolován byl i počet jejich členů či náklad tisku. Obdobně prošla transformací i Národní fronta (NF), která byla z lidově demokratické koalice proměněna v organizovanou instituci tvořenou všemi politickými stranami a velkými masovými organizacemi, v nichž však rozhodující převahu měli komunisté. Stejně jako zachované nekomunistické strany měla i NF funkci především formální, a sloužila k vytvoření zdání demokracie (KAPLAN 1991).

V nástroj komunistické moci byla roku 1948 přeměněna i občanská společnost a její organizace. V rámci prudkého snižování počtu zájmových organizací jich bylo z původních šedesáti tisíc zachováno jen 683 (KAPLAN 1991), jejichž náplň činnosti byl navíc upraven. Musely nově vyslovovat souhlas s oficiální politikou a podílet se zároveň na jejím uskutečňování, jejich činnost byla dále kontrolována i institucemi komunistické strany. Zatímco přechod politických stran do nového monopolu komunistické moci proběhl jen za malého odporu (KAPLAN 1991), proces přechodu u zájmových organizací byl provázen spory a konflikty, z nichž k nejostřejším docházelo mezi komunistickou stranou a katolickou církví, a dále také mezi stranou a Sokolem (KAPLAN 1991).

V trvalou instituci politického systému bylo v roce 1948 přeměněno i veřejné mínění, mechanismus na jehož výrobu nově spočíval v organizování veřejných schůzek a vydávání souhlasných rezolucí (KAPLAN 1991). Zatímco veřejně projevované názory, které se neshodovaly s mocenskými zájmy režimu, byly perzekvovány, takto

vynucené rezoluce a organizované kampaně byly vydávány za projev lidové vůle a demokratičnosti režimu.

Nejzávažnější rezoluce se týkaly politických procesů konaných v letech 1950–1952, které byly jedním z projevů masové nezákonnosti, jejímž ideologickým základem byla Stalinova teorie zostřování třídního boje. Ta vedla k vytvoření třídní justice, uplatňující při posuzování viny a rozhodování o trestech třídní hledisko. Politické procesy sloužily k prosazení mocenského monopolu a stabilizaci režimu, k likvidaci známých odpůrců režimu i zastrašení případných dalších. Měly také svou ideologickou funkci, a pomáhaly také k vytvoření atmosféry strachu a podezřívání (KAPLAN 1991). První procesy se uskutečnily již v roce 1948, největším politickým procesem však byl až proces se sociální demokratkou Miladou Horákovou a spol., který se odehrál v květnu–červnu 1950 v rámci procesů s potencionálními nepříteli režimu z řad nekomunistických stran. Již v roce 1949 se uskutečnily procesy s vojáky, a roku 1950 se vedle procesů se sociálními demokraty konaly dále i procesy s církevními hodnostáři. V letech 1951–1954 proběhlo také několik politických procesů s vysokými komunistickými funkcionáři. Hlavním z nich byl proces s protistátním spikleneckým centrem v čele s generálním tajemníkem KSČ, Rudolfem Slánským, k němuž došlo v listopadu 1952. Nejpočetnější skupinu politických procesů však tvořily procesy hospodářské. Celkový počet obětí procesů dosahoval čísla 220–230 tisíc (KAPLAN 1991).

Masová nezákonnost byla také běžným jevem při kolektivizaci zemědělství (KAPLAN 1991), jejíž první etapa probíhala v letech 1949–1953, a která zároveň dosahovala nejvyššího stupně v letech 1952–1953. Prostřednictvím kolektivizace, které předcházelo ještě dokončení pozemkové reformy na jejímž základě byla vyvlastněna půda nad 50 ha, byl zlikvidován soukromý sektor v zemědělství. Zemědělci se však vstupu do Jednotných zemědělských družstev (JZD), vznikajících od roku 1949, bránili, a kolektivizaci tak provázely administrativní a ekonomický tlak i různé formy perzekuce. Jejím výsledkem tudíž byla nedůvěra a odpor rolníků vůči režimu – většina družstev se navíc již při svém založení nacházela ve velmi špatném stavu, a v půlce roku 1953 stanulo mnoho z nich před zhroucením (KAPLAN 1991).

Cestou politickomocenských a administrativních opatření prodělalo v rámci první československé pětiletky, vyhlášené na období 1949–1953, zásadní přeměnu také československé hospodářství. Jednostranné vazby Československa na země RVHP – a především pak na Sovětský svaz – posunuly spolu s militarizací hospodářství zemi do role strojírenské velmoci. Ta však překračovala možnosti nejen samotného

strojírenského odvětví, nýbrž i celé československé ekonomiky, a uskutečňovala se na úkor všech oblastí hospodářství. Zároveň ovlivnila tato koncepce i vývoj vlastnických vztahů a organizaci i řízení hospodářství. Od roku 1948 byly zestátněny průmyslové a potravinářské závody nad 50 zaměstnanců. Mocenské postavení státu se zároveň rozšířilo natolik, až se změnilo v monopolní – stát a s ním i komunistická strana se staly jedinými a absolutními vlastníky průmyslu. Naopak došlo k likvidaci živnostníků, maloobchodu a soukromého řemesla.

V letech 1948–1953 se ve všech oblastech – politice, ekonomice i kultuře – nahromadilo v důsledku výrazných změn v dosavadním společenském řádu i rychlosti jejich prosazování velké množství krizových prvků, které pak na jaře roku 1953 vyústily ve společenskou krizi⁴⁰, jejíž hlavní příčinou byla měnová reforma.

Přípravy této reformy byly zahájeny již v roce 1952, úmrtí Klementa Gottwalda 14. března však její provedení oddálilo, a byla proto nakonec uskutečněna až k 1. červnu, kdy se již novým československým prezidentem stal dosavadní předseda vlády, Antonín Zápotocký. Reakcemi na devalvaci měny v poměru 5:1, kterou však režim označoval za poslední úder proti bývalým kapitalistům, byly masová nespokojenost, ostrý odpor obyvatelstva i demonstrace – nejsilněji se při tom projevovaly v režimem tolik prosazovaných závodech těžkého průmyslu (KAPLAN 1992).

Důsledkem reformy, která způsobila pokles životní úrovně většiny obyvatelstva, tak bylo zhroucení dosavadních opor moci – především v podobě dělníků a nižších funkcionářů. Režim proto na podzim 1953 zareagoval většími či menšími korekturami v politice a ekonomii, souhrnně označovanými jako tzv. nový kurz⁴¹, který vedl k částečnému zlepšení poměrů a především i k opětovné stabilizaci⁴² režimu.

3. 2 Situace v médiích

Po únorovém převratu v roce 1948 byl v médiích nastolen nový, totalitární model sdělovacích prostředků, plnící především mobilizační, ideologickou funkci. Hlavním

⁴⁰ Ta však v té době v důsledku rychlé industrializace i Stalinovy teorie třídního boje vypukla i v ostatních zemích sovětského bloku (KAPLAN 1992).

⁴¹ Obdobně jako se krize režimu týkala všech zemí sovětského bloku, byl v reakci na ni ve všech také uplatněn právě tento nový kurz, který však např. v případě NDR vedl k rozsáhlé revoltě proti režimu (KAPLAN 1992).

⁴² V souvislosti s 20. sjezdem KSSS a odhalením Stalinova kultu osobnosti (viz 2. 2. 2 Pád stalinského kultu osobnosti) však již o tři roky později propukla další společenská krize.

úkolem médií se stalo svou činností přispívat k budování socialismu, uvědomování lidu a boji proti vnějšímu i vnitřnímu nepříteli. Za tímto účelem došlo ke snaze celý mediální systém co nejvíce zcentralizovat tak, aby sdělení, která měla oslovovat českou veřejnost, byla neustále pod pečlivým dohledem.

Za svou činnost nyní sdělovací prostředky odpovídaly – namísto veřejnosti nebo svým vydavatelům – vedoucí politické síle, tedy KSČ, která prostřednictvím Kulturně propagačního oddělení svého ústředního výboru rozhodovala např. i o schvalování redakční rady *Rudého práva* či šéfredaktorů jednotlivých časopisů vydávaných KSČ či časopisů mládežnických (GROMAN 2008). Vliv byl také uplatňován i na samotné ministerstvo informací v čele s Václavem Kopeckým.

Ihned po převratu byla zavedena přísná kontrola obsahu vycházejících titulů i personálního obsazení jejich redakcí, a vydávání 350 titulů bylo zastaveno, aby bylo naopak povoleno vydávání 89 nových (GROMAN 2008). Byl snížen počet vycházejících deníků, zastavena periodika opozičních politických stran, a např. v krajích směly nově působit jen krajské deníky a týdeníky vydávané přímo KSČ. K regulaci médií však vedle zákazů či povolení vydávání sloužily také odborové organizace spolu se Syndikátem novinářů, stejně jako hospodářské prostředky v podobě omezení nákladu a počtu stran jednotlivých periodik, znárodnění polygrafického průmyslu či omezení inzerce v časopisech (GROMAN 2008).

Samotná cenzura se pak opírala o zákon č. 231/1948 Sb. z. a n., na ochranu lidově demokratické republiky, který umožňoval státu – a v tomto případě tedy i vedoucí politické straně – zrušit jakékoliv periodikum (KOLEKTIV 2003). V roce 1953 byl navíc v rámci ministerstva vnitra zřízen také cenzurní úřad Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD), zaměřující se nejen na dohled nad médii, ale např. dále i nad divadelními hrami či osvětovou činností (GROMAN 2008). Zároveň byla zavedena i předběžná cenzura.

4 OBRAZ SMRTI J. V. STALINA VE VYBRANÝCH PERIODIKÁCH

4. 1 Charakteristika jednotlivých periodik

Rudé právo začalo vycházet 21. září 1920 jako ústřední orgán KSČ. Vydávání tohoto deníku však bylo v letech 1928–1934 často přerušováno, a v protektorátním období 1939–1945 pak bylo oficiálně zastaveno docela, vycházelo však dále v ilegaltě. S podtitulem *Ústřední orgán komunistické strany Československa* bylo *Rudé právo* znovu oficiálně obnoveno po skončení války, kdy se z něj po roce 1948 zároveň stal list s nejvyšším nákladem, přesahujícím dva milióny výtisků. S rozsahem 4–6 stran přinášel deník zprávy z domova i ze zahraničí.

Deník *Mladá fronta* začal 9. května 1945 vycházet jako nestraničský list Svazu české mládeže. V prvních letech vydávání byl jeho podnázev několikrát změněn, roku 1953 *Mladá fronta* vycházela již jako *Deník československého svazu mládeže*. Zároveň se roku 1949 novým vydavatelem po Svazu české mládeže stal Ústřední výbor Československého svazu mládeže. S rozsahem 4–6 stran přinášel deník zprávy z domova i ze zahraničí.

List *Naše pravda* začal 8. srpna 1945 vycházet jako deník okresního výboru KSČ ve Zlíně, a v této funkci nahradil titul *Zlínská pravda*, krátce vycházející v období května až července 1945. Periodicita i podnázev *Naší pravdy* se v prvních letech jejího vydávání několikrát změnilo, a místo původního deníku, vycházejícího s podnázevem *Orgán krajského výboru KSČ*, byla *Naše pravda* roku 1953 – již jako *List krajského výboru KSČ v Gottwaldově* – vydávána pouze dvakrát týdně, v úterý a pátek. S rozsahem 4–8 stran se list zaměřoval především na regionální události, přinášel však i stručné zprávy ze zahraničí.

Týdeník *Jiskra okresu Kroměříž* – předchůdce okresních novin *Kroměřížská jiskra* – začal vycházet 28. srpna 1950 jako orgán zemědělského referátu Okresního národního výboru v Kroměříži. S rozsahem 4 stran se věnoval regionálním událostem, se zaměřením na zemědělství.

4. 2 Analýza jednotlivých článků

Všechny články pocházejí ze sledovaného období 15. února–16. března, s výjimkou *Jiskry okresu Kroměříž*, kde je sledované období prodlouženo do 21. března.

4. 2. 1 Rudé právo

Na titulní straně z 15. února je uveřejněno znění Stalinova blahopřejného telegramu Mao Ce-Tungovi při příležitosti třetího výročí sovětsko-čínské smlouvy, spolu s Mao Ce-Tungovou odpovědí, pod souhrnným názvem „K 3. výročí podepsání sovětsko-čínské smlouvy“. Ze Stalinovy publikace *Otázky leninismu* pak ve svém projevu na 1. celostátním sjezdu družstevníků cituje předseda vlády A. Zápotocký.

Oslav výročí smlouvy v Pekingu, jejichž průběh je popsán na poslední, šesté stránce ve zprávě „Oslavy 3. výročí podepsání sovětsko-čínské smlouvy“, se však Stalin již osobně neúčastnil.

Dne 19. února se pak na straně č. 3 nacházejí dvě stručné agenturní zprávy, „J. V. Stalin přijal indického velvyslance K. P. Š. Menona“ a „J. V. Stalin přijal Saifuddina Kitčleva“, informující o jejich přijetí u Stalina.

Stalinovo jméno figuruje 22. února v úvodníku ministra národní obrany Alexandra Čepičky „Třicet pět vítězných let Sovětské armády“, kde je mj. napsáno, že

„vznik, růst bojové síly a všechna vítězství Sovětské armády jsou nerozlučně spojena se jménem Josefa Vissarionoviče Stalina. Prozíravost a houževnatost, rozhodnost a smělost, vysoká uvědomělá kázeň a pevná vůle zvítězit, to jsou vlastnosti, kterými každodenně naplňuje srdce sovětských vojáků a velitelů jejich učitel a vojevůdce Josef Vissarionovič Stalin. (...) Stalin je inspirátorem a organisátorem všech jejich vítězství v minulosti i v budoucnosti. (...) Slavná, hrdinná a nepřemožitelná Sovětská armáda a 35 bojových let jejich úspěchů a vítězství – toť obraz velkolepého díla Stalina!“⁴³

Na slavnostním zasedání – do jehož čestného předsednictva byl spolu s prezidiem ÚV KSSS zvolen – však přítomen opět nebyl. Symbolicky ho na zasedání zastupoval pouze jeho portrét, který byl součástí výzdoby zasedacího sálu.

⁴³ ČEPIČKA, A. Třicet pět vítězných let Sovětské armády. *Rudé právo* : Ústřední orgán komunistické strany Československa. 1953, r. 33, č. 53, s. 1.

Druhá strana z 24. února přináší stručnou zprávu „Seminář o Stalinově práci ‚Ekonomické problémy socialismu v SSSR‘“, informující o uspořádání dvoudenního semináře pro katedry marxismu-leninismu na téma této Stalinovy odborné práce.

Zprostředkovaně se také Stalin objevuje i na titulní straně z 26. února, ve zprávě „Život a práce lidu naší země: Předseda vlády Antonín Zápotocký na staveništi pomníku J. V. Stalina“, informující o položení základního stavebního kamene k této soše. Žádné přímá zmínka o samotné jeho osobnosti se však v článku zároveň neobjevuje.

O další konferenci věnované Stalinovu dílu pak informuje i krátká agenturní zpráva „Konference v Říme o díle J. V. Stalina“, nacházející se na straně č. 4.

Na třetí straně z 1. března je série článků, souhrnně nazvaná „Růst výroby – základ blahobytu sovětského lidu“, uvedena krátkým úryvkem ze Stalinovy ekonomické publikace *Ekonomické problémy socialismu v SSSR*. Dále je však v textech zmiňován – společně i s Leninem – již pouze ve formě ustálených formulací typu „*síla učení geniálních vůdců Lenina a Stalina*“⁴⁴.

Stalinova lingvistická práce „Marxismus a otázky jazykovědy“ je předmětem zprávy „Práce sovětských jazykovědců“ na titulní straně z 2. března, informující o plánech na vydání sborníků, shrnujících odborné texty, které se touto Stalinovou odbornou publikací zabývají.

Závěrečná strana vydání ze 4. března přináší stručnou zprávu „Vědecké zasedání o práci J. V. Stalina na Moskevské universitě“, informující o zahájení konference o Stalinově práci *Ekonomické problémy socialismu v SSSR* 2. března.

Titulní strana z 5. března – tedy pět dní po samotného záchvatu mrtvice a zároveň v den vlastní Stalinovy smrti (viz 1 J. V. STALIN) – přináší vyjádření ÚV KSSS a Rady ministrů SSSR z 3. března, „Vládní zpráva o nemoci předsedy Rady ministrů SSSR a tajemníka Ústředního výboru KSSS J. V. Stalina“, informující o „*neštěstí, které postihlo naši stranu a lid, o těžkém onemocnění soudruha J. V. Stalina*“⁴⁵. Ve zprávě je nepravdivě uvedeno, že ke krvácení do mozku, „*kteřé postihlo životně důležité mozkové oblasti*“⁴⁶ a v jehož následku Stalin částečně ochrml, došlo v noci na 2. března – podrobněji jsou tyto informace, včetně výšky tlaku či hodnoty tepu a dýchání, rozvedeny i v samostatném článku „Bulletin o zdravotním stavu J. V. Stalina ve 2

⁴⁴ ADLA, Z. Šťastný den Poliny Ivanovny. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 60, s. 3.

⁴⁵ TASS. Vládní zpráva o nemoci předsedy Rady ministrů SSSR a tajemníka Ústředního výboru KSSS J. V. Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 64, s. 1.

⁴⁶ Tamtéž

hodiny 4. března“, otištěného pod samotnou vládní zprávou. K pacientovi byli dále podle zprávy povoláni „nejlepší lékaři“⁴⁷ z řad Akademie lékařských věd SSSR, a samotná léčba měla probíhat pod vedením ministra zdravotnictví A. F. Tretjakova, přednosty léčebné zdravotní správy Kremle I. I. Kuperina a pod dohledem ÚV KSSS a sovětské vlády. I přesto, že však v souvislosti s vážným zdravotním stavem pacienta vládní zpráva hovoří o Stalinově delší či kratší neúčasti na státní a stranické činnosti a o jejich důsledcích i okolnostech, které si vedle samotné ÚV KSSS a Rady ministrů uvědomuje i „celá [jejich] strana a všechen [jejich] sovětský lid“⁴⁸, je v závěru vysloveno přesvědčení, že všichni „projeví v těchto těžkých dnech co největší jednotu a semknutost, pevnou mysl a bdělost, že budou s dvojnásobnou energií budovat komunismus v naší zemi a ještě těsněji se semknou kolem Ústředního výboru komunistické strany a vlády Sovětského svazu“⁴⁹. V podobném duchu hovoří i „Prohlášení Ústředního výboru KSČ a vlády republiky Československé“, popisující „hluboké vzrušení“⁵⁰, s nímž ÚV KSČ a československá vláda přijala zprávu o Stalinově zdravotním stavu, a ujišťující, že „těžké dny nemoci soudruha J. V. Stalina“ prožívá se Sovětským svazem jak KSČ, tak vláda i lid. Obdobně je i zde vyjádřeno přesvědčení o tom, že lid „projeví v těchto dnech plnou jednotu, pevnou mysl a bdělost“⁵¹, a navíc že „ještě s větší semknutostí a bratrskou láskou bude stát po boku sovětského lidu, v budování socialismu v naší vlasti a v boji za světový mír.“⁵²

Následující číslo *Rudého Práva* ze dne 6. března mělo pouze dvě strany. Titulní strana přinesla vedle sloganu „Nesmrtelné Stalinovo jméno bude navždy žít v srdcích sovětského lidu a všeho pokrokového lidstva“⁵³, umístěného v záhlaví listu, pouze černě orámovanou Stalinovu fotografii s titulkem „Soudruh J. V. Stalin zemřel“, doprovázenou oznámením ÚV KSSS, Rady ministrů SSSR a prezidia Nejvyššího sovětu SSSR o jeho úmrtí.

Druhá strana se celá věnuje Stalinově smrti. Vedle dvou stručných zpráv o ustavení a následném rozhodnutí komise pro organizaci Stalinova pohřbu přináší také zprávu o mimořádném zasedání ÚV KSČ a předsednictva vlády, které se usneslo vyhlásit při příležitosti Stalinova úmrtí státní smutek. Články „Bulletin o zdravotním stavu J. V.

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ Tamtéž

⁵⁰ ČTK. Prohlášení Ústředního výboru KSČ a vlády republiky Československé. *Rudé právo* : Ústřední orgán komunistické strany Československa. 1953, r. 33, č. 64, s. 1.

⁵¹ Tamtéž

⁵² Tamtéž

Stalina 5. března 1953 v 16 hodin“ a „Lékařská zpráva o nemoci a smrti J. V. Stalina“ pak rekapituluje Stalinův zdravotní stav po záchvatu mrtvice. Poprvé je zde také konkrétně pojmenována i nemoc, v jejímž důsledku měl Stalin utrpět krvácení do mozku – hypertonická choroba a ateroskleróza. Prostřednictvím svých provolání pak ÚV KSSS, Rada ministrů SSSR a prezidium Nejvyššího sovětu SSSR, stejně jako ÚV KSČ, československá vláda a Ústřední akční výbor Národní fronty (ÚAV NF), vyjadřují svůj smutek nad Stalinovým skolem. Obě provolání se při tom v prostředcích, které k vyjádření zármutku používají, od sebe liší. Zatímco v sovětském provolání např. stojí, že *„přestalo tlouci srdce spolubojovníka a geniálního pokračovatele díla Leninova, moudrého vůdce a učitele Komunistické strany a sovětského lidu, Josefa Vissarionoviče Stalina“*⁵⁴, načež následuje odstavec stručně vypočítávající největší úspěchy Stalinovy politické kariéry, věnuje československé provolání celý odstavec pouze výčtu Stalinových titulů či přívlastků, a shodný motiv „srdce, které dotlouklo“, zpracovává následujícím expresivním způsobem:

*„Dotlouklo srdce spolupracovníka a geniálního pokračovatele díla Leninova, moudrého učitele Komunistické strany a národů Sovětského svazu, budovatele mocného sovětského státu, uskutečnitel socializmu v Sovětském svazu, vítěze nad fašismem v druhé světové válce, tvůrce programu budování socializmu v Sovětském svazu. Dotlouklo srdce prvního praporečníka světového boje za mír, učitele a vůdce pracujícího lidu všech zemí. Dotlouklo srdce osvoboditele naší vlasti a nejlepšího přítele našeho lidu.“*⁵⁵

Na tento odstavec pak navazuje – obdobně jako v sovětském provolání – také výčet Stalinových zásluh, jeho činy jsou však tentokrát umístovány do kontextu československých dějin, a Stalin je zde proto líčen jako inspirátor říjnového převratu či osvoboditel od fašismu. Následuje pak výzva, aby se lid semknul kolem ÚV KSČ a *„věrného Stalinova žáka soudruha Gottwalda“*⁵⁶, stejně jako by se měl pevněji

⁵³ NESG. *Rudé právo* : Ústřední orgán komunistické strany Československa. 1953, r. 33, č. 65, s. 1.

⁵⁴ NESG. Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského svazu, Rada ministrů SSSR a prezidium Nejvyššího sovětu SSSR všem členům strany, všem pracujícím Sovětského svazu. *Rudé právo* : Ústřední orgán komunistické strany Československa. 1953, r. 33, č. 65, s. 2.

⁵⁵ NESG. Všem členům strany, všem dělníkům, všemu pracujícímu lidu Československa. *Rudé právo* : Ústřední orgán komunistické strany Československa. 1953, r. 33, č. 65, s. 2.

⁵⁶ Tamtéž

přimknout i k Sovětskému svazu. KSČ dále podle provolání vítězně buduje socialismus, protože „*kráčí cestou Lenina a Stalina*“⁵⁷ a zároveň slibuje, že

„spolu s [lidem Sovětského svazu a jeho komunistickou stranou] budeme vždy věrni odkazu Lenina a Stalina, že spolu s nimi budeme bránit a střežit světový mír, že spolu s nimi chceme bojovat za nová vítězství nepřemožitelného praporu Lenina a Stalina“⁵⁸.

V sovětském provolání naopak po již výše zmíněné rekapitulaci zásluh a konstatování, že Stalinova smrt je „*nejtěžší ztrátou*“⁵⁹, která všem způsobí „*hlubokou bolest*“⁶⁰, padne jeho jméno až v závěrečné větě „*Nesmrtelné Stalinovo jméno bude navždy žít v srdcích sovětského lidu a všeho pokrokového lidstva*“⁶¹, a následné zdravici „*Ať žije veliké vítězné učení Marxe, Engelse, Lenina a Stalina!*“⁶². Text místo toho vyzývá k přimknutí se ke Komunistické straně, „*vytvořené a vychované Leninem a Stalinem*“⁶³, přičemž obsáhle popisuje její zásluhy na poli hospodářství, vojenství a zahraniční politiky, a připomíná, že „*sovětský lid má bezmeznou důvěru a je prodchnut vřelou láskou ke své rodné Komunistické straně, protože ví, že nejvyšším zákonem veškeré činnosti strany je sloužit zájmům lidu.*“⁶⁴ Již zde je tedy možné najít první signály pro pozdější vyzdvihování úlohy komunistické strany na úkor dosavadního kladení důrazu na Stalinův význam. Český text však na tuto dřívější linii stále ještě navazuje, a opakovaně místo toho zdůrazňuje Stalinovu úlohu – ať již samostatně anebo i ve dvojici „*Lenin – Stalin*“, stejně jako loajalitu Československa k stalinskému režimu.

Titulní strana ze 7. března je celá věnována smrti J. V. Stalina, a to v podobě vládního usnesení, přejetého z Telegrafické agentury Sovětského svazu (TASS), reportáže z Moskvy a nekrologu, doprovázeného Stalinovou fotografií. V záhlaví listu je pak umístěn slogan:

⁵⁷ Tamtéž

⁵⁸ Tamtéž

⁵⁹ Tamtéž

⁶⁰ Tamtéž

⁶¹ NESG. Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského svazu, Rada ministrů SSSR a presidium Nejvyššího sovětu SSSR všem členům strany, všem pracujícím Sovětského svazu. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 65, s. 2.

⁶² Tamtéž

⁶³ Tamtéž

⁶⁴ Tamtéž

„Spolu s lidem Sovětského svazu a jeho komunistickou stranou budeme vždy věrni nesmrtelnému odkazu Lenina a Stalina, spolu s nimi budeme strážít mír, spolu s nimi budeme bojovat za nová vítězství nepřemožitelného praporu Lenina a Stalina“⁶⁵.

V „Usnesení společné schůze plena Ústředního výboru KSSS, Rady ministrů SSSR a presidia Nejvyššího sovětu SSSR“ je vysloven požadavek na semknutost vedení, které si jako svůj cíl klade dále pokračovat v politice strany a v nastalé situaci zároveň i zabránit jakékoliv panice či chaosu. Usnesení zároveň tvoří soupis organizačních opatření strany, týkajících se jmenování funkcionářů do nejruznějších funkcí či slučování vybraných ministerstev. Článek J. Knoblocha „V Moskvě dne 6. března 1953“ se věnuje popisu smuteční atmosféry, která po Stalinově úmrtí ve městě zavládla. Autor hned v úvodu vyjadřuje svůj šok a nevíru nad danou zprávou, a píše:

„Ne, nechce se uvěřit – i když lékařské bulletiny nedávaly mnoho naděje – že zemřel ten, který milionům lidí dal život, který našim i mnoha jiným národům navrátil svobodu, lidskou důstojnost, který byl ztělesněním naděje a všeho nejlepšího pro stamiliony pracujících na celém světě.“⁶⁶

Reportáž pak pokračuje krátkým Stalinovým popisem, tak, jak si ho dle autora vybavuje každý – „jeho ušlechtilou tvář, stříbrem prokvetlé skráně i vous a oči, které se tak teple na něj dívaly ještě při nedávné listopadové přehlídce na Rudém náměstí“⁶⁷. Osobní vztah mezi jednotlivcem a vůdcem je pak umocněn i označením Stalina za „drahého, předraženého otce“⁶⁸, který byl zároveň pro truchlící návštěvníky smutečního sálu dokonce cennější než jejich vlastní pokrevní rodina – znamenal pro ně „více než otec“⁶⁹. Vyzdvíženo je i Stalinovo pouto s dětmi – symboly šťastné socialistické budoucnosti. Smutek nad Stalinovou smrtí je dále přirovnáván ke smutku nad smrtí V. I. Lenina. Zároveň je však všudypřítomný žal „stamilionů pracujících“⁷⁰ dáván také do kontrastu s emocemi, které podle autora informace o Stalinově smrti vyvolaly v kapitalistických zemích, v jejichž agenturních zprávách se nachází „špatně ukryvané zrudné

⁶⁵ NESG. *Rudé právo* : Ústřední orgán komunistické strany Československa. 1953, r. 33, č. 66, s. 1.

⁶⁶ KNOBLOCH, J. V Moskvě dne 6. března 1953. *Rudé právo* : Ústřední orgán komunistické strany Československa. 1953, r. 33, č. 66, s. 1.

⁶⁷ Tamtéž

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ Tamtéž

⁷⁰ Tamtéž

*uspokojení*⁷¹. I přes toto odhalení i celkový smuteční tón se však závěr reportáže nese v optimistickém duchu, a končí ujištěním, že „*gigantické dílo soudruha Stalina i jeho památka jsou nesmrtelné*“⁷². Obdobný motiv se vyskytuje i v nekrologu přímo nazvaném „*Živoucí zůstane veliké dílo J. V. Stalina*“, který se vedle již zpracovaných atributů „*vůdce strany*“, „*budovatel socialismu*“ či „*přemožitel fašismu*“ zaměřuje i na Stalinovu pozici teoretika komunistické strany, který se „*svým geniem (...) řadí k nesmrtelným velikánům mezinárodní dělnické třídy a vědeckého učení komunismu, Karlu Marxovi, Bedřichu Engelsovi a Vladimíru Iljiči Leninovi*“⁷³. V této roli Stalin podle článku stál po Leninově boku jako spoluzakladatel bolševické strany, přispěl k rozvoji marxismu-leninismu, a zároveň ho prostřednictvím svých teoretických vlastních prací i dále rozvinul. „*Silou své pravdy*“⁷⁴ zároveň také „*geniální Stalinovy nauky*“⁷⁵ přemohly „*všechny protileninské platformy a všechny trockisticko-zinověvovsko-bucharinské škůdce*“⁷⁶. Jako „*nevývratné*“⁷⁷ je pak Stalinovo dílo i po jeho smrti imunní vůči „*imperialistickým hyenám*“⁷⁸. V závěru nekrologu se pak československý lid opět zavazuje dále budovat socialismus a semknout se pod „*vítězným praporem Lenina a Stalina*“⁷⁹.

Teoretický aspekt Stalinovy činnosti tvoří výraznou součást i článku „*Život a dílo soudruha J. V. Stalina*“, otištěného na straně č. 2. Tento politický životopis, v němž však ani jednou není zmíněno Stalinovo skutečné jméno – Džugašvili, stručně nastiňuje v úvodu jeho dětství v Gori i studium v církevním semináři, z nějž byl podle textu vyloučen pro „*revoluční marxistickou činnost*“⁸⁰, aby se poté uchýlil do ilegality a stal se profesionálním revolucionářem. Přestože je však v této souvislosti zmíněno např. Stalinovo působení mezi naftařskými dělníky v Baku i pravidelné útěky z vyhnanství, jeho účast na expropriacích nikoliv. Následuje líčení Stalinovy politické kariéry v komunistické straně, v němž je opakovaně zdůrazňován jeho blízký vztah k Leninovi, a zároveň zcela potlačeny zmínky o jeho vztazích k ostatním členům Ústředního výboru

⁷¹ Tamtéž

⁷² Tamtéž

⁷³ NESG. Živoucí zůstane veliké dílo J. V. Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, 33, 66, s. 1, 3.

⁷⁴ Tamtéž

⁷⁵ Tamtéž

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ Tamtéž

⁷⁸ Tamtéž

⁷⁹ Tamtéž

⁸⁰ NESG. Život a dílo soudruha J. V. Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 66, s. 2.

či jejich podíl na jednotlivých událostech. Stalin je proto – spolu s Leninem – prezentován jako jediný inspirátor a organizátor říjnové revoluce, zakladatel a organizátor Sovětského svazu i budovatel Rudé armády. Po Leninově smrti se pak, jako jeho pokračovatel a přímo i „*Lenin dneška*“⁸¹, podílel na chodu a rozvoji průmyslu i zemědělství či potlačování ideologických nepřátel, aby jeho vliv i pole působnosti vykulminovaly v průběhu 2. světové války v řízení celé činnosti státu, samotné komunistické strany i nejdůležitějších vojenských operací. Vyzdvihovány jsou ale v životopisu vedle státnických, organizačních a taktických i jeho myšlenkové schopnosti. Jeho teoretické práce mají přívlastek „*geniální*“⁸², a veškeré jeho činy jsou proto popisovány jako „*spojení nesmírné theoretické síly s neobyčejně velikými a významnými praktickými zkušenostmi revolučního boje*“⁸³. V protikladu s těmito všemi výjimečnými vlastnostmi je však zároveň uváděna i Stalinova skromnost a prostota. Závěr životopisu je pak obdobný jako u nekrologu „*Živoucí zůstane veliké dílo J. V. Stalina*“, a Stalinovo jméno je v něm označeno za „*nesmrtelné*“⁸⁴, navěky žijící „*v srdcích sovětského lidu a všeho pokrokového lidstva*.“⁸⁵

Třetí strana deníku přináší skupinu tří článků, souhrnně nazvaných „*Náš lid ještě jednotnější a bdělejší ponese dál vítězný Stalinův prapor*“, informujících o kondolenčních telegramech Československé strany socialistické, Československé strany lidové či Strany slovenské obrody, stejně jako o mimořádném shromáždění užšího předsednictva Národního shromáždění při příležitosti Stalinova úmrtí. Pod názvem „*Z dopisu ÚV KSČ ze společného zasedání předsednictva ÚV KSSS, sboru pověřenců a ÚAV slovenské Národní fronty*“ je v rámci těchto tří zpráv přetištěn také soustrastný dopis, v němž se mj. píše:

*„Zlatým písmem je vryto jméno soudruha Stalina do dějin našeho lidu. S jeho jménem a prací je spjat boj našich pracujících pod vedením strany a jeho věrného žáka soudruha Gottwalda za šťastnou socialistickou budoucnost. (...) Náš lid žil Stalinem.“*⁸⁶

⁸¹ Tamtéž

⁸² Tamtéž

⁸³ Tamtéž

⁸⁴ Tamtéž

⁸⁵ Tamtéž

⁸⁶ NESG. Z dopisu ÚV KSČ ze společného zasedání předsednictva ÚV KSSS, sboru pověřenců a ÚAV slovenské Národní fronty. Vede nás strana, kterou vykoval soudruh Stalin. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 66, s. 3.

Na stránce se dále nachází i stručná zpráva o vyhlášení smutku „Dny smutku v Moskvě“, doprovázená společnou fotografií Stalina a Lenina v Gorkách, a vyjádření komunistických stran Itálie, Německa, Francie a Rakouska ke zprávě o Stalinově úmrtí – „Veliký Stalin žije v srdcích národů celého světa“. Článek „Vede nás strana, kterou vykoval soudruh Stalin“ popisuje reakce na stejnou zprávu v československém zemědělství a průmyslu, zastupovaných vybraným zemědělským družstvem a pracovníky dílen, továren a hutí. Ti svůj smutek vyjadřují prostřednictvím dopisů, proslovů a přísah složených na jeho památku – obdobně jako zástupci jednotlivých zahraničních komunistických stran v textu „Veliký Stalin žije v srdcích národů celého světa“, uchylují se však i k jiným způsobům. Tavič z kladenské huti se např. zavazuje, že „*pro veliké dílo Stalinovo, jeho dovršení, vítězství boje za mír,*“⁸⁷ dá „*do Prvního máje 50 tun oceli navíc*“⁸⁸. Další dělník z téže hutě, který „*chce hovořit o své lásce k Stalinovi*“⁸⁹, byť ani není příslušníkem komunistické strany, zase slibuje, že bude hájit Stalinův odkaz a „*pečlivě dbát na to, aby měl pece vždy včas nalité, aby dávaly co nejvíce oceli.*“⁹⁰ Extravagantnější projev žalu, než zvýšení své pracovní produktivity, nabízejí ženy na celozávodní schůzi v Rudém Letovu v Praze, které by podle článku dokonce daly „*roky svého života, jen aby Stalinův byl o minuty prodloužen.*“⁹¹

Na Stalinův odkaz přísahají také účastnice manifestace k Mezinárodnímu dni žen, o níž pod názvem „V neochvějně jednotě budou naše ženy hájit mírový život svých dětí: Manifestace pražských žen k Mezinárodnímu dni žen“ informuje článek na straně č. 4. Ve svém dopise ÚV KSS, který je otištěn pod článkem, slibují i ony – sklánějíce se „*v hlubokém smutku, hluboké úctě a nezměrné vděčnosti*“⁹² nad Stalinovou rakví – ještě důslednější budování socialismu a přimknutí se k Sovětskému svazu. Vyzdvihnout je však tentokrát především aspekt Stalina jako „osvoboditele od fašismu“, „zachránce dětí“ a také podporovatele ženské emancipace, který doslova „*vyvedl (...) ženy z bídy a dvojnásobného otroctví, pomohl [jim] stát se svobodnými, rovnoprávními občankami, budovatelkami socialismu v naší vlasti.*“⁹³

⁸⁷ NESG. Vede nás strana, kterou vykoval soudruh Stalin. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, 33, 66, s. 3.

⁸⁸ Tamtéž

⁸⁹ Tamtéž

⁹⁰ Tamtéž

⁹¹ Tamtéž

⁹² NESG. Dopis Ústřednímu výboru Komunistické strany Sovětského svazu. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, č. 33, r. 66, s. 4.

⁹³ Tamtéž

Na titulní straně z 8. března se v záhlaví listu nacházejí informace o nadcházející smuteční tryzně, konané při příležitosti Stalinova pohřbu 9. března. Organizaci pohřbu se také věnuje skupina i tři stručných agenturních zpráv „Pohřeb J. V. Stalina stanoven na 9. března 1953“, „Usnesení Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu a Rady ministrů Svazu SSR o uložení rakve s ostatky Josefa Vissarionoviče Stalina“ a „Usnesení Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu a Rady ministrů Svazu SSR o vybudování Pantheonu – památníku věčné slávy velikých lidí sovětské země“. Podrobný popis smuteční síně, která „*tone v záplavě věnců*“⁹⁴, přináší článek „Sovětský lid a všechno pokrokové lidstvo se loučí se svým otcem a učitelem – soudruhem Stalinem: Ze Sloupové síně Domu svazů“, doprovázený fotografií otevřené rakve se Stalinovými pozůstatky a čestnou stráží stojící opodál. Vedle výčtu osobností, stojících na čestné stráží a popisu „*nekonečných řad*“⁹⁵ návštěvníků Sloupové síně z řad dělníků, vojska, zemědělců i školáků, přináší článek i líčení samotných ostatků, které prostřednictvím volených obrátů usiluje o zmírnění a eufemizaci smrti i jejích následků, a získává tím zároveň až na mytologickém nádechu:

*„Na vysokém podstavci mezi palmami a čerstvými květy na rudém sametu spí v rakvi věčným spánkem ten, jehož veliké jméno bude navždy žít v srdcích sovětského lidu a všeho pokrokového lidstva. Smrt nezměnila rysy milované tváře, celému světu tak dobře známé.“*⁹⁶

Titulní strana přináší také prezidentský projev „Pod prapory Lenina a Stalina půjdeme a dojdeme k socialismu: Projev prezidenta republiky Klementa Gottwalda k úmrtí J. V. Stalina, pronesený v Československém rozhlasu v sobotu ve 20 hodin“. Gottwald v něm na úvod informuje o své účasti na chystaném pohřbu, a pokračuje osobní vzpomínkou na své poslední setkání se Stalinem, při němž „*[měli] všichni nesmírnou radost, jak Stalin svěže a bodře vypadal a jak byl plný energie*“⁹⁷. Následuje výčet Stalinových zásluh, který je – obdobně jako u prvního svolání ÚV KSČ a československé vlády – vztážen na události v Československu, a tento vztah je dokonce označen za „*zvláštní*

⁹⁴ TASS. Sovětský lid a všechno pokrokové lidstvo se loučí se svým otcem a učitelem – soudruhem Stalinem: Ze Sloupové síně Domu svazů. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 1.

⁹⁵ Tamtéž

⁹⁶ Tamtéž

*příčiny*⁹⁸, objasňující, proč bude Stalinovo jméno a dílo zapsáno v dějinách Československa. Stalin je zde totiž nazýván „*prvním mezinárodním politickým činitelem, který se vyslovil pro právo (...) národů na sebeurčení až do odtržení od habsburské monarchie.*“⁹⁹ Následný vznik samostatného československého státu pak byl podle projevu „*nerozlučně spjat s velkou říjnovou socialistickou revolucí*“¹⁰⁰. Také v období Mnichovské dohody „*věrně a pevně Stalin stál po boku (...) republiky*“¹⁰¹, aby však jeho „*osobně*“¹⁰² nabídnutou pomoc tehdejší československá vláda odmítla. Stalin ovšem i přesto zůstal československým spojencem, a svůj zájem o tuto zemi projevoval i po skončení války, kdy „*osobně radil a pomáhal nově, socialisticky přebudovávat [její] hospodářství*“¹⁰³. I přes takto zdůrazňovaný význam Stalinovy osoby pro rozvoj Československa však projev místo k pasivnímu truchlení vybízí – v odvolávkách na Stalinovo učení – „*byť i s krutým žalem v srdci*“¹⁰⁴ k dalšímu vykročení na cestu k budování socialismu. Vedle přimknutí k Sovětskému svazu však zároveň projev nabádá i ke zvýšené opatrnosti a bdělosti vůči nepřítelům, a varuje:

*„Reakční hyeny doma, podněcované reakčními hyenami z ciziny, se plíží mezi námi. Myslí, že právě teď přišla pro ně vhodná doba, aby se přiživily na národním hoři a zármutku.“*¹⁰⁵

Závěr prezidentského proslovu je však optimistický, a vyjadřuje názor, že národ pod prapory Lenina a Stalina dojde k socialismu.

Na straně č. 2 informuje článek „Zpráva zvláštní komise pro řízení smutečních aktů“ o organizaci nadcházející trizny, která bude 9. března zahájena v 8:30 ve všech městech i obcích po celé republice, a již se vedle pracujících budou účastnit také studenti a žáci všech škol. Krátká zpráva „Usnesení Ústředního výboru KSSS a Rady ministrů SSSR o dnech smutku“ pak oznamuje vyhlášení státního smutku v Sovětském svazu ve dnech 6.–9. března. Článek „Pathologicko-anatomický nález zjištěný pitvou zemřelého J. V.

⁹⁷ NESG. Pod prapory Lenina a Stalina půjdeme a dojdeme k socialismu: Projev prezidenta republiky Klementa Gottwalda k úmrtí J. V. Stalina, pronesený v Československém rozhlasu v sobotu ve 20 hodin. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 1–2.

⁹⁸ Tamtéž

⁹⁹ Tamtéž

¹⁰⁰ Tamtéž

¹⁰¹ Tamtéž

¹⁰² Tamtéž

¹⁰³ Tamtéž

¹⁰⁴ Tamtéž

¹⁰⁵ Tamtéž

Stalina“ přináší výsledky Stalinovy pitvy, a konstatuje, že „*nemoc J. V. Stalina od okamžiku krvácení do mozku byla nevléčitelná. Proto nemohla intenzivní léčba přinést kladný výsledek a zabránit smrti.*“¹⁰⁶ V článku „Soustrastné projevy sovětských stranických a státních orgánů a masových organizací“ jsou přetištěny soustrastné projevy, prohlášení a provolání např. ministerstva zahraničí, Komsomolu či ústředních výborů komunistických strany Gruzie a Běloruska. O smutečních návštěvách na sovětské ambasádě pak informuje zpráva „Projevy soustrasti na sovětském velvyslanectví v Praze“, přinášející podrobný výčet jednotlivých smutečních delegací. Příslušníkům československé armády je pak určen „Rozkaz presidenta republiky a vrchního velitele čs. branné moci“, který je vybízí, aby „*se Stalinovým jménem v srdci*“¹⁰⁷ plnili své úkoly, upevňovali kázeň a byli i kdykoliv připraveni bránit svobodu, nezávislost a samostatnost československého lidu. Na stránce se také nachází i přetištěný úvodník z *Pravdy*, nazvaný „Mohutná semknutost a jednota“, který se zabývá politikou KSS a jejími úspěchy. Článek ujišťuje, že nejenom, že strana následuje Stalinovy pokyny, ale zároveň i že „*dílo Lenina a Stalina je ve spolehlivých a pevných rukou.*“¹⁰⁸

Pod souhrnným názvem „Věčně bude žít odkaz J. V. Stalina v srdcích sovětského lidu“ se na třetí straně nacházejí tři články informující o smutečních schůzích v závodech, mezi vysokoškolskými vyučujícími a studenty i umělci. Ve všech se textech se opakuje motiv odhodlání dále budovat komunismus, konkrétnější podobu však při tom tento závazek nabývá jenom u sovětských dělníků, kteří – obdobně jako zaměstnanci československých továren – vyjadřují svůj smutek prostřednictvím zvýšené pracovní aktivity, a zavazují se proto k předčasnému splnění pětiletky. Skupina zpráv souhrnně pojmenovaná „Soustrastné telegramy představitelů zemí lidové demokracie“ pak přetiskuje telegramy politiků z Polska, Rumunska, Maďarska či NDR. Samostatně jsou pak také vypočítány i soustrastné telegramy představitelů francouzské, finské nebo švýcarské vlády. Otištěny jsou zde také soustrastné projevy z Číny, Maďarska a Velké Británie. Reportáž J. Knoblocha „U rakve J. V. Stalina“ pak popisuje návštěvu smuteční síně. Zatímco však článek „Sovětský lid a všechno pokrokové lidstvo se loučí se svým otcem a učitelem – soudruhem Stalinem: Ze Sloupové síně Domu svazů“ popírá, že by

¹⁰⁶ TASS. Pathologicko-anatomický nález zjištěný pitvou zemřelého J. V. Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 2.

¹⁰⁷ ČTK. Rozkaz presidenta republiky a vrchního velitele čs. branné moci. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 2.

se smrt zanechala na Stalinově vystaveném těle jakoukoliv fyzickou stopu, píše se v tomto textu již realističtěji, že „*Stejnokroj generalissima a rudé hedvábí na rakvi zvyšují průsvitnou bledost tak známé, tak nekonečně drahé tváře. Do jeho bledého obličejce vdechla smrt věčný klid.*“¹⁰⁹ Po tomto přiznaném důkazu smrti však následuje její opětovné zpochybnění – „*když hledíš do jeho tváře, zdá se ti neuvěřitelné, že on mohl zemřít.*“¹¹⁰ Zbytek článku se pak nese v již ustálené protichůdné kombinaci tragického a optimistického tónu, kterou nejlépe vystihuje následující pasáž:

„Tlumená smuteční hudba tě ještě doprovází, když vycházíš ze Sloupové síně. A přes tuto obrovskou nevýslovnou bolest, která proniká celé tělo, zmocňuje se tě stále silnější odhodlání žít a pracovat tak, jak nás soudruh Stalin vždy učil. Aby, kdyby nebyl živ, měl radost z nás všech, pro které není a nemůže být většího cíle, než být dobrými žáky soudruha Stalina! Ne, nezvítězila smrt. Zvítězilo gigantické dílo velkého komunisty a jeho zářný příklad. Proto v nás bude žít soudruh Stalin věčně.“¹¹¹

Na straně č. 4 se nachází článek Jana Drdy, „Výš pozvednout prapor Stalinův“, doprovázený snímkem Stalina, zapalujícího si dýmku. V článku Drda – v souvislosti se zprávou, že „*soudruh Stalin náhle onemocněl*“¹¹² – rozvíjí téma obětování vlastního života, jehož zpracování je tentokrát obohaceno i o v rámci socialistické propagandy překvapivý religionistický motiv:

„Kolik prostých lidí si v té tragické chvíli samo u sebe řeklo:

– ‚Dal bych svůj život, dal bych všecku svou krev do poslední krůpěje, bez váhání a rád, jen kdybych tím mohl zachránit zdraví soudruha Stalina!‘ – A nejen komunisté, nejen dělníci všeho světa, ale jaké miliony i těch, kteří se ještě nepromysleli k světovému názoru marxismu-leninismu, by rády přinesly jakoukoliv oběť! Kolik prostých věřících žen vzlykalo v ty čtyři úzkostiplné dny své modlitby za zdraví a život Stalinův, pocítujíc

¹⁰⁸ NESG. Mohutná semknutost a jednota. *Rudé právo* : Ústřední orgán komunistické strany Československa. 1953, r. 33, č. 67, s. 2.

¹⁰⁹ KNOBLOCH, J. U rakve J. V. Stalina. *Rudé právo* : Ústřední orgán komunistické strany Československa. 1953, r. 33, č. 67, s. 3.

¹¹⁰ Tamtéž

¹¹¹ Tamtéž

¹¹² DRDA, J. Výš pozvednout prapor Stalinův. *Rudé právo* : Ústřední orgán komunistické strany Československa. 1953, r. 33, č. 67, s. 4.

*v hloubce svého srdce, že štěstí jejich dětí, pokoj jejich domovů, naděje jejich budoucnosti, celý smysl jejich života je spjat se Stalinem!*¹¹³

Drda pak dále hovoří o Leninově a Stalinově „svatém učení“¹¹⁴, a nabízí dokonce i paralelu mezi Stalinem a všudypřítomným, všemocným bohem, když prohlašuje, že

*„stamiliony lidských osudů, lidských tužeb a přání, stamiliony životů míří k tomu jedinému, k nejdražšímu, co lidstvo má, ke Stalinovi. (...) A pokud lidský rod bude žít na této zemi, ve všem, co nejušlechtilejšího a nejdokonalejšího vytvoří silou rozumu a ducha, ve všem bude obsažen Stalin, vším bude prozařovat jeho genius.“*¹¹⁵

S náboženskými motivy pracuje také článek Jarmily Glazarové, „Chvilé, na něž nezapomenu“, který líčí Stalinovu účast na přehlídce na Rudém náměstí z pohledu diváka, který měl při této příležitosti možnost ho poprvé spatřit na vlastní oči. V textu se postupně hovoří o třech Stalinových podobách: nejdříve o Stalinovi „z toho černovlasého portrétu, který se po válce stal součástí našeho veřejného života“¹¹⁶, poté o bělovlasém nevysokém muži v maršálské uniformě a širokém plášti, který hbitě prochází přes Rudé náměstí, aby po skončení přehlídky před diváky stanul „nový Stalin, blízký, rodný a drahý, který se nahýbá nad bariérou se vztaženýma rukama, se všemi deseti prsty, které se rychle a drobně třepotají v odpověď na steré ručičky dětí“¹¹⁷. Vedle tohoto motivu „trojjedinosti“ Stalina, od něhož národy „čekají svou spásu“¹¹⁸ pak Glazarová v souvislosti se svým osobním svědectvím využívá i následující biblickou paralelu:

*„Z dětství známe příběh biblické dějepavy, jak Tomáš vložil prst do kristových ran, aby si ověřil jeho jsoucnost. Takové setkání na Rudém náměstí, to je totéž, jako by člověk položil nahou a citlivou dlaň přímo na horké srdce národa, jako by cítil jeho tep, rytmisovaný přílivy lásky, vděku, věrnosti, nejtěsnější, nejužší lidské blízkosti.“*¹¹⁹

¹¹³ Tamtéž

¹¹⁴ Tamtéž

¹¹⁵ Tamtéž

¹¹⁶ GLAZAROVÁ, J. Chvilé, na něž nezapomenu. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 4.

¹¹⁷ Tamtéž

¹¹⁸ Tamtéž

Článek T. Svatopluka „Cesta k vítězství“ se zase věnuje Stalinově vojenské výhře nad hitlerovským Německem, a rekapituluje nejvýznamnější bitvy na východní frontě, jako např. bitvu před Moskvou, obléhání Stalingradu či tankovou bitvu u Kurska. V závěru článku je také zmíněno i osvobození Prahy sovětskou armádou, přičemž je však zároveň minimalizován význam pražského povstání:

„Pravda, povstali jsme i my, a slavně, tím slavněji, že s holýma rukama, ale co by z nás bylo, nebýt Rudé armády? Čím by byl svět bez nich, bez té jejich ocelové pěsti? Bez sovětského lidu, bez Moskvy? Bez Stalina?“¹²⁰

Na téže stránce jsou také otištěny básně Vítězslava Nezvala a Marie Pujmanové, „Nad rakví soudruha J. V. Stalina“ a „Ve věnci rukou železném“. Nezval ve své básni zpracovává motiv Stalinova vítězství nad smrtí, a píše:

*„Zemřel a živ jest. Je stále s námi,
ač vydechl již naposled.
Zas půjde v čele před karavanami
v míru i v boji věčně vpřed.
(...)
Povýšen nad prostor i čas,
i mrtvý Stalin bude s námi,
povede s Leninem Sovětský svaz,
nadále povede nás dějinami.“¹²¹*

Narozdíl od Nezvala – který zpracovává motiv, jež se objevuje i v řadě jiných básní o Stalinově smrti – se Pujmanová chopila námětu Stalinova úmrtí rozdílně. Svým refrémem „v Straně on žije“¹²² se totiž spíše blíží oficiálním sovětským textům, zvýrazňujícím roli komunistické strany. Zároveň Stalin v jejím podání nad smrtí triumfálně nevítězí, a naopak se svým skonem přibližuje osudu prostého smrtelníka:

¹¹⁹ Tamtéž

¹²⁰ SVATOPLUK, T. Cesta k vítězství. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 4.

¹²¹ NEZVAL, V. Nad rakví soudruha J. V. Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 4.

¹²² PUJMANOVÁ, M. Ve věnci rukou železném. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 4.

*„Dokonal Stalin, umřít je lidské
však slzy v očích ne a ne schnout.
Už odkládá své břímě gigantické,
Je člověk, chce si oddychnout.“¹²³*

Pod souhrnným názvem „Sjednocuje a posiluje nás zářná památka na soudruha Stalina“ přináší na páté straně skupina krátkých zpráv, doprovázená fotografií smutečního shromáždění v závodu Křížík, soustrastné telegramy dělníků z továren i členů JZD, stejně jako i informace o smutečních shromážděních, probíhajících v československých závodech i na vysokých školách. I na těchto schůzích se jednotliví pracovníci zavazují zvýšit svoji produktivitu, slibují však také např. i propagaci odběr Stalinových spisů mezi ostatními dělníky. Mezi kondolencemi souhrnně nazvanými „Semknuti v pevný a bojový šik budeme plnit Stalinův odkaz“ pak vyniká především soustrastný dopis H. Leflerové, rodačky z Lidic, která v něm přirovnává smutek nad Stalinovou smrtí k smutku nad vypálením Lidic:

„Když jsem se vrátila z nacistického koncentráku na pustou lidickou pláň, když jsme roku 1945 spolu s ostatními lidickými ženami stanula u hrobu našich otců, mužů, synů a bratrů, když jsme se dozvěděly, že již nikdy nespatriíme přes 80 lidických dětí, zdálo se mi, že v našich srdcích nebude nikdy větší bolesti. A přece 6. března 1953 naše oči, ve kterých utrpením jako by vyschly již všechny slzy, hořce, přebolestně zaplakaly. (...) Odešel nám milovaný otec, nejdražší člověk, J. V. Stalin!“¹²⁴

V článku „Mezinárodní den žen“ jsou pak popsány Stalinovy zásluhy na emancipaci sovětských i československých žen.

O manifestacích konaných při příležitosti Mezinárodního dne žen v Liberci a Českých Budějovicích, na nichž účastnice vyjadřovaly svou soustrast nad Stalinovým úmrtím, informuje na závěrečné, šesté straně také článek „Manifestace pracujících k Mezinárodnímu dni žen“.

¹²³ Tamtéž

¹²⁴ LEFLEROVÁ, H. Stalin je nesmrtelný. *Rudé právo* : Ústřední orgán komunistické strany Československa. 1953, r. 33, č. 67, s. 5.

Na titulní straně z 9. března je v záhlaví uvedeno oznámení o času konání Stalinova pohřbu v Moskvě. Úvodník „Se Stalinovým jménem k novým vítězstvím“ však opakovaně zdůrazňuje nesmrtelnost Stalinova odkazu, a v souvislosti s jeho pohřbem se zde proto píše: „*ano, nevýslovná bolest nám svírá srdce, avšak s mužným žalem, ne s hořekováním, stojíme dnes všichni v myšlenkách u rakve soudruha Stalina.*“¹²⁵ I přes zdůrazňovanou jistotu, že „*dílo Lenina a Stalina je v dobrých rukou*“¹²⁶, a že právě tato jistota „*přemáhá (...) hluboký žal*“¹²⁷ při nadcházejícím Stalinově pohřbu, však články „Sovětský svaz vzdává ve Sloupové síni poslední poctu J. V. Stalinovy“ a „Náš lid se sklání před památkou velikého Stalina“ přinášejí výčet neustávajícího počtu soustrastných návštěv jak v Sloupové síni v Moskvě, tak na sovětském velvyslanectví v Praze. Zpráva „Příjezd československé delegace, vedené soudruhem Klementem Gottwaldem, na pohřeb Josefa Vissarionoviče Stalina“, doprovázená fotografií čestné stráže u Stalinovy rakve, pak informuje o příletu delegace do Moskvy. Stručná zpráva „Usnesení ÚV KSSS a Rady ministrů SSSR“ přináší pokyny k poslední poctě Stalinovy v podobě vypálení dělostřeleckých salv ve vybraných městech, zastavení práce v továrnách a rozeznění sirén.

Na straně č. 2 – se Stalinovým jménem v záhlaví – jsou pod souhrnnými názvy „Stalinův odkaz žije v srdcích milionů pracujících celého světa“ a „Soustrastné projevy představitelů bratrských států a stran“ otištěny soustrastné telegramy, dopisy i stručné zprávy o průběhu smutečních tryzen ze Španělska, Dánska, Švýcarska, Severní Koreje i Číny. Na stránce se také nachází i snímek československé delegace před odjezdem na Stalinův pohřeb.

Na třetí straně – se Stalinovým jménem v záhlaví – se nachází pod názvy „Rozkaz ministra vojenství SSSR“ a „Rozkaz ministra vojenského námořnictva SSSR“ rozkazy určené armádě a vojenskému námořnictvu, vybízející vojáky i námořníky k obraně vlasti a plnění Stalinova odkazu. V článku „Soustrastné projevy svazových sovětských republik“ jsou přetištěny kondolence z Litvy, Estonska, Kazachstánu či Uzbekistánu. O průběhu smutečních shromáždění na Ukrajině, v Akademii věd SSSR a na stavbě Hlavního turkmenského průplavu informuje článek „Veliké hoře sovětského lidu“, doprovázený fotografiemi zástupu lidí před moskevským Domem Svazů a v ulici Gorkého. Na stránce se také nachází článek Borise Polevého „Stalin je s námi!“,

¹²⁵ NESG. Se Stalinovým jménem k novým vítězstvím. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 1.

¹²⁶ Tamtéž

popisující smuteční návštěvníky Sloupové síně, kteří ještě ve 3 hodiny ráno „*stále defilují před rakví J. V. Stalina*“¹²⁸. Vedle dospělých si při tom Polevoj všímá i děti, a popisuje, jak „*vedle věnců Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu, sovětské vlády, leží teď skromný dárek dětského srdce*“¹²⁹ – květ pelargonie, „*který pravděpodobně rostl (...) doma za oknem*“¹³⁰, a který ke katafalku položil tříletý hoch. V závěru pak prohlašuje, že Stalin bude žít věčně ve „*svých geniálních pracích*“¹³¹, v „*organisující a řídicí vůli Komunistické strany Sovětského svazu a sovětské vlády*“¹³² i ve „*vděčných srdcích sovětského lidu*“¹³³.

I na závěrečné čtvrté straně se nachází v záhlaví nápis „*Josef Vissarionovič Stalin*“¹³⁴, tentokrát navíc doplněný i o souhrnný titulek pro všechny články – „*Veliký přítel, osvoboditel a učitel našeho lidu*“. Také dva z textů otištěných na této stránce se věnují dětem v souvislosti se Stalinovou smrtí. Prvním je článek Marie Majerové „*Děti stalinské epochy*“, v němž stojí, že

*„od šestiletých do výrostků si všechny děti v posledních dnech úzkosti uvědomovaly, že se děje něco na výsost vážného. (...) Děti stalinské epochy ohromeny a zpola nechápavě ztrnuly před skutečností, která se před ně náhle postavila jako tragický pomník dějin. Stalin se neuzdravil. Veliký muž zemřel.“*¹³⁵

Nejenom, že však Stalinovo úmrtí podle článku zasáhlo děti – byť ještě zpola nechápavé – stejně silně, jako dospělí. Jeho smrt pro ně zároveň znamená v jistém smyslu i konec dětství, vstupují totiž „*v náhlé zralosti do své epochy, Stalinem jasně zřené a vyznačené*“¹³⁶, a výsada žít za života Stalina zároveň „*zavazuje každé dítě k bedlivému poznávání Stalinových myšlenek, k nadšenému vykonávání Stalinem promyšlených plánů.*“¹³⁷ Součástí článku „*Půjdou dál stalinskou cestou*“ je pak dopis syna-pionýra matce, v němž je zopakována idea Stalinova věčného života, která se opakovaně

¹²⁷ Tamtéž

¹²⁸ POLEVOJ, B. Stalin je s námi!. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 3.

¹²⁹ Tamtéž

¹³⁰ Tamtéž

¹³¹ Tamtéž

¹³² Tamtéž

¹³³ Tamtéž

¹³⁴ NESG. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 4.

¹³⁵ MAJEROVÁ, M. Děti stalinské epochy. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 4.

¹³⁶ Tamtéž

objevuje i v textech dospělých autorů: „*A já si myslím, že když spolu s maminkami a tatínky všech dětí budete hájit mír, tak soudruh Stalin bude dál mezi námi a zůstane s námi věčně.*“¹³⁸ Reakce na zprávu o Stalinově smrti pak přináší články „Slovo pracujících lidí“, „Proměníme v čin myšlenky Stalinovy“, „Zůstáváte navždy s námi, milovaný Staline!“, „Prací ctíme odkaz Stalina“ a „Ještě pevněji sevřeme šiky naší rodné strany“. Mezi reakcemi zveřejněnými v tomto článku je pak i soustrastný dopis brněnských pionýrů ÚV KSČ, v němž Stalina označují za „*milovaného moudrého, dobrosrdečného, skromného a přívětivého učitele a bojovníka*“¹³⁹. Na stránce jsou také otištěny dvě básně Michala Sedloně a Ilji Barta, „Stalin v nás“ a „Slibujeme Ti, soudruhu Staline“. Sedloňova krátká báseň se nese v triumfálním duchu, a v závěru prohlašuje:

*„Ne, osud nic nezmůže proti nám,
ne, míru nezvoní hrany. Semkneme se kolem věčného Stalina:
kolem své rodné strany.“¹⁴⁰*

Bart se však narozdíl od Sedloně ještě zaměřuje i na samotný smutek nad Stalinovým úmrtím:

*„Jsou lidé-gottwaldovci. Lidé z žuly.
Jsou komunisté v ohních bitev kovaní.
Svou bolest přemáhají stalinskou ocelovou vůlí –
leč sami jako děti pláčí v ústraní...“*

*Ne – hlava ani srdce dosud neumí to zvážít:
náš Stalin – všech nás nejpevnější jistota.
Jak mohla zrádná smrt si opovážit
se dotknout samotného pramene života?“¹⁴¹*

¹³⁷ Tamtéž

¹³⁸ NESG. Půjdou dál stalinskou cestou. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 4.

¹³⁹ NESG. Ještě pevněji sevřeme šiky naší rodné strany. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 4.

¹⁴⁰ SEDLOŇ, M. Stalin v nás. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 4.

¹⁴¹ BART, I. Slibujeme Ti, soudruhu Staline. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 4.

V záhlaví titulní strany z 10. března stojí citát G. M. Malenkova z jeho smutečního projevu na Rudém náměstí:

„S pevnou vírou ve své nevyčerpatelné síly a možnosti vytváří sovětský lid velké dílo, buduje komunismus. Není na světě sil, které by mohly zastavit postup sovětské společnosti ke komunismu!

Loučíme se s tebou, náš učiteli a vůdce, náš drahý příteli, rodný soudruhu Staline!

Kupředu k úplnému vítězství velikého díla Lenina a Stalina!“¹⁴²

Pod společným titulkem „Stalin bude žít na věky v srdcích lidstva“ se pak na stránce nachází zpráva o průběhu pohřbu a smutečního shromáždění „Rozloučení s J. V. Stalinem na Rudém náměstí v Moskvě“, doprovázená Stalinovou fotografií, a je zde také otištěna i „Přísaha věrnosti československého lidu odkazu soudruha Stalina“, složená předchozí den na jednotlivých smutečních tryznách, konaných po celé republice. V rámci této „slavné přísahy“¹⁴³ se českoslovenští občané zavazují „*při památce velikého Stalina*“¹⁴⁴ přimknout se k KSČ i „*ke svému osvoboditeli, opoře a vzoru*“¹⁴⁵ – Sovětskému svazu, pracovat na výstavbě socialismu i bojovat za zachování míru. Celá přísaha je pak zakončena zvoláním „*To přísaháme, přísaháme, přísaháme!*“¹⁴⁶

Se Stalinovým jménem v záhlaví a pod společným titulkem „Rozloučení s J. V. Stalinem na Rudém náměstí v Moskvě“ jsou na straně č. 2 otištěny projevy Malenkova a jeho dvou prvních náměstků, L. P. Beriji a V. M. Molotova. Zatímco Malenkov ve svém projevu hovoří o Stalinově politické kariéře a o „*svaté povinnosti*“¹⁴⁷ ochraňovat a rozšiřovat Stalinův odkaz, a tématu Stalinových politických zásluh se ve svém projevu věnuje i Molotov, v Berijově projevu se již vedle Lenina, Stalina a KSSS objevuje i další konkrétní jméno – Malenkovovo. Jak totiž Berija píše v souvislosti s budoucností Sovětského svazu:

¹⁴² NESG. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 1.

¹⁴³ NESG. Přísaha věrnosti československého lidu odkazu soudruha Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 1.

¹⁴⁴ Tamtéž

¹⁴⁵ Tamtéž

¹⁴⁶ Tamtéž

„Sovětský lid přijal s jednomyslným souhlasem usnesení Ústředního výboru naší strany, Rady ministrů a presidia Nejvyššího sovětu SSSR o mimořádně důležitých rozhodnutích k zajištění nerušeného a správného řízení celého života země.

Jedním z těchto důležitých rozhodnutí je jmenování nadaného Leninova žáka a věrného spolubojovníka Stalinova Georgije Maximilianoviče Malenkova předsedou Rady ministrů Svazu SSR.“¹⁴⁸

Malenkova je tudíž v tomto smyslu možné chápat nikoliv pouze jako Stalinova následovníka na postu předsedy rady ministrů, nýbrž i možného dalšího objektu kultu.

Na třetí straně – opět se Stalinovým jménem v záhlaví – je otištěna fotografie Stalina, naslouchajícího na sjezdu strany Malenkovovu projevu. Zpráva „Příjezd zahraničních delegací do Moskvy“ informuje o přicestování delegací z Československa, Mongolska, Velké Británie či Finska do Moskvy. Dvojice článků souhrnně nazvaných „U rakve velikého vůdce a učitele“ rekapituluje průběh tří dní, během nichž smuteční návštěvníci navštěvovali Sloupovou síň se Stalinovou rakví. Jeden z textů se přitom zaměřuje na zahraniční delegace, druhý pak na místní – důraz však přitom klade i na přítomnost zástupců jednotlivých národnostních menšin v síni. V souvislosti s výběrem členů čestné stráže se pak v jednom z článků hovoří o Stalinovi jako o „největším vojevůdci všech dob“¹⁴⁹, „velikém Stalinovi“¹⁵⁰ a „velikém koryfejovi vědy“¹⁵¹. V článku „Sovětské lidi o J. V. Stalinovi“ jsou otištěny úryvky z různých soustrastných dopisů. Průběh Stalinova pohřbu je popsán v reportáži J. Knoblocha „Na Rudém náměstí v Moskvě“, v jehož závěru je napsáno:

„Vcházíme do Leninova mausolea. Na černém mramoru nad vchodem jsou napsána dvě jména, která budou žít věčně: Lenin – Stalin. Dvě jména, jež s láskou a úctou vyslovuje nejen každý sovětský člověk, ale i africký dělník, americký pokrokový spisovatel,

¹⁴⁷ NESG. Projev soudruha G. M. Malenkova. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 2.

¹⁴⁸ NESG. Projev soudruha L. P. Beriji. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 2.

¹⁴⁹ SURKOV, A. U rakve velikého vůdce a učitele. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 3.

¹⁵⁰ Tamtéž

¹⁵¹ Tamtéž

francouzský dokař. Dvě jména, kterým je český a slovenský lid zavázán za to, že si může pod spolehlivou záštitou Sovětského svazu budovat svůj radostný socialistický zítřek.“¹⁵²

Exotický černošský motiv se objevuje i v článku N. Tichonova „Tak přísaháme, rodný náš soudruhu Staline!“, přetištěném z *Pravdy*, v němž je Stalin popisován jako „*slunce pravdy lidu*“¹⁵³, které svítilo „*i nejlepšímu mistru na skvělých národních stavbách komunismu i černochovi ztracenému v džunglích kolonií a poprvé povstávajícímu proti svým zotročovatelům*“¹⁵⁴. V závěru článku pak sovětský lid přísahá vítězně dokončit budování komunismu.

O průběhu smutečního shromáždění v Praze informuje na straně č. 4 – i tentokrát se Stalinovým jménem v záhlaví – článek „Lid naší vlasti se rozloučil s milovaným učitelem a otcem – soudruhem Stalinem“. V doprovodu fotografie ze smuteční trizny na Václavském náměstí je pak na stránce otištěn projev předsedy vlády Antonína Zápotockého. Obdobně jako Malenkov a Molotov připomíná i Zápotocký ve svém projevu největší Stalinovy zásluhy. Obdobně jako Berija pak zmiňuje osobu G. M. Malenkova, kterého dokonce i dvakrát cituje. Vedle příkladů vlivu Stalina na vývoj československého státu pak Zápotocký posiluje spojení mezi Stalinem a Československem i tím, že víru ve Stalina pak přirovnává k úctě k „*slavné minulosti vlastního národa, odkaz jeho nejlepších synů, národních hrdinů, bojovníků a slavných buditelů*“¹⁵⁵. Zároveň i přes tento zdůrazňovaný Stalinův význam v souvislosti s jeho smrtí vymezuje vůči pocitům beznadějnosti:

„Skláníme své hlavy a své prapory, svírá nás veliký žal a smutek, nepropadáme však beznaději. Bylo by urážkou světlé památky Stalinovy, kdybychom do beznaděje upadali.“¹⁵⁶

Svůj projev pak Zápotocký zakončuje úryvkem básně Stanislava Neumanna, „Píseň o Stalinu“.

¹⁵² KNOBLOCH, J. Na Rudém náměstí v Moskvě. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 3.

¹⁵³ TICHONOV, N. Tak přísaháme, rodný náš soudruhu Staline! *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 3.

¹⁵⁴ Tamtéž

¹⁵⁵ NESG. Projev předsedy vlády Antonína Zápotockého. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 4.

¹⁵⁶ Tamtéž

Souhrnným titulkem „Lid naší vlasti se rozloučil s milovaným učitelem a otcem – soudruhem Stalinem“ a Stalinovým jménem v záhlaví je pak označena i pátá strana. Složení přísahy Stalinovi se na ní věnují zprávy „V sevřeném šiku půjdeme vpřed“, „Na družstevních polích a na STS“, „Slovo předních budovatelů socialismu“. Průběh shromáždění na Václavském náměstí pak popisuje článek J. Marka „Národ se loučil“, v jehož závěru se píše:

„Lidé, nezapomeňte nikdy na tento okamžik! Nezapomeňte nikdy na přísahu a na odhodlání, jež nás v této chvíli spojilo a jež nám pomáhalo nést bolest!“¹⁵⁷

Po této dramatické a emočně vypjaté výzvě pak následují optimisticky závěrečné věty, v nichž je Stalinovo učení opět přirovnáváno k záři slunce:

„Nad černým flórem praporů zazářilo slunce. Dotklo se i čela milovaného člověka, jehož obraz zářil nad velkým shromážděním a jehož učení bude zářit nad celým světem.“¹⁵⁸

Článek K. Konráda „Nad fotografií ze Sloupové síně“ je založen na eufemizaci či přímo i popření Stalinovy smrti. Již v jeho samotném úvodu se totiž píše:

„Dívám se, upřeně, na fotografický snímek rakve s tělesnými pozůstatky Josefa Vissarionoviče Stalina.

A zdá se, že jen spí, měkce. Že si jenom zdřímnul, unaven břemenem starostí: unaven úzkostlivou péčí o lidstvo, o všechno žijící lidstvo i potomstvo“¹⁵⁹

Motiv „spícího“ Stalina pak prochází celým článkem, a výraz „smrt“ ani žádné jeho synonymum v něm naopak nezazní ani jednou. I samotný fakt Stalinovy smrti je proto popsán tímto eufemistickým způsobem, který však v daném kontextu působí až morbidně:

¹⁵⁷ MAREK, J. Národ se loučil. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 5.

¹⁵⁸ Tamtéž

¹⁵⁹ KONRÁD, K. Nad fotografií ze Sloupové síně. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 5.

„A ted' Josef Vissarionovič Stalin usnul.

Vlasy sčesané volně vzad.

Kam asi odložil svou lulku?

Nevzbudí ho naléhavý hlas telefonu? “¹⁶⁰

V kontrastu ke Konrádovu článku „Nad fotografií ze Sloupové síně“ se otevřeně k faktu Stalinova úmrtí staví Pavel Kohout ve své básni „Slovo k bratrům v těžkých dnech“. Obdobně jako Marie Pujmanová oznamuje věčně v závěrečných dvou verších své básně i on:

„Je mrtev Stalin. Ale žijí

dílo a žáci Stalina! “¹⁶¹

I v této básni se navíc – podobně jako ve dvou dalších člancích z tohoto čísla *Rudého práva* – vyskytuje černošská postava. Tentokrát v podobě zmínky o americkém zpěvákovi a herci Paulu Robesonovi, který byl držitelem Stalinovy ceny míru:

*„Daleko mimo dosah dobra,
Paul Robeson, jeho černý syn,
svou vážnou, něžnou hlavu obra
pomalu zvedne od novin.*

*Přimhouřiv oči, začne zpívat.
A jeho měkký, mocný zpěv
jako rudá vlajka bude splývat
rodnému otci na rakev. “¹⁶²*

Také v záhlaví závěrečné, šesté strany, je uvedeno Stalinovo jméno. Pod souhrnným názvem „Soustrastné projevy bratrských stran k úmrtí J. V. Stalina“ jsou otištěny telegramy a dopisy komunistických stran z Mongolska, NDR, Belgie, Sýrie či Japonska. Pod titulkem „Svaz jugoslávských vlastenců Ústřednímu výboru KSSS“ je přetištěn

¹⁶⁰ Tamtéž

¹⁶¹ KOHOUT, P. Slovo k bratrům v těžkých dnech. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 5.

také soustrastný dopis jugoslávských odpůrců Titova režimu. Kondolence z dalších zemí jsou pak uveřejněny pod společným názvem „Národy vzdávají poctu praporečníku světového míru“. Na stránce je pak otištěno i „Provolání Světové odborové federace pracujícím celého světa k úmrtí J. V. Stalina“.

V záhlaví titulní strany z 11. března se nachází další citát z Malenkovova smutečního projevu na Rudém náměstí:

„Veliký Stalin nás vychovával v duchu bezmezně oddané služby zájmům lidu. Jsme věrnými služebníky lidu a lid chce mír a nenávidí válku. Budiž nám všem svato přání lidu nepřipustit prolévání krve milionů a zajistit mírové budování šťastného života!“¹⁶³

Malenkovův projev je dále zmíněn i v článku R. Čtveráka „Stavíme symbol svobody, štěstí a míru – stavíme památník drahému Stalinovi“, který je spolu s dalšími texty, věnovanými složené přísaze, otištěn pod souhrnným názvem „Splníme přísahu věrnosti odkazu soudruha Stalina“:

„Poslouchal a pročítal jsem projev předsedy Rady ministrů SSSR soudruha G. M. Malenkova, který naplňuje každého pracujícího člověka vírou ve vítězství míru, demokracie a socialismu. Soudruh Malenkov řekl, že pod vedením velikého Stalina byl vytvořen mohutný tábor míru, demokracie a socialismu.“¹⁶⁴

Na Malenkovova slova se pak odvolává i další z této skupiny článků – „Budeme i dále vzorným dolem kladenského revíru“. V ostatních však již znovu figuruje pouze Stalin, v souvislosti s nímž dokonce např. článek K. Sekery „Přisahal jsem Stalinovi“ prohlašuje, že „každý z nás, pracujících, je takovou malou částičkou soudruha Stalina.“¹⁶⁵ Složenému slibu se věnuje také úvodník „Veliká přísaha“. Na úvod je i v něm uveden citát z Malenkovova projevu, a text se pak zabývá složenou přísahou v souvislosti s nepřáteli socialismu – o nichž v závěru prohlašuje:

¹⁶² Tamtéž

¹⁶³ NESG. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, 33, 70, s. 1.

¹⁶⁴ ČTVERÁK, R. Stavíme symbol svobody, štěstí a míru – stavíme památník drahému Stalinovi. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 1.

¹⁶⁵ SEKERA, K. Přisahal jsem Stalinovi. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 1.

„Uplynou desetiletí. Dávno již budou zapomenuta jména všech netvorů, kteří z lidského hoře chtěli vyzískat svůj prospěch. Dávno čas pohřbí všechny ty imperialistické mocipány, kteří si dnes vyvolávají marné naděje. Avšak den veliké přísahy lidstva nebude nikdy zapomenut. Neboť věčně bude nad světem zářit jméno velikého Stalina.“¹⁶⁶

Na stránce se pak nachází také fotografie, na níž jsou pak zachyceni smuteční hosté na tribuně Leninova mauzolea, mezi kterými se nachází i Klement Gottwald.

Průběhu uplynulého smutečního shromáždění na Václavském náměstí i složené přísaze se na straně č. 2 věnuje článek I. Haškové „Přísaha Stalinovi“. Blízký vztah mezi lidem a Stalinem je v tomto textu naznačen nezvyklým způsobem – na otázku „Kdo byl našemu lidu rodnější, bližší, ke komu jinému cítil náš lid tak bezmeznou důvěru,“¹⁶⁷ odpovídá článek pouze Stalinovým křestním jménem s otcovským, „Josef Vissarionovič“¹⁶⁸. Stalinovým odborným publikacím se věnují články „Stalinská cesta naší vědy“ a „Ideová zbraň veliké mobilisující síly“. Zatímco první z těchto dvou textů se zaměřuje na Stalinův přínos vědě obecně, druhý se zaměřuje již na jeho konkrétní práci *Ekonomické problémy socialismu v SSSR*, a její vliv na politiku KSČ. Přísaha na Stalinův odkaz je zmiňována také v textech blahopřejných telegramů k šestému výročí podepsání československo-polské smlouvy, stejně jako i v doprovodném článku „Upevníme čs.-polské přátelství a spolupráci v duchu Stalinově“, v němž se dále nachází i zmínka o přejmenování Katovic na Stalinogród. Text pak uzavírá prohlášení:

„V tomto duchu, duchu Stalinově, bude se vyvíjet a prohlubovat i československo-polské přátelství a spolupráce pro blaho a štěstí lidu našich zemí, pro pokojné soužití národů, pro mír na celém světě.“¹⁶⁹

Na třetí straně je otištěn snímek smutečního průvodu se Stalinovou rakví na Rudém náměstí. Pod ním se pak nachází článek Borise Polevého, „Rozloučení s velikým Stalinem“, popisující průběh jeho pohřbu. I v tomto textu je zvýrazněna role

¹⁶⁶ NESG. Veliká přísaha. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 1, 3.

¹⁶⁷ HAŠKOVÁ, I. Přísaha Stalinovi. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 2.

¹⁶⁸ Tamtéž

¹⁶⁹ NESG. Upevníme čs.-polské přátelství a spolupráci v duchu Stalinově. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 2.

Malenkova, kterého Polevoj – spolu s Berijou a Molotovem – označuje za Stalinovy „nejbližší spolubojovníky, žáky a přátele“¹⁷⁰. O průběhu smutečních tryzen v Číně, Bulharsku, Polsku či Rumunsku informoval článek „Země míru v den pohřbu J. V. Stalina“. Na stránce je pak z *Pravdy* přetištěn také článek Mao Ce-tunga „Velké přátelství“, zaměřující se především na Stalinovy teoretické práce a sovětsko-čínské vztahy. Stalin v textu vystupuje především jako spojenec a učitel Číny:

„Soudruh Stalin choval vřelé city k porobeným národům Východu. ‚Nezapomínejte na Východ!‘ – to byla velká výzva soudruha Stalina po Říjnové revoluci.

Je všeobecně známo, že soudruh Stalin vřele miloval čínský lid a věřil, že síly čínské revoluce jsou nezměrné. Svou nesmírnou moudrostí osvětloval otázky čínské revoluce.“¹⁷¹

Na závěrečné straně č. 4 jsou pak pod titulkem „Národy všech světadílů uctily památku J. V. Stalina“ uveřejněny zprávy o průběhu smutečních shromáždění v USA, Libanonu či Pákistánu. O zvýšení produktivity práce v ostravských dolech v souvislosti se složenou přísahou pak informuje zpráva „Ostravští horníci zvyšují těžbu“.

V záhlaví titulní strany z 12. března se nachází další Malenkovův citát – tentokrát se však již netýká Stalina, nýbrž KSSS, a vyzývá k upevnování spojení strany a lidu. Jeho smutečním proslovem se zabývá i úvodník „Stalinská cesta ke komunismu“, který Malenkova prezentuje jako právoplatného Stalinova nástupce – a to nejenom ve funkci předsedy Rady ministrů, ale i jako potencionální další článek řetězu Marx-Engels-Lenin-Stalin. Na úvod jsou v textu popsány úspěchy, kterých Sovětský svaz vedením dosáhl pod Stalinovým, následované ujištěním, že KSSS a sovětská vláda, které

„pevně třímají prapor Lenina a Stalina, nyní s ještě větší usilovností povedou sovětský lid k tomu, aby veliké dílo, jež započal Lenin a v němž pokračoval Stalin, dovedly k vítěznému konci. (...) Zárukou této jistoty je sovětskému lidu a celému pokrokovému lidstvu vědomí, že soudruh Stalin za svého života vychoval okolo sebe družinu věrných a v boji osvědčených vůdců, věrných a důstojných žáků a pokračovatelů v díle Leninově a Stalinově. Proto s tak jednomyslným souhlasem přijal sovětský lid (...) rozhodnutí o tom,

¹⁷⁰ POLEVOJ, B. Rozloučení s velikým Stalinem. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 3.

aby předsedou rady ministrů Svazu SSR se stal nadaný žák Leninův a věrný spolubojovník Stalinův G. M. Malenkov.“¹⁷²

Zpráva „Návrat čs. delegace z pohřbu generalissima J. V. Stalina“ pak informuje o příletu československé smuteční delegace zpět do Prahy. Skupina článků, souhrnně nazvaná „Věrní odkazu nesmrtelného Stalina“, doplněná fotografií truchlících na Rudém náměstí, navazuje na skupinu článků z předešlého dne – „Splníme přísahu věrnosti odkazu soudruha Stalina“, a také se věnuje složené přísaze. Prostřednictvím krátkých čtenářských příspěvků tentokrát přináší prostřednictvím příklady jejího naplňování v armádě, pedagogice, průmyslu i zemědělství.

Na druhé straně se nachází zpráva „Sovětské velvyslanectví v Praze děkuje za projevy soustrasti“. Stalinovu úmrtí se pak ještě věnuje i článek Zdeňka Nejedlého, „Stalin a my“. Obdobně jako Nejedlý ve svém životopise „Historický význam Stalinův“, uveřejněném v *Mladé frontě*, uváděl v úvodu Stalinovo pravé jméno Josef Vissarionovič Džugašvili, připomíná i v tomto textu Stalinův ne-ruský původ, a hovoří o něm jako o muži „až z dalekého Kavkazu“¹⁷³ a příslušníkovi „*potlačovaného národa*“¹⁷⁴. Jako československého spojence pak Stalina dává do protikladu s chováním spojenců nejen během jednání o Mnichovské dohodě, nýbrž i během stavovského povstání v 17. století. Zároveň ztotožňuje Stalina se samotným Sovětským svazem, a ve filozoficky laděné pasáži ho prezentuje i jako symbol minulosti, přítomnosti i budoucnosti:

„Ano, Stalin už není – a přece zase jest. Stalin – to není někdo, kdo včera byl a dnes už nemůže být. Stalin není jen včerejšek, který byl, Stalin je i dnešek a zítřek. Stalin je především Sovětský svaz, jím vybudovaný. A ten zůstává, a je nejmocnější velmocí světa. A Stalin je i historická epocha, epocha nové doby, po době zmírajícího kapitalismu epocha vítězného komunismu. A ta epocha také neskončila, teprve začala a jde vítězně vpřed. A i to je Stalin. Stalin dneška a Stalin, tvůrce budoucnosti.“¹⁷⁵

¹⁷¹ MAO, C. Velké přátelství. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 3.

¹⁷² NESG. Stalinská cesta ke komunismu. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 71, s. 1.

¹⁷³ NEJEDLÝ, Z. Stalin a my. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 71, s. 2.

¹⁷⁴ Tamtéž

Na straně č. 3 se nachází článek „Ve jménu Stalina sovětský lid zmnohonásobí své pracovní úsilí na výstavbě socialismu“, informující o průběhu smutečních shromáždění v Moskvě, Leningradu a vybraných sovětských socialistických republikách – Uzbekistán, Kazachstán, Karelofinsko či Bělorusko. Další kondolence, tentokrát z Itálie, USA či Kanady, jsou přetištěny v článku „Poselství a telegramy komunistických a dělnických stran ÚV KSSS“. Článek „Ve Stalinově rodišti“ pak popisuje smuteční návštěvy Stalinova rodného domku, přeměněného v muzeum. Průběh smuteční tryzny v Gori se ničím neliší od průběhů tryzen v jiných částech Sovětského svazu – i zde obyvatelé přísahají naplňovat Stalinův odkaz. Tam, kde jsou však v článku „Ve jménu Stalina sovětský lid zmnohonásobí své pracovní úsilí na výstavbě socialismu“ obyvatelé Uzbekistánu či Karélie označováni jako uzbeký a karelský lid, píše se zde v souvislosti s obyvateli gruzínské Gori pouze o „sovětském lidu“¹⁷⁶, a samotné Gori pak v závěru splývá se Sovětským svazem, a „jedním životem, jedním dechem žije rodiště velikého vůdce s celou mohutnou sovětskou zemí.“¹⁷⁷ Článek „Stalinovy ideje inspirují národy bojující za svou svobodu a nezávislost“ pak přináší úryvky z článku Kim Ir-sena, otištěného původně v *Pravdě*, který je věnován především korejské válce. Z *Pravdy* je také přetištěn i článek Ilji Erenburga, „Veliký obránce míru“, v němž je Stalin prezentován jako obránce míru celého světa, a zároveň i jako jakási mystická entita, jejíž existence není omezena ani místem, ani časem:

*„V těchto těžkých dnech vidíme Stalina v celé jeho velikosti, vidíme jak jde cestami země, jak se tyčí nad naší bouřlivou dobou. Jde cestami v horách rodné Gruzie, jde po bitevních polích mezi Donem a Volhou, jde po širokých třídách nově vybudované Moskvy. Prochází dlouhými rušnými ulicemi Šanhaje, chlupy Francie, hvozdy Brazílie, po náměstích Říma, vesnicemi Indie, jde po hřebeni století.“*¹⁷⁸

Jeho smrt je proto oplakávána i v USA, kde např. v New Yorku, „obklopeni policisty, udavači a teroristy, říkali poctiví lidé v nekonečném smutku: „Zemřel přítel míru.““¹⁷⁹

¹⁷⁵ Tamtéž

¹⁷⁶ NESG. V Stalinově rodišti. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 71, s. 3.

¹⁷⁷ Tamtéž

¹⁷⁸ ERENBURG, I. Veliký obránce míru. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 71, s. 3.

¹⁷⁹ Tamtéž

V závěru článku proto Erenburg prohlašuje, že Stalinův odkaz splní nejen Sovětský svaz či socialistické země obecně, nýbrž národy celého světa.

Na závěrečné čtvrté straně se nacházejí krátké zprávy o průběhu smutečních shromáždění v Řecku, Indonésii, Argentině či Polsku, souhrnně nazvané „Pokrokové lidstvo vzdává nejhlubší poctu nesmrtelnému jménu soudruha Stalina“.

Na titulní straně z 13. března se – obdobně jako v předchozích dvou dnech – nachází skupina článků, věnující se plnění přísahy věrnosti Stalinovu odkazu, tentokrát pod souhrnným názvem „Neochvějně a důsledně splníme Stalinův odkaz“. Tentokrát je jedním z nich i zpráva zvláštní komise pro řízení smutečních aktů „Smuteční projevy československého lidu k úmrtí J. V. Stalina“, stručně rekapitulující přípravy a průběh jednotlivých smutečních tryzen na území Československa. Plnění Stalinova odkazu i obsahu samotné přísahy se věnuje také úvodník „Všechny síly výstavbě socialismu v naší vlasti“. Text, citující Stalina i některé z dopisů, které již byly otištěny v článku „Splníme přísahu věrnosti odkazu soudruha Stalina“, je pak uzavřen slovy:

„Československá ‚úderná brigáda‘ vysoko pozvedá prapor Lenina a Stalina, rázně vykročí po cestě, kterou nám ukázal veliký Stalin, na cestě výstavby socialismu v naší zemi a boje za udržení míru.

Tak československá ‚úderná brigáda‘ přísahala – tak také do posledního slova splní!“¹⁸⁰

Na druhé straně se Stalinovi zprostředkovaně věnuje pouze stručná zpráva „Diskuse ekonomů o práci J. V. Stalina vyšla tiskem“, informující o otištění diskuze z celostátní konference ekonomů o Stalinově práci *Ekonomické problémy socialismu v SSSR* v časopise *Sovětská věda – Politická ekonomie*, v němž také v plném znění vyšla i samotná práce.

Na straně č. 3 je otištěn článek „Půjdeme stalinskou cestou: Z dopisů pracujících“, v němž jsou otištěny citace z dopisů a básní, které o Stalinovi „v hodinách úzkostí o jeho život i dnech žalu nad jeho odchodem“¹⁸¹ napsali právě pracující. V textu jsou připomenuti také „netvorové západních kapitalistických zemí“¹⁸², kteří „chtěli těžít

¹⁸⁰ NESG. Všechny síly výstavbě socialismu v naší vlasti. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 72, s. 1.

¹⁸¹ NESG. Půjdeme stalinskou cestou: Z dopisů pracujících. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 72, s. 3.

¹⁸² Tamtéž

*z hoře, jež prožívaly národy při úmrtí J. V. Stalina*¹⁸³. Příklad těchto „netvorů“, který je zároveň – ať už prostřednictvím rádia Svobodná Evropa, BBC či snad Hlasu Ameriky – i jediným konkrétním důkazem výskytu alternativního náhledu na Stalinovu smrt mezi samotnými Čechoslováky, je pak možné nalézt v následujícím z otištěných úryvků:

„Poslouchal jsem večer rozhlasové stanice lidově demokratických zemí. (...) otáčím knoflíkem, všude smutek, bezměrný smutek a ocelové odhodlání hájit mír. Až najednou slyším českou řeč. Ale jaká slova! Hnus je vůbec opakovat. Přitom mluvčí, kteří si tak troufale ještě říkají Češi, mluvili o jakýchsi nadějích na zvrát. Ubozí zaprodanci! Nás nemůže nic odvrátit od vytčené cesty. Žádný z imperialistů a jejich podlých sluhů nás nemůže přinutit, abychom šli jinou cestou, než cestou socialismu a komunismu, cestou života.“¹⁸⁴

Zpráva „Sověťští lidé splní nesmrtelný odkaz J. V. Stalina“ informuje o plnění stalinského odkazu ve vybraných sovětských továrnách a kolchozech. Součástí textu je však i stručná agenturní zpráva o čtveřici mladých taškentských horolezců, kteří v den Stalinova pohřbu položili smuteční věnec k Stalinovu portrétu, umístěnému na vrcholku hory Velký Chingan. Průběh smutečních tryzen v Kanadě, Itálii či USA pak popisuje článek „Stalinovo jméno je navěky zapsáno do srdcí mírumilovných národů“. Článek „Stalin nás učí bojovat za blaho člověka“ se zabývá Stalinovými ekonomickými teoriemi, a především pak jejich uplatněním při rozvoji socialismu a socialistického průmyslu v Československu. Vedle citací Stalina se při tom text odkazuje i na Malenkovův smuteční projev. V závěru je pak vyslovena přísaha, že „*při památce velikého Stalina (...) všemi silami, schopnostmi a s největší obětavostí*“¹⁸⁵ budou všichni pracující „*plnit své pracovní úkoly ve výstavbě socialismu*“¹⁸⁶.

Na titulní straně z 14. března je otištěn úvodník „Vítězný prapor idejí Marxe, Engelse, Lenina, Stalina“, který se věnuje sedmdesátému výročí úmrtí Karla Marxe. V této souvislosti je proto v článku – citujícím také z Malenkovova smutečního projevu – Stalin prezentován po Leninově boku jako teoretik marxismu-leninismu, a jeho práce

¹⁸³ Tamtéž

¹⁸⁴ Tamtéž

¹⁸⁵ NESG. Stalin nás učí bojovat za blaho člověka. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 72, s. 3.

¹⁸⁶ Tamtéž

Ekonomické problémy socialismu v SSSR jako „současný vrchol“¹⁸⁷ tohoto učení. Na články z předchozích dní, zabývajících se plnění přísahy Stalinovu odkazu, pak navazuje skupina krátkých článků souhrnně nazvaná „S odkazem J. V. Stalina k vybudování socialismu“, přinášející příklady z průmyslu, zemědělství a armády. Stejná tematika se objevuje také v článku „Pro splnění slov přísahy“, kde je slib – narozdíl od všech předchozích textů v *Rudém právu* – dáván do souvislosti s předmájovými závazky a předčasným plněním plánů.

Na druhé straně se nachází báseň Jiřího V. Svobody „K novým bitvám vede nás“, v níž je Stalin líčen jako architekt a vizionář socialistické budoucnosti:

*„Architekt škol a sálů v metru,
tlukoucích mořích, stinných řek,
listnatých hrází protivětru,
architekt nových myšlenek.*

*Zřel most kde ještě pilíř nestál,
v pustinách viděl průplavy
a narýsoval nová města,
jež lidé zítra postaví.“¹⁸⁸*

Článek F. Vrby „Hra o Stalinově mládí“ se zabývá inscenací hry Sameda Vurguna „Východ slunce“, které se věnoval také článek „Hra o východu stalinského slunce“, otištěný v *Mladé frontě*. Narozdíl od něj však tento text staví paralely mezi chováním mladého Stalina – ztvárněného ve hře – a jeho budoucími činy:

„Když Stalin na dělnickém shromáždění drtí slovy zároveň vědecky přesnými, vroucími i sžíravými menševického provokatéra, myslili jsme na Stalinův vítězný boj proti všem nepřátelským rozleptávačům jednoty strany. (...) A v závěrečné větě ‚Nadejde čas nám

¹⁸⁷ NESG. Vítězný prapor idejí Marxe, Engelse, Lenina, Stalina. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 73, s. 1.

¹⁸⁸ SVOBODA, J. V. K novým bitvám vede nás. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 73, s. 2.

komunismu dobýt, soudruzi, vpřed!‘ pronesené roku 1907 na bakinském hřbitově, jako by už zrcadlily dnešek, kdy tento čas vskutku nadešel.“¹⁸⁹

Stejnou paralelu při tom recenze nachází i v samotné Stalinově postavě v podání herce Vladimíra Šmerala, který

„dovedl vyjádřit stálé spojení doby, kdy se hra děje, s perspektivou budoucího života velikého vůdce všeho lidu. (...) Viděli jsme ho krásného, s koženou čapkou, pošinutou nad tmavou kšticí, bystře reagujícího na každý podnět a současně hluboce přemýšlivého, zahleděného do vítězné budoucnosti. Z toho pohledu pramení jeho neotřesitelný klid a slunečný úsměv.“¹⁹⁰

Za příznačný Stalinův rys, o jehož osvojení by měl Šmeral při svém ztvárnění usilovat, je pak v článku označena schopnost vyjadřovat své veliké myšlenky natolik *„jadrně a prostě, že i při jejich četbě máme pocit, jako by promlouval osobně přímo k nám*“¹⁹¹. I v tomto článku se pak v závěru nachází zmínka o složené přísaze, k jejímuž naplnění by měla hra své diváky vést pomocí prohloubení pochopení Stalinova díla. Na stránce se pak nacházejí také stručné zprávy *„Výstava o Stalinově díle ve sbírkách našich knihoven“*, informující o otevření výstavy v Klementinu, a *„Generální konsulát SSSR v Bratislavě děkuje za projevy soustrasti“*.

V roli teoretika marxismu-leninismu se Stalin vedle úvodníku objevuje také v životopisném článku V. Procházky, uveřejněném na straně č. 3, *„Karel Marx a triumf jeho učení: K 70. výročí úmrtí 14. března 1883“*, v němž je citováno i Stalinovo dílo *„O marxismu v jazykovědě“*. Sám Stalin je pak v závěru článku označen za *„člověka nejdražšího*“¹⁹², nad jehož smrtí *jsou „srdce všech čestných pracujících lidí na světě (...) sevřena pouty nejhlubšího žalu*“¹⁹³. Opětovnému vydávání jeho teoretických prací i plnění přísahy jeho odkazu se pak věnuje skupina krátkých článků, souhrnně nazvaných *„Pod praporem Lenina a Stalina kráčí sovětský lid ještě pevněji ke komunismu“*. Na stránce se pak nachází i skupina krátkých zpráv, informujících o projevech soustrasti

¹⁸⁹ VRBA, F. Hra o Stalinově mládí. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 73, s. 2.

¹⁹⁰ Tamtéž

¹⁹¹ Tamtéž

¹⁹² PROCHÁZKA, V. Karel Marx a triumf jeho učení: K 70. výročí úmrtí 14. března 1883. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 73, s. 3.

¹⁹³ Tamtéž

z Číny, Francie, Velké Británie či Pákistánu, a souhrnně pojmenovaná „Národy celého světa se sklánějí před památkou Josefa Vissarionoviče Stalina“.

Na závěrečné, čtvrté straně, se pak nachází zpráva „Nové číslo časopisu ‚Za trvalý mír, za lidovou demokracii!‘“, informující o obsahu nejnovějšího vydání, věnovaného Stalinovi.

Vydání z 15. března je sice celé věnováno úmrtí Klementa Gottwalda, i tak se ale v jednotlivých článcích objevují zmínky také o Stalinově smrti. Na druhé straně je např. Stalinova smrt zmíněna v úvodu provolání ÚV KSČ, československé vlády a ÚAV NF. Rozkaz ministra národní obrany k prezidentově úmrtí je pak uveden slovy:

„V těchto těžkých dnech, kdy odešel největší člověk naší doby, geniální vůdce a učitel národů Sovětského svazu a všeho pokrokového lidstva, nejlepší přítel našeho lidu Josef Vissarionovič Stalin, postihlo náš lid a naši armádu nové nesmírné hoře.“¹⁹⁴

Na straně č. 3 se obdobné formulace vyskytují také v soustrastných dopisech a telegramech Ústředního výboru komunistické strany Slovenska, Slovenské národní rady a Ústředního výboru Československého svazu mládeže (ÚV ČSM). Na stránce se také nachází společná fotografie Gottwalda a Stalina na sportovní přehlídce v Moskvě.

Na čtvrté straně je Stalinovo úmrtí zmiňováno také v článku „Ještě pevněji se semkneme kolem strany a vlády“, zabývající se reakcí na zprávu o Gottwaldově smrti v Gottwaldově, Českých Budějovicích či Kladně.

Na závěrečné, šesté straně, se pak nachází dvojice úryvků z Gottwaldových projevů, které se týkají Stalina. Jedním je úryvek z jeho smutečního projevu k Stalinově úmrtí, pojmenovaný „Ani v nejtěžších chvílích neklesat na mysl“, druhý, nazvaný „Dílo J. V. Stalina – nevyčerpatelná studnice poučení“, je věnovaný Stalinově teoretické činnosti, a Stalin je v něm označován za „společného učitele a otce nás všech“¹⁹⁵. Společně s Leninem je Stalin zmiňován také v úryvku „Leninsko-stalinský styl práce“, vypočítávajícím nejdůležitější vlastnosti Lenina a Stalina, jimiž jsou: láska a důvěra k lidu, nesmiřitelnost vůči nepřátelům, skromnost a houževnatý a důsledný styl práce.

¹⁹⁴ NESG. Rozkaz ministra národní obrany k úmrtí presidenta republiky, vrchního velitele čs. branné moci a předsedy KSČ soudruha Klementa Gottwalda. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 74, s. 2.

¹⁹⁵ GOTTWALD, K. Dílo J. V. Stalina – nevyčerpatelná studnice poučení. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 74, s. 6.

Na titulní straně z 16. března se zmínky o Stalinově smrti nacházejí v úvodníku „Pevně a k novým vítězstvím ponese prapor soudruha Gottwalda“, kde je také připomínána i Stalinova role osvoboditele Československa. Obdobně pak jeho smrt zmiňuje i soustrastný dopis Ústředního výboru Svazu československo-sovětského přátelství. V záhlaví stránky se pak nachází heslo „*Kupředu, československá úderná brigádo, pod praporem Lenina a Stalina Gottwaldovou cestou!*“¹⁹⁶.

Zmínky o přetrvávajícím žalu nad Stalinovou smrtí se také objevují ve skupině soustrastných telegramů, souhrnně nazvaných „Soustrastné telegramy stran Národní fronty“ a „Soustrastné telegramy krajských výborů KSČ k úmrtí soudruha Klementa Gottwalda“, otištěných na straně č. 2. Stejně tak se o Stalinově úmrtí zmiňují i soustrastné telegramy Československé akademie věd a Československého výboru obránců míru.

Obdobný motiv stále trvajících smutku se vyskytuje také v článku „Slovensko se loučí s milovaným otcem a učitelem“, uveřejněném na třetí straně. Naplnění přísahy Stalinovu odkazu je pak zmíněno v článku „Hlas pracujících závodů a vesnic“.

Na čtvrté straně se o Stalinově úmrtí zmiňuje dvojice článků „Ve Vladislavském sále“ a „Díky za náš nový život“. Gottwaldova účast na Stalinově pohřbu je pak zmiňována v básni Vítězslava Nezvala, „Nad rakví soudruha Klementa Gottwalda“. Přetrvávající smutek nad Stalinovou smrtí se zase vyskytuje v básni Marii Pujmanové „Věrný byl soudruh Gottwald“.

Také v soustrastných telegramech ze zahraničí, otištěných na šesté straně, se v souvislosti s Gottwaldovým úmrtím vyskytují i zmínky o Stalinově smrti. V přímém porovnání obou událostí, k němuž dochází např. v telegramu předsedy rady ministrů Mongolské lidové republiky, je však Stalinova smrt pokládána za větší ztrátu, provázenou „*bezměrnou bolestí a nevýslovným hořem*“¹⁹⁷, zatímco reakcí na Gottwaldovo úmrtí je oproti tomuto „*velikému, všelidovému hoři*“¹⁹⁸ pouze „*hluboká bolest*“¹⁹⁹.

Na závěrečné, šesté straně, je přetištěn úvodník z Pravdy, nazvaný „Všemožně upevňovat bratrské přátelství svobodných národů: Úvodník ‚Pravdy‘ z 15. března“, který se zabývá Stalinovým, a částečně i Gottwaldovým úmrtím. Svou náplní ani stylem

¹⁹⁶ NESG. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 75, s. 1.

¹⁹⁷ CEDENBAL, J. Soustrastný telegram předsedy rady ministrů Mongolské lidové republiky předsedovi vlády. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 75, s. 5.

¹⁹⁸ Tamtéž

¹⁹⁹ Tamtéž

se při tom nijak neodlišuje od článků, vyšlých na toto téma v prvních dnech po Stalinově smrti, a i smutek nad ní je v něm – narozdíl od původních českých textů – prezentován stále stejně intenzivně:

„Dny hlubokého zármutku – loučení sovětského lidu a všeho pokrokového lidstva s milovaným učitelem a vůdcem soudruhem Stalinem – se staly dny ještě většího semknutí svobodných národů kolem Sovětského svazu, kolem komunistických a dělnických stran, věrných Leninovi a Stalinovi.

Miliony a miliony lidí ve všech zemích si v těchto truchlivých dnech hluboce uvědomují nesmírnou velikost a světový význam práce soudruha Stalina pro národy Sovětského svazu, pro národy lidově demokratických republik, pro pracující celého světa. Leninovo a Stalinovo dílo je nesmrtelné.“²⁰⁰

Stalinově smrti se pak také krátce věnuje i úvod zasedání Nejvyššího sovětu SSSR, jehož průběh je popsán v článku „Čtvrté zasedání Nejvyššího sovětu SSSR“.

4. 2. 2 Mladá fronta

Na závěrečné šesté straně je 15. února pod společným titulkem „Telegramy k 3. výročí podepsání sovětsko-čínské smlouvy“ otištěn Stalinův blahopřejný telegram Mao Ce-tungovi, spolu s Mao Ce-tungovou odpovědí.

Závěrečná čtvrtá strana z 19. února pak přináší stručnou agenturní zprávu „J. V. Stalin přijal indického velvyslance Menona a Dr. Saifuddina Kitčleva“, informující o přijetí indického velvyslance a předsedu Všeindického výboru obránců míru u Stalina.

Na straně č. 5 je 22. února zveřejněn článek Z. Joskové „Hra o východu stalinského slunce“, informující o nastudování divadelní hry Sameda Vurguna „Východ slunce“ Divadlem československé armády, líčící období Stalinova mládí, kdy „*bakinští proletáři (...) pod osobním vedením soudruha Koby-Stalina vedli své nejtěžší boje proti carismu a azerbajdžanským kapitalistům.*“²⁰¹ Vedle popisu děje se recenze zaměřuje také na vysokou úroveň ztvárnění Stalinovy postavy v podání nositele státní ceny Vladimíra Šmerala. Hodnota Šmeralovy interpretace při tom podle článku nespočívá v dosažení vnější podobnosti se Stalinem – v podobě imitování vzhledu či gest, herec

²⁰⁰ NESG. Všeemožně upevňovat bratrské přátelství svobodných národů: Úvodník „Pravdy“ z 15. března. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 75, s. 6.

²⁰¹ JOSKOVÁ, Z. Hra o východu stalinského slunce. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 45, s. 5.

totiž místo toho usiluje o „pravdivé vystižení Stalinovy vnitřní síly, toho ohně, který se rozhořívá mocným a klidným plamenem, zapalujícím všechny ostatní.“²⁰² V roli Stalina, která je vrcholem celého představení, a zároveň by svým podáním měla sloužit jako poučení i pro další herce v obdobných rolích vůdců dělnické třídy, si proto Šmeral

*„klidně vyslechne protivníka, pak se na okamžik zamyslí, pevným gestem ruky si dotvrdí správnost svého názoru a pak soustředěně a uváženě formuluje své myšlenky, rozbíjeje jimi jako ranami kladiva na padrť Manulijovy menševické žvásty.“*²⁰³

Publikum si však nepodmaňuje pouze „strhující silou a závažností, s jakou pronáší své myšlenky, ale i srdečností, jakou obklopuje své soudruhy, s nimiž si dokáže i zažertovat a s úsměvem se zaposlouchat do lidové azerbajdžanské písně.“²⁰⁴

Zprostředkovaně se Stalin objevuje také v článku „Předseda vlády A. Zápotocký na staveništi pomníku J. V. Stalina“, otisknutého 26. února na straně č. 3, informující o návštěvě Zápotockého na staveništi a položení základního kamene sochy.

Znovu se Stalin v *Mladé frontě* objevuje až 1. března v souvislosti s vydáním dalšího dílu jeho sebraných spisů, o němž informuje rozsáhlý článek Č. Císaře „Devátý svazek spisů J. V. Stalina“. V textu, prokládaném citacemi ze samotného nově vydaného svazku, zahrnující Stalinovy práce z období let 1926–1927, autor přibližuje jednotlivé otázky, jimiž se publikace zabývá – industrializaci Sovětského svazu, vývoj revolučního hnutí v Číně či otázce hrozícího válečného konfliktu s kapitalistickými zeměmi. Na závěr je pak svazek shrnut takto:

*„Každá stránka, ba každý řádek nás obohacuje novými a novými zkušenostmi, které jsou skvělou pomocí pro (...) budovatele socialismu v Československu. Jsme vděčni Komunistické straně Československa, že nám umožňuje vydávání Spisů J. V. Stalina si tyto zkušenosti osvojovat. Nejlepším vděkem je, že Stalinovy spisy opravdu pečlivě nastudujeme a nabytými zkušenostmi se řídíme.“*²⁰⁵

²⁰² Tamtéž

²⁰³ Tamtéž

²⁰⁴ Tamtéž

²⁰⁵ CÍSAŘ, Č. Devátý svazek spisů J. V. Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 51, s. 4.

Titulní strana z 5. března přináší stejnou trojici zpráv o Stalinově zdravotním stavu, jako *Rudé právo*: „Vládní zpráva o nemoci předsedy Rady ministrů SSSR a tajemníka Ústředního výboru KSSS J. V. Stalina“, „Prohlášení Ústředního výboru KSČ a vlády republiky Československé“ a „Bulletin o zdravotním stavu J. V. Stalina ve 2 hodiny 4. března 1953“.

Regulérní vydání z 6. března otiskuje na titulní straně úvodník z *Pravdy*, nazvaný „Veliká jednota lidu“, oslavující jednotu komunistické strany s lidem a zdůrazňující nezbytnost tohoto spojení. V závěru se pak úvodník dotýká i aktuálního Stalinova závažného zdravotního stavu, a v souvislosti s ním cituje vyjádření vládní zprávy, vyslovující přesvědčení o jednotě lidu a jeho semknutí „v těchto těžkých dnech“²⁰⁶ k ÚV KSS a vládě. Dále titulní strana přináší i dvojici přehledů o Stalinově aktuálním stavu, souhrnně nazvaných „Bulletin o zdravotním stavu J. V. Stalina“, stručnou agenturní zprávu „President republiky projevil účast sovětskému velvyslanci A. J. Bogomolovi“, telegram „Telegram Ústřednímu výboru Komunistické strany Sovětského svazu“, ujišťující o účasti KSČ i československých občanů nad zprávami o Stalinově těžkém zdravotním stavu a zprávu „Zpráva Ústředního výboru Komunistické strany a vlády Československa“, také vybízející k těsnějšímu semknutí ke komunistické straně.

Zvláštní vydání *Mladé fronty* z 6. března má pouze dvě strany, a obsahově se shoduje s vydáním *Rudého práva* ze stejného dne. Liší se pouze volbou Stalinovy fotografie na titulní straně, která je navíc v případě *Mladé fronty* doprovázena pouze titulkem „Zemřel nám Stalin“.

Na titulní straně ze 7. března se v záhlaví listu nachází heslo „*Ať žije mohutné, nade vším vítězí učení Marxe, Engelse, Lenina a Stalina!*“²⁰⁷. Stránka přináší – obdobně jako *Rudé právo* – článek „Usnesení společné schůze plena Ústředního výboru KSSS, Rady ministrů SSSR a presidia Nejvyššího sovětu SSSR“, a dále se na ní nachází i článek „Cestou Stalinovou vpřed!“. Uvádí jej rekapitulace posledních dvou dní, kdy „*miliony lidí seděly (...) u přijímačů. Úzkost z rádek posledního bulletinu se jim ledovou rukou položila na srdce.*“²⁰⁸ Samotná rozhlasová zpráva o Stalinově úmrtí je však líčena s překvapivým klidem a vyrovnaností, jako „*soustrastný stisk ruky. Stisk pevné ruky,*

²⁰⁶ NESG. Veliká jednota lidu. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 55, s. 1.

²⁰⁷ NESG. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 1.

²⁰⁸ NESG. Cestou Stalinovou vpřed!. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 1.

*kerou nám v té těžké chvíli podávala strana.*²⁰⁹ Zbytek článku se pak nese v až triumfálním, a zároveň i bojovném duchu. Vedle výčtu Stalinových zásluh je v něm totiž zdůrazněna i skutečnost, že

*„smrt (...) mohla zničit jeho srdce, jeho fyzický organismus. Nikdy však nemůže se být jen dotknout Stalinova díla, Stalinových geniálních idejí, které se již staly silou, jež ovládla masy na celém světě.“*²¹⁰

Motiv této nezničitelné a neporazitelné síly, jíž nemůže zastavit ani smrt, je dále rozvinut v souvislosti s bojem proti nepřítelům, které článek vybízí:

*„Nechť se jen podívají do očí kteréhokoliv komunisty bojovníka (...) V těch očích hoří síla Stalinova, před jehož jménem a dílem se budou třást, dokud jediný imperialistický nepřítel bude chodit po světě.“*²¹¹

Motiv boje se pak opakuje i v samotném závěru článku, v němž se Stalinovo dílo stává *„plamenech v našich srdcích, zbraní našich rukou, bude praporem, bojovně vlajícím nad našimi hlavami.“*²¹²

Strana č. 2 přináší trojici soustrastných telegramů Ústředního výboru Československého svazu mládeže ÚV KSC, Ústřednímu výboru Vsesvazového leninsko-stalinského Komsomolu a sovětskému velvyslanectví souhrnně označené jako „Telegramy Ústředního výboru ČSM k úmrtí J. V. Stalina“. Další soustrastné telegramy a vyjádření účasti – tentokrát od Československého svazu spisovatelů, Československého svazu novinářů či Ústřední rady odborů – obsahuje i článek „Ještě pevněji se semkneme pod vítězným praporem Stalinovým“. Článek „Se Stalinovými myšlenkami bojují ženy na nastolení trvalého míru“ přináší – obdobně jako *Rudé právo* – zprávu z průběhu manifestace k Mezinárodnímu dni žen, doplněnou o dopis ÚV KSSS. Svůj zármutek vyjadřuje v článku „Srdce dotlouklo – dílo žije“ také herec Vítězslav Vejražka. Uvádí, že slovo, které si jako očitý svědek asocioval se Stalinem,

²⁰⁹ Tamtéž

²¹⁰ Tamtéž

²¹¹ Tamtéž

²¹² Tamtéž

bylo „otec“²¹³, a hovoří v souvislosti s jeho smrtí o „skále smutku“²¹⁴. S odvoláním na Stalinovo učení „neklesat bolesti, nepodléhat smutku“²¹⁵ však končí již optimističtěji: „Největší praporečník dodýchal. Jeho prapor však vlaje a vlaje, navždy. Srdce dotlouklo. Dílo žije, žije, žije!“²¹⁶ Od zbytečného, neproduktivního žalu odrazuje ve svém závěru i článek J. Kickové „Březnové ráno“, s vysvětlením, že „vždyť on přece vždycky žádal činy!“²¹⁷ I přesto však většinu obsahu i tohoto textu tvoří popis smutku, který padnul na Prahu. Opakuje se zde při tom i motiv obětování vlastního života za život vůdce – postava „starší paní“²¹⁸ vyslovuje přání „kdybych tam mohla místo něho“²¹⁹.

Na třetí straně se nachází rozsáhlý článek Zdeňka Nejedlého „Historický význam Stalinův“. Tento životopisný text staví do protikladu nuzné poměry, v nichž se narodil Josef Vissarionovič Džugašvili, a postavení „hlavy největšího státu světa“²²⁰ a „veliké světové osobnosti“²²¹ – Stalina. Samotný článek, uvedený slovy „není dnes na světě známějšího, ale také i většího jména nad jméno Stalinovo“²²², se narodil od životopisu „Život a dílo soudruha J. V. Stalina“, otištěného v *Rudém právu*, podrobně věnuje – v souladu s cílovou skupinou čtenářů – Stalinovu dětství a dospívání, a prezentuje ho jako velice inteligentního, vyspělého a učenlivého hochu, který „hned v prvních letech, v tiché té světničce, uprostřed malých těch lidí, našel (...) základy této své budoucí veliké historické cesty.“²²³ Idealisticky laděný text pak pokračuje líčením Stalinovy kariéry revolucionáře a politika. Nejedlý při tom zmiňuje dokonce i Stalinovo krátké působení v tifliské (tbiliské) meteorologické observatoři. Nepodává však žádné informace o Stalinově osobním životě. Velký prostor článku je věnován především motivu Stalina v roli sjednocovatele národů, popř. mírotvorce, o jeho boji proti ideologickým nepřátelům se však v článku nenachází žádná zmínka, a např. industrializace, kolektivizace i účast Sovětského svazu ve 2. světové válce jsou v textu

²¹³ VEJRAŽKA, V. Srdce dotlouklo – dílo žije. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 2.

²¹⁴ Tamtéž

²¹⁵ Tamtéž

²¹⁶ Tamtéž

²¹⁷ KICKOVÁ, J. Březnové ráno. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 2.

²¹⁸ Tamtéž

²¹⁹ Tamtéž

²²⁰ NEJEDLÝ, Z. Historický význam Stalinův. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 3.

²²¹ Tamtéž

²²² Tamtéž

²²³ Tamtéž

zmíněny jen okrajově. V závěru je pak Stalin vylíčen jako „*státník-budovatel*“²²⁴, jakého „*doposud nikdy nebylo*“²²⁵, budovatel „*zcela nové budoucnosti, ale šťastné, všechny lidi obšťastňující budoucnosti.*“²²⁶

Na závěrečné čtvrté straně je otištěna „Stalinova přísaha nad rakví Lenina“, doprovázená pod titulkem „Pod praporem Stalina“ také obrazem ručně psaného Stalinova dopisu listu *Rabočaja gazeta* při příležitosti prvního výročí Leninovy smrti. Na stránce se také nachází dvojice básní Jana Nohy a Pavla Kohouta – „Pro komunismus“ a „Nejtěžší báseň“, které obě zpracovávají motiv popření Stalinovy možné smrti. Jan Noha tak ve své básni píše:

*„Kdo lidstvo
tolik miloval,
nezemřel, žije
věčně dál“²²⁷*

Prostřednictvím dialogu mezi matkou a dítětem, a poté s promluvou obrácenou přímo k samotnému zemřelému vůdci se stejný motiv objevuje v básni Pavla Kohouta v následující podobě:

*„Dlaň oči zakryje
slzami poraněné.
– Neumřel, mami, že ne!
– Ne, malá... Živý je!
(...)
Vždyť vy jste živ! Jste živ!
A právě připadá mi,
že ještě víc než dřív
jste mezi námi. S námi.“²²⁸*

²²⁴ Tamtéž

²²⁵ Tamtéž

²²⁶ Tamtéž

²²⁷ NOHA, J. Pro komunismus. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 4.

Na stejné straně se také nachází i článek „Otec, učitel, osvoboditel a tvůrce radosti“, v němž na setkání se Stalinem vzpomíná držitel Stalinovy ceny Vladimír Vlček. I on se částečně zabývá motivem nesmrtelnosti, formuluje jej však jinak než oba básníci. Píše totiž, že teprve u zprávy o Stalinově smrti „jsme si uvědomili, že jsme nikdy nemyslili na jeho smrt“²²⁹. Svou reakci na ni pak popisuje následovně: „jako když zemře otec, jako když zemře milovaný učitel a druh mnoha myšlenek, bojů i plánů a snů o lepším životě na světě“²³⁰.

Titulní strana z 8. března, v jejímž záhlaví je otištěn slogan „Nechť vysoko vlaje prapor Stalina, prapor boje za světový mír, za komunismus, za blaho všeho lidstva!“²³¹, přináší projev prezidenta Gottwalda, otištěný také na titulní straně *Rudého práva*, a doprovázený stejnou fotografií čestné stráže u Stalinovy otevřené rakve. Články se však odlišují svými titulky – zde je projev otištěn pod názvem „Předseda KSČ a prezident republiky Klement Gottwald k úmrtí generalissima Josefa Vissarionoviče Stalina“.

Strana č. 2 obsahuje reportáž „Ze Sloupové síně Domu svazů“, otištěnou i v *Rudém právu*, stejně jako trojice stručných zpráv „Pohřeb J. V. Stalina stanoven na 9. března 1953“, „Usnesení Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu a Rady ministrů Svazu SSR o uložení rakve s ostatky Josefa Vissarionoviče Stalina“ a „Usnesení Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu a Rady ministrů Svazu SSR o vybudování Pantheonu – památníku věčné slávy velikých lidí sovětské země“. V obou denících je také k nalezení „Pathologicko-anatomický nález zjištěný pitvou zemřelého J. V. Stalina“, a byť pod lehce odlišnými názvy také články „Projevy soustrasti na velvyslanectví SSSR“ a „Rozkaz presidenta republiky a vrchního velitele čs. branné moci Klementa Gottwalda příslušníkům armády, Pohraniční i Vnitřní stráže“. Navíc se pak na stránce nachází také „Provolání Ústředního výboru VLKSM ke všem členům Komsomolu a veškeré mládeži Sovětského svazu“, v němž sovětská mládež prohlašuje, že bude vždy chránit „nesmrtelné jméno velkého Stalina“²³², kterého tituluje také jako „rodného a milovaného otce, přítele a moudrého učitele sovětské mládeže“²³³.

²²⁸ KOHOUT, P. Nejtěžší báseň. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 4.

²²⁹ VLČEK, V. Otec, učitel, osvoboditel a tvůrce radosti. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 4.

²³⁰ Tamtéž

²³¹ NESG. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 1.

²³² TASS. Provolání Ústředního výboru VLKSM ke všem členům Komsomolu a veškeré mládeži Sovětského svazu. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 2.

²³³ Tamtéž

Motiv otce se také nachází v básni Vlastimila Maršíčka, „Soudruhu Stalinovi“, otištěné na třetí straně, v jejímž záhlaví stojí titulok „*Věčně žije dál*“²³⁴, a na níž se nachází také snímek Stalina, zapalujícího si dýmku. Maršíček v refrénu své básně přirovnává svůj smutek nad Stalinovou smrtí ke smutku nad ztrátou bratra a otce, čímž svůj vztah k vůdci ještě intimizuje:

*„Já na tatínka vzpomněl jsem si,
(ten stejnou smrtí umíral)
a úzkostlivý strach mě zděsil,
však přestat věřit jsem se bál.*

(...)

*Třikrát jsem plakal v životě,
tak jako se nejtížeji pláče:
pro bratra svého, pro otce –
dnes pro Vás moje srdce pláče.*²³⁵

Článek Jana Otčenáška „Náš smutek zakaluje srdce k boji“ přináší protikladný obraz Stalina. Nejdříve ho popisuje jako „Člověka“²³⁶, jímž „*promluvila historie, jak ještě žádným z žijících*“²³⁷, a který „*již svým životem, svým gigantickým dilem překonal svou smrt.*“²³⁸ Přestože ho ale Otčenášek označuje za „*míru našeho myšlení*“²³⁹ a „*srdce a svědomí lidstva*“²⁴⁰, nebyla podle něj jeho velikost z těch, „*které zmrazují a drtí. Byla to velikost prostého člověka, velikost soudruha nám všem nejbližšího.*“²⁴¹ Nadpřirozenou hodnotu při tom nese i samotné Stalinovo jméno, které

„vtesané do žuly dějin, vzývaly miliony v časech tmy a moru jako východ slunce, jako červánek svobody, jako příslib všeho, co je v životě sladké. Slovo, vonící lidskostí a mírem.“²⁴²

²³⁴ NESG. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 3.

²³⁵ MARŠÍČEK, V. *Soudruhu Stalinovi. Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 3.

²³⁶ OTČENÁŠEK, J. *Náš smutek zakaluje srdce k boji. Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 3.

²³⁷ Tamtéž

²³⁸ Tamtéž

²³⁹ Tamtéž

²⁴⁰ Tamtéž

²⁴¹ Tamtéž

²⁴² Tamtéž

V závěru pak Otčenášek hovoří o „*velkém a historickém štěstí, žít v letech, kdy žil a pracoval Stalin, žít svět se Stalinem*“²⁴³. Zbytek stránky pak tvoří krátké texty k Stalinově smrti, jejichž autory jsou sportovec Emil Zátopek, herec Karel Máj, lingvista Jan Mukařovský, spisovatel Jan Otčenášek, pracovnice Stalinových závodů v Záluží u mostu a Středisko STS Chabry – Dolní Chabry. Každý z těchto autorů se přitom ve svém textu zabývá Stalinovým dílem či odkazem v kontextu své disciplíny. Kuriózně při tom vyznívá zejména Zátopkova charakteristika Stalina coby „*velkého učitele sovětských sportovců*“²⁴⁴.

Na čtvrté stránce se nachází rozsáhlý článek V. Kaigla „Bojový odkaz soudruha Stalina“, doprovázený reprodukcí obrazu A. G. Lysenka, „Velký budovatel socialismu“, a zabývající se – v rozporu se svým titulkem – rozborem Stalinovy ekonomické práce *Ekonomické problémy socialismu v SSSR*. Ta je však v textu nazývána „*jeho velkým bojovým odkazem*“²⁴⁵ a popisována jako završení Stalinovy „*gigantického vědeckého díla*“²⁴⁶, jímž totiž vložil „*sovětskému lidu a celé mezinárodní dělnické třídě do rukou nejostřejší zbraň k dobytí konečného vítězství komunismu, kompas, vedoucí neúchylně k tomuto vítězství*.“²⁴⁷

Strana č. 5 přináší pod společným názvem „Soustrastné telegramy k úmrtí J. V. Stalina“ skupinu telegramů od zástupců maďarské, bulharské, polské i indické vlády, spolu s telegramy zástupců komunistických stran ve Francii, Španělsku a Itálii. Dále se na stránce nachází i stručná agenturní zpráva „Soustrastné projevy vedoucích zahraničních delegací“, informující o smutečních návštěvách zahraničních delegací v Moskvě a článek „Mohutná semknutost a jednota“, přetiskující úvodník *Pravdy*, který byl otištěn také v *Rudém právu*.

Na šesté straně, souhrnně nazvané „Ve jménu Stalina za mír a štěstí dětí“, je otištěn Stalinův projev k Mezinárodnímu dni žen z roku 1925, vyzývající k proměně žen v „*skutečnou armádu dělnické třídy, bojující proti buržoasii*.“²⁴⁸ Jednotlivé články se však zaměřují na životní příběhy tří rozdílných žen, a Stalinovo jméno se v jednotlivých příspěvcích již nevyskytuje.

²⁴³ Tamtéž

²⁴⁴ ZÁTOPEK, E. Učíme se z myšlenek a díla soudruha Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 3.

²⁴⁵ KAIGL, V. Bojový odkaz soudruha Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 4.

²⁴⁶ Tamtéž

²⁴⁷ Tamtéž

Závěrečná strana je souhrnně pojmenována „Stalin – náš nejlepší přítel“, což podtrhuje vedle společného snímku Stalina a Gottwalda také Gottwaldův citát: „*Na věky bude v našich dějinách proto spojeno jméno Stalinovo se zajištěním národní svobody a státní samostatnosti ČSR, s likvidací kapitalistického řádu a s budováním socialismu v Československu.*“²⁴⁹ Stalinovo přátelství k Československu pak ilustrují úryvky z Gottwaldova projevu z roku 1947, „Stalin a československý lid“, děkovný dopis při dodávce potravinové pomoci ze Sovětského svazu téhož roku, „V nouzi poznáš přítele“ i přetištěný Stalinův rozkaz nejvyššímu veliteli vojsk 1. ukrajinské fronty, maršálu Ivanu Stěpanoviči Koněvovi, navrhuující udělení jména „Pražské“ těm jednotkám, které se nejvíc vyznamenaly v boji za osvobození města. Československo-sovětské přátelství pak připomíná i úryvek z knihy Aleny Bernáškové, „Cesta otevřená“, nazvaný „Československý benzin“, a zabývající se dělením válečné kořisti. Stalinovu smrt však znovu připomíná báseň „Stalin“ Jiřího V. Svobody, tentokrát v souvislosti s osvobozením Prahy:

*„Ne, nikdy nebyl žal
spojený s Vaším jménem,
slzy, ty ano, slzy ze štěstí
když na májovém tanku zaprášeném
slabikoval jsem:
STALIN – VÍTĚZSTVÍ
(...)
Až dneska po ránu...
Až dneska – odpusťte nám,
Vy, který jste vždy neochvějně stál,
že slzy v očích mám, že pláče moje žena,
že s Vámi dneska spojen je náš žal.“²⁵⁰*

V závěru básně se pak i zde objevuje motiv nesmrtelnosti a vítězství nad smrtí, a to v podobě dvojverší: „*V nás, v milionech nás, nezemře nikdy Stalin./Vždyť Stalin – to je jméno života.*“²⁵¹

²⁴⁸ NESG. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 6.

²⁴⁹ NESG. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 8.

Titulní strana z 10. března, s heslem „*Kupředu k úplnému vítězství velikého díla Lenina a Stalina!*“²⁵² v záhlaví, přináší projevy předsedy Rady ministrů Malenkova a jeho prvního náměstka Beriji, otištěné také v *Rudém právu*. V obou listech je také k nalezení i zpráva „Rozloučení s Josefem Vissarionovičem Stalinem“.

Na straně č. 2 se pak nachází projev dalšího z prvních náměstků předsedy rady ministrů, Molotova – taktéž otištěný i v *Rudém právu*. Součástí této stránky jsou pak i čtyři telegramy a dopisy z Číny, Severní Koreje a Indie, souhrnně nazvané „Soustrastné telegramy k úmrtí J. V. Stalina“.

Na třetí straně je otištěn projev předsedy vlády Zápotockého, nacházející se také v *Rudém právu*, obdobně jako „Přísaha věrnosti československého pracujícího lidu odkazu soudruha Stalina“. Článek „Slib československého lidu nesmrtelnému Stalinovi“ pak popisuje průběh tryzny na Václavském náměstí, v jejímž rámci složili přítomní také přísahu věrnosti Stalinovu odkazu. Sám Stalin – nikoliv pouze prostřednictvím svého díla – je pak jak v názvu zprávy, tak i v jejím textu, označen za nesmrtelného. Nejsou však již vznášeny žádné další pochybnosti o reálnosti jeho smrti, ani přání za Stalina obětovat vlastní život – „*po zakončení tryzny se pracující rozešli ke své každodenní práci, aby pokračovali s ještě větší obětavostí a úsilím na budování socialismu v našich zemích, jak je tomu učil nesmrtelný Josef Vissarionovič Stalin.*“²⁵³ Na stránce se také nachází fotografie tryzny na Václavském náměstí.

Na straně č. 4, s titulkem „*Slib československého lidu nesmrtelnému Stalinovi*“²⁵⁴ v záhlaví nachází článek „Smuteční tryzny v krajských městech“, informující o průběhu smutečních shromáždění v Ostravě, Hradci Králové, Brně a Ústí nad Labem. Zpráva „U rakve velikého vůdce“ pak vypočítává zahraniční smuteční delegace, které navštívily Sloupovou síň. Zmíněna je také i delegace z gruzínského Gori, „*rodiště velikého vůdce a učitele všech národů*“²⁵⁵.

Na páté straně informují o soustrastných telegramech ze zahraničí články „Bratrské strany píší ÚV KSSS“ a „Další soustrastné telegramy zahraničních státníků“. V článku „Smuteční projev Palmira Togliattiho v italském parlamentě“ je pak přetištěn projev

²⁵⁰ SVOBODA, J. V. Stalin. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 8.

²⁵¹ Tamtéž

²⁵² NESG. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 1.

²⁵³ ČTK. Slib československého lidu nesmrtelnému Stalinovi. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 3.

²⁵⁴ NESG. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 4.

²⁵⁵ TASS. U rakve velikého vůdce. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 4.

předsedy italské komunistické strany, v němž je Stalin prezentován jako o příteli italského lidu, který

„třebaže fašismus uvrhl [jejich] zemi do zločinné války proti Rusku, hovořil o [nich] jenom slovy, vyjadřujícími pochopení a péči o [jejich] budoucnost, o obnovu úplné nezávislosti [jejich] lidu.“²⁵⁶

V článku „Jdeme dál za Stalinovým praporem! Jsou otištěny dopisy dvojice studentů z Madagaskaru a Bulharska. Oba z nich v nich popisují svůj smutek nad Stalinovou smrtí – maďarský student v této souvislosti své pocity přirovnává ke ztrátě toho „nejcennějšího a nejdražšího“²⁵⁷, madagaskarský student pak dokonce Stalinovu smrt připodobňuje ke ztrátě otce a matky. Oba pak v závěru vyjadřují své přesvědčení, že Stalinovo dílo je věčné. Článek „Italská mládež uctila památku velikého Stalina“ pak popisuje průběh celostátního sjezdu Federace italské komunistické mládeže. Také italská mládež vyzývá k přimknutí se k Sovětskému svazu, Stalinovu památku pak chce uctít studiem a věností k jeho učení.

Závěrečná šestá strana je souhrnně pojmenována „Stalin – pokračovatel Leninova díla“. Články jsou tentokrát uvedeny kresbou, zachycující Lenina a Stalina, doprovázenou navíc ruskou lidovou básní „Dva sokoli“. V úvodu se pak také nachází i citát Lavrentije Beriji: „Po velkém Leninovi nebylo a není ve světě jméno, které by bylo tak blízké srdcím milionů pracujících jako jméno velikého vůdce soudruha Stalina.“²⁵⁸ Stalinovi jako pokračovateli a zdokonalovateli marxisticko-leninské teorie se věnuje příspěvek A. Mikojana. Grigorij Ordžonikidze se pak ve svém příspěvku zabývá raným obdobím Stalinova velení Rudé armádě, a popisuje Stalina v překvapivě podřízené poloze jako nejbližšího Leninova pomocníka, který bezchybně plnil jeho rozkazy, aby se pak po Leninově smrti sám chopil vedení a dál bránil Leninův odkaz:

„Když bylo třeba na východě bránit zemi před kolčavskými hordami, Lenin tam poslal svého Stalina a Kolčak byl rozdrčen.“

²⁵⁶ TASS. Smuteční projev Palmira Togliattiho v italském parlamentě. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 5.

²⁵⁷ NESG. Jdeme dál za Stalinovým praporem! *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 5.

²⁵⁸ NESG. Stalin – pokračovatel Leninova díla. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 6.

*Když bylo třeba bránit sovětskou zemi na jihu proti Denikinovi, Lenin tam poslal svého Stalina a Denikin byl rozdrčen. (...) Když bylo po Leninově smrti třeba uhájit leninismus od trockistů, zinověvců, kameněvců a jiných oportunistů, stál v čele Stalin, Leninův následovník, který rozdrtil všechny nepřátele leninismu a vedl naši stranu k největšímu vítězství.*²⁵⁹

Článek „Ve šlépějích Leninových“, vycházející ze vzpomínek Alexeje Stachanova, obsahuje úryvky ze Stalinova projevu o stachanovském hnutí. V rozporu s titulkem však v textu Stalin nekráčí v Leninových šlépějích, nýbrž je „geniálním uskutečňovatelem“²⁶⁰ jeho plánů – i samotné Leninovo jméno se objevuje pouze v úvodu článku, jehož zbytek se pak věnuje pouze Stalinovi. Také v úryvku z knihy Alexeje Tolstého *Chléb* figuruje Stalin jako hlavní z obou postav. Zatímco Lenina nabádá k obraně Caricynu a vysvětluje jeho strategický význam, Lenin pouze v závěru ukázky jmenuje Stalina vrchním vedoucím zásobování na jihu Ruska. Ukázka z literárního scénáře k filmu „Přísaha“ pak zachycuje Stalina, skládajícího přísahu při Leninově pohřbu.

V záhlaví titulní strany z 11. března se nachází citát ze smutečního Malenkovova projevu, věnující se dalšímu rozkvětu Sovětského svazu. V úvodníku „Láska celého národa“ je přetištěn stejnojmenný úvodník z listu *Komsomolská pravda*, který se zabývá Stalinovou úlohou v roli vůdce říjnové revoluce, vítěze nad nacismem a vychovatele sovětské mládeže, který

„vychovával a zakaloval sovětské chlapce a dívky, předával jim neocenitelné zkušenosti starší generace komunistů. (...) U velkého Stalina se učí sovětská mládež neomezené oddanosti straně, bezvýhradné službě lidu, vlasti, učí se statečností a nebojácností v boji, jasnosti cíle, houževnatosti v ovládnutí vědy. U Stalina se učí žít, bojovat a vítězit.“²⁶¹

Krátký článek „Úspěšnou prací plníme odkaz soudruha Stalina“ vybízí ke zvýšení produktivity práce a vysvětluje, že:

²⁵⁹ Tamtéž

²⁶⁰ NESG. Ve šlépějích Leninových. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 6.

²⁶¹ NESG. Láska celého národa. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 60, s. 1.

„Tisíce tun oceli nad plán, včasné splnění čestných zakázek pro Sovětský svaz a ostatní země lidové demokracie – tím vším dokazují naši pracující své odhodlání zvítězit v těžkém boji za lepší zítřek a uctít tak nejlépe památku soudruha Stalina.“²⁶²

Plnění přísahy na Stalinův odkaz se pak zabývá i stručná zpráva „Nové závazky budovatelů NHKG na paměť milovaného soudruha Stalina“. Na titulní straně se pak nachází i fotografie pohřebních hostů u Stalinovy rakve, přičemž jedním z nich je i Klement Gottwald.

Na straně č. 2 se nachází článek „Vzpomínka na Gruzii“, jehož součástí je i popis návštěvy Stalinova rodného domku v Gori, který je zde přirovnán k vesnickým domkům na Šumavě či v Beskydských horách. Článek J. Tondla „Stalinův přínos vědě“, prokládaný častými Stalinovými citacemi, se věnuje jeho přínosu ve filozofii, biologii, fyzice, ekonomii, historii a lingvistice, které jsou pak všechny shrnuty jedinou větou: „*Je téměř neuvěřitelné, jak široký vědní obzor může zvládnout jediný člověk.*“²⁶³

Na třetí straně je otištěn článek Mao Ce-tunga „Velké přátelství“, který vyšel také v *Rudém právu*. Článek „Nejkrásnější vyjádření lásky k Stalinovi“ se zabývá závazkem Libereckých automobilových závodů splnit na Stalinovu počest plán pětiletky v předčasném termínu, protože „*předčasné splnění pětiletky je nejkrásnějším vyjádřením lásky našeho lidu k soudruhu Stalinovi.*“²⁶⁴ Stručná agenturní zpráva „Rozhlasová relace o J. V. Stalinovi“ pak informuje o vysílání cyklu pořadů, věnovaných Stalinovi, které je určeno pro školy.

Pod souhrnným názvem „Mládež celého světa uctívá památku svého učitele“ se na závěrečné, čtvrté straně nacházejí soustrastné dopisy sovětské, indické i řecké mládeže spolu s telegramem Světové federace demokratické mládeže, v němž je Stalin označen za „*nejlepšího přítele a vřele milovaného učitele mládeže*“²⁶⁵ a „*plamenného bojovníka za mír*“²⁶⁶. Ma stránce se také dále nacházejí stručné zprávy „Prohlášení Saiffuddína Kičlú ke Stalinovu úmrtí“, „Vládní delegace na pohřbu v Moskvě“, přinášející seznam

²⁶² NESG. Úspěšnou prací plníme odkaz soudruha Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 60, s. 1.

²⁶³ TONDL, J. Stalinův přínos vědě. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 60, s. 2–3.

²⁶⁴ NESG. Nejkrásnější vyjádření lásky k Stalinovi. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 60, s. 3.

²⁶⁵ NESG. Mládež celého světa uctívá památku svého učitele. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 60, s. 4.

²⁶⁶ Tamtéž

zahraničních smutečních delegací, „Demokratická Amerika truchlí nad smrtí velkého Stalina“, „Polské město Katowice přejmenováno na STALINOGROD“ a „Zákon na paměť Stalina v Maďarsku“, informující o zápisu Stalinovy věčné památky do knihy zákonů.

Na titulní straně se 12. března nachází úvodník „Stále zvyšovat bdělost a ostražitost“, uvedený citátem ze smutečního projevu Georgije Malenkova. Text se zabývá budováním socialismu po Stalinově smrti, a upozorňuje na nebezpečí buržoazie. V závěru je stanoveno nové poslání mládeže – plnit Stalinův odkaz a bojovat v prvních řadách budovatelů socialismu. O příletu československé delegace informuje článek „Návrat československé delegace z pohřbu generalissima Josefa Vissarionoviče Stalina“, otištěný také v *Rudém právu*, stejně jako článek „Sovětské velvyslanectví v Praze děkuje za projevy soustrastí“. Skupina článků souhrnně nazvaná „Střežíme na svých pracovištích Stalinovo dílo“ se zabývá předčasným plněním předmájových závazků a pětiletky ve vybraných závodech, stejně jako zlepšujícími návrhy na provoz. V rozporu s titulkem se však – narozdíl od obdobných článků v *Rudém právu* – Stalinovo jméno ani v jednom z těchto textů nevyskytuje. Na titulní straně je také otištěna báseň Jaroslava Vaňury „On naučil mou zemi zpívat“. Přestože je ale jejím námětem Stalinovo úmrtí, převládá v ní již optimistický tón, korespondující s optimistickým laděním článku „Střežíme na svých pracovištích Stalinovo dílo“, a Stalin je v ní líčen jako mystický hospodář:

„Umírá soudruh Stalin.

Ó země, země rozesmátá,

tvé nivy oře krutý žal.

Vždyť v tobě klíčí zrna zlatá,

jež pevnou rukou rozséval.

On naučil tě celou zpívat.

On přinesl ti vzkříšení –

Když padala noc bolestivá,

On v bílý den ji proměnil.

(...)

Ó země, země milovaná,

dceruško země sovětů –

*Jím zlatá zrna zasévaná,
vyrostou z tebe do květů.
Do mládí světa Stalin září.
On bdí nad mírem národů.
Zpívej má země jasnou tvář.
My přivedem květy do plodů!*²⁶⁷

Na straně č. 2 se nachází článek „Stalinská stráž na naší západní hranici“, popisující přísahu, kterou jistá setnina útvaru Pohraniční stráže složila po Stalinově smrti. Článek „J. V. Stalin a ozbrojené síly SSSR“ pak Stalina prezentuje jako budovatele pravidelné Sovětské armády, „*velikého koryfeje vědy a geniálního vojenského teoretika*“²⁶⁸ a „*bezprostředního inspirátora a organisátora jejích nejvýznamnějších vítězství*“²⁶⁹. Článek se pak zabývá vybranými operacemi sovětské armády v průběhu let 1943–1944.

Pod titulkem „Věrní Stalinovi“ jsou na třetí straně otištěny soustrastné dopisy, jejichž autoři se zároveň zavazují k plnění složené přísahy – mj. i zlepšením si známky ze zeměpisu či prací vedoucího pionýrů.

Na závěrečné, čtvrté straně je otištěn další soustrastný studentský dopis, „Bude i nadále praporem boje naší země“, jehož autorem je tentokrát severokorejský student. Dále se na stránce nacházejí také stručné zprávy „Moskvané vzdávají před mausoleem poctu velikému Stalinovi“, „Soustrastné projevy bratrských stran“ a je zde také otištěno text „Poselství Národního výboru KS USA Ústřednímu výboru KSSS: Uctíme Stalinovu památku úsilím o zmaření plánů Wallstreetu na světovládu“.

Složenou přísahou uctít Stalinův odkaz se na titulní straně z 13. března zabývá úvodník „Ještě pevněji se semknout kolem strany!“, vyzývající k přimknutí se k ÚV KSČ a ke straně:

*„Naši chlapci a děvčata si dnes uvědomují, že vybudováním socialismu v naší vlasti postavíme Stalinovi nejkrásnější památník. A všechna láska, kterou jsme cítili k němu, násobí dnes naši lásku ke straně, která nás k tomuto cíli vede.“*²⁷⁰

²⁶⁷ VAĐURA, J. On naučil mou zemi zpívat. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 61, s. 1.

²⁶⁸ VASILEVSKIJ, A. M. J. V. Stalin a ozbrojené síly SSSR. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 61, s. 2.

²⁶⁹ Tamtéž

²⁷⁰ NESG. Ještě pevněji se semknout kolem strany!. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 62, s. 1.

V této výzvě je tedy zároveň obsažen i náznak role strany jako plánovaného budoucího předmětu kultu. Na stránce se dále nachází článek „Smuteční projevy československého lidu k úmrtí J. V. Stalina“, otištěný také v *Rudém právu*, a krátká zpráva „Mladí budovatelé NHKG proměňují přísahu věrnosti v činy“, navazující na předchozí zprávu „Nové závazky budovatelů NHKG na paměť milovaného soudruha Stalina“.

Na straně č. 2 se nachází článek Ilji Erenburga, „Velký obránce míru“, otištěný také v *Rudém právu*.

Na závěrečné, čtvrté straně se pak nachází trojice stručných zpráv „Paul Robeson k úmrtí J. V. Stalina“, „Tři dny před Stalinovým portrétem v New Yorku“, popisující smuteční návštěvy u sovětské delegace u OSN a „S úctou ke Stalinovu jménu vstupují do komunistických stran“, informující o vstupu nových členů do italské, francouzské a kanadské komunistické strany.

Na titulní straně z 14. března se přísaze věrnosti Stalinovu odkazu věnuje úvodník „Práci splníme slavnou přísahu“, který ji dává do souvislosti s posledním rokem první československé pětiletky. Dvojice článků souhrnně nazvaná „Stalinsky bojovat za rozkvet naší vlasti“ informuje o plnění Stalinova odkazu plněním a překračováním předmájových závazků.

Na straně č. 2 je otištěn projev tajemníka ÚV ČSM Ladislava Líse, „Stalin žije a bude žít v srdcích mládeže“ který byl původně uveřejněn v *Komsomolské pravdě*, a v němž je i ve vztahu k mládeži nejvíce zdůrazněna jeho role osvoboditele Československa.

Stručná zpráva „Výstava děl J. V. Stalina v Universitní knihovně v Praze“ informuje na třetí straně o otevření výstavy o Stalinově životě a díle. Zpráva „Nové číslo časopisu ‚Za trvalý mír, za lidovou demokracii‘“ pak informuje o obsahu nového čísla tohoto magazínu, které je celé věnováno Stalinovi.

Na závěrečné straně se Stalinově smrti věnuje článek „Řecké slzy a italský dopis...“, jehož součástí je i citát z dopisu italského studenta M. Latta, v němž se znovu objevuje motiv obětování se za Stalina, a zároveň se v něm vyskytuje i italská přezdívka pro Stalina – Baffione, „muž s velkým knírem“:

„Stalin zemřel. Zemřel otec všech dětí – černých i žlutých, hnědých i bílých. Zemřel otec komunistů celého světa. Baffione odešel. Náš Stalin nyní odpočívá po boku svého

*velikého učitele – Lenina. Zemřel, avšak jeho dílo žije. Kdybych jen byl mohl zemřít namísto něho, byl by to nejlepší způsob smrti a pro člena strany nejčestnější čin...*²⁷¹

I přesto, že se již 15. března *Mladá fronta* plně věnuje tématu smrti Klementa Gottwalda, objevují se i v textech otištěných při této příležitosti zmínky o Stalinově smrti, jako např. v úvodu dopisu ÚV ČSM, soustrastném telegramu Slovenské národní rady či v rozkazu ministra národní obrany k prezidentově úmrtí, otištěných také i v *Rudém právu*.

Stalinovo úmrtí je dále zmíněno i v básni Pavla Kohouta, „Budme stateční a silní“, uveřejněné na straně č. 5, v níž je Stalin prezentován jako symbolický bratr či otec Klementa Gottwalda:

*„Sešli se – jak scházejí se bratři
nebo jako otec se synem,
kteří k sobě nerozlučně patří –
soudruh Gottwald
se soudruhem Stalinem...*

*Jako by si přišli večer po práci,
sednout k bílé prostřenému stolu,
pozdravit se, dýmky nacpat si,
zakouřit a porozprávět spolu.*²⁷²

Obdobné formulace jako v článku „Dopis Ústředního výboru ČSM Ústřednímu výboru Komunistické strany Československa“ se pak objevují i 16. března, např. v textu „Telegram presidia Československé akademie věd“, otištěném na straně č. 2, a který se nachází i v *Rudém právu*.

Na závěrečné, šesté straně se pak nachází obsáhlý článek „IV. zasedání Nejvyššího sovětu SSSR“ – otištěný také v *Rudém právu*, jehož úvod byl věnován Stalinovu úmrtí. Zmínky o něm lze však nalézt i v soustrastných dopisech ke smrti Klementa Gottwalda, souhrnně nazvaných „Hluboký smutek za hranicemi naší vlasti“.

²⁷¹ LATT, M. Řecké slzy a italský dopis... *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 62, s. 4.

4. 2. 3 Naše pravda

Na titulní straně ze 17. února se Stalin – byť pouze prostřednictvím citací – objevuje v úvodníku „Socialistické soutěžení – zbraň, která poráží včerejšek“, který se zabývá otázkou socialistického soutěžení a nutnosti odstranit jeho přetrvávající nedostatky v posledním roce první pětiletky.

V úvodníku Z. Růžičky „Sovětská armáda – armáda míru“, otištěném na titulní straně z 20. února, se pak hovoří o Stalinovi v souvislosti se sovětskou armádou jako o „moudrém veliteli“²⁷³ a „největším bojovníkovi za mír“²⁷⁴.

Na titulní straně regulérního vydání z 6. března je otištěna dvojice článků „Zpráva Ústředního výboru KSSS a sovětské vlády o nemoci soudruha Stalina“ a „Prohlášení Ústředního výboru KSČ a vlády republiky Československé“, uveřejněná také v *Rudém právu* a *Mladé frontě*. Narozdíl od obou deníků však zde při této příležitosti není přetištěn žádný z lékařských bulletinů.

Na čtvrté straně je pak skupina článků věnovaných Mezinárodnímu dni žen, s titulkem „Za mírový život v naší vlasti, za radostné mládí našich dětí“ uvedena citátem ze Stalinova projevu k oslavám Mezinárodního dne žen v roce 1926, v nichž dělnicím a pracujícím ženám přeje mnoho úspěchů mj. při „vymaňování zaostalých vrstev pracujících žen z duchovního a hospodářského porobení buržoasií“²⁷⁵ či „přeměně dvou oddílů utlačovaných mas“²⁷⁶ v „jednotnou armádu bojovníků za odstranění veškeré nerovnosti“²⁷⁷. V samotných příspěvcích však již poté Stalin nijak nefiguruje.

Odkaz na Stalinův výrok o nutnosti rozvoje vlastní národní kultury každého socialistického státu se pak objevuje na straně č. 7 v článku „Připravujeme Strážnici 1953: Ze školení souborů lidových písní a tanců v Pohořelicích“.

Na titulní straně zvláštního vydání z 6. března je Stalinova fotografie, doprovázená popiskem „Josef Vissarionovič Stalin zemřel 5. března“. V záhlaví stránky se pak nachází citát Klementa Gottwalda, který však prezentuje Stalina pouze v roli Leninova následovníka a žáka:

²⁷² KOHOUT, P. Buďme stateční a silní. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 63, s. 5.

²⁷³ RŮŽIČKA, Z. Sovětská armáda – armáda míru. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 14, s. 1.

²⁷⁴ Tamtéž

²⁷⁵ NESG. Za mírový život v naší vlasti, za radostné mládí našich dětí. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 18, s. 4.

²⁷⁶ Tamtéž

„Jedině proto zvítězil náš pracující lid, jedině proto jsme porazili kapitalismus, poněvadž jsme šli cestou Lenina a jeho největšího žáka a následovníka Stalina. Jedině proto můžeme úspěšně budovat socialismus, že jdeme cestou Lenina a Stalina a že je nám spolehlivou záštitou země Lenina a Stalina, Sovětský svaz. A jedině na této cestě můžeme dobývat nových vítězství a učinit naši vlast bohatou a šťastnou, i uchránit mír našim krovům.“²⁷⁸

Na straně č. 2 se nacházejí články otištěné při této příležitosti také *Rudým právem* a *Mladou frontou*. Navíc se však na této stránce nachází i telegram krajského výboru KSČ v Gottwaldově a účastníků tábora lidu ÚV KSČ. Tam, kde se však ostatní z prvních soustrastných projevů soustředí především na popis svého smutku nad Stalinovou smrtí, v tomto telegramu je již na úvod napsáno, že přestože ráno obyvatelé gottwaldovského kraje vyslechli „bolestnou zprávu o úmrtí největšího muže našeho věku, milovaného vůdce a učitele pracujících celého světa a největšího bojovníka za mír“²⁷⁹, jejich smutek nad ztrátou „velikého stratéga proletářské strategie“²⁸⁰ ovšem není „smutkem beznaděje“²⁸¹. Stalin podle textu žije dál ve svém díle i v samotném Sovětském svazu, stejně jako v „neotřesitelné vůli všech mírumilovných národů světa udržet a upevnit světový mír a zmařit plány imperialistických válečných štváčů“²⁸². V závěru se proto obyvatelé gottwaldovského kraje zavazují, že budou „neochvějně se zvýšeným tempem pokračovat na ve velikém díle výstavby socialismu a komunismu, vedeni nejlepším žákem soudruha Stalina, milovaným soudruhem Gottwaldem“²⁸³.

Na titulní straně z 10. března se nachází článek o průběhu smuteční trizny v Gottwaldově, nazvaný „Nad Stalinovou rakví slibujeme ještě houževnatěji budovat socialismus a bojovat za světový mír: Smuteční trizna na paměť zesnulého Stalina“. V závěru je pak znovu rozvinuto téma beznadějného smutku:

„Celá naše země truchlí. Není to však truchlení beznadějného smutku, nýbrž smutek prodchnutý pevným odhodláním ještě pevněji stisknout páky strojů, ještě pevněji

²⁷⁷ Tamtéž

²⁷⁸ NESG. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, ZV, s. 1.

²⁷⁹ NESG. Telegram Krajského výboru KSČ v Gottwaldově a účastníků tábora lidu v krajském městě Ústřednímu výboru KSČ. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, ZV, s. 2.

²⁸⁰ Tamtéž

²⁸¹ Tamtéž

²⁸² Tamtéž

stisknout pažby zbraní, ještě usilovněji budovat a chránit socialistickou vlast a pod praporem nesmrtelného Stalina bojovat za konečné vítězství proletariátu celého světa, za mír a štěstí všeho lidstva.“²⁸⁴

Stejný motiv se objevuje také v článku „Nechť nám navždy zůstane vzorem nesmrtelné dílo soudruha Stalina“, který se ve spojitosti se Stalinovým úmrtí věnuje především nebezpečí války s kapitalistickými zeměmi. Důvod, proč není vhodné nad jeho smrtí propadat do beznadějného smutku, je proto v článku vysvětlen následovně:

„Budou se snažit vyvolat v nás skleslost a zviklat tak naši vůli proti válce. (...) A to právě nesmíme dopustit. Musíme si uvědomit, že každý projev skleslosti, bezvýchodnosti a pochyb je zbraní pro americké a válku chtivé kapitalisty a jejich pomahače z řad zahraniční i vnitřní reakce.“²⁸⁵

Překvapivě však při tom není žádoucí zbytečně truchlit pouze s ohledem na ideologické nepřátele, ale i nestraníky:

„Nemáme důvod, ani práva, zvláště my, komunisté, projevit ve svém smutku třeba jenom stín skleslosti, nebo dokonce beznaděje. Na nás, na komunisty, dívají se dnes milióny bezpartajních, často kolísavých a nepevných lidí. Projevím-li jen náznak kolísání, můžeme způsobit nesmírné škody. Bezpartajní nám věří, dávají se námi vést právě proto, že jsme neochvějní a pevní v cestě za svými cíly. Proto naše pevnost a neochvějnost i v tak vážné chvíli jako nyní, je naší první, přední stranickou povinností.“²⁸⁶

Průběhu smutečního shromáždění v Gottwaldově a Vsetíně se stručně věnuje také článek „Smutek z bolestné ztráty i odhodlání kráčet k dalšímu vítězství“, doprovázený fotografií účastníků tryzny v Gottwaldově. Na stránce se také nachází i báseň Františka Bršlici, „Letem stalinským“, čerpající z ruského folkloru a přirovnávající Stalina

²⁸³ Tamtéž

²⁸⁴ NESG. Nad Stalinovou rakví slibujeme ještě houževnatěji budovat socialismus a bojovat za světový mír: Smuteční tryzna na paměť zesnulého Stalina. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 19, s. 1.

²⁸⁵ NESG. Nechť nám navždy zůstane vzorem nesmrtelné dílo soudruha Stalina. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 19, s. 1.

²⁸⁶ Tamtéž

k sivému sokolovi. Narozdíl od většiny básní, které byly o Stalinově smrti otištěny v *Rudém právu* a *Mladé frontě*, se v této neobjevuje motiv popření či nevěřičnosti nad jeho úmrtím, jeho smrt je však i tak do jisté míry v úvodní a závěrečné sloce básně eufemizována:

„Ej, chlapci, chlapci, diví,
zastavme se zastavme!
Otec spadl, sokol sivý,
dolů k němu slétněme!
(...)
Vzhůru, jak nás Stalin učil!
Dal nám sílu a teď spí.
Ať jdou bouře, víchr hučí!
Chlapci! Letem Stalinským!“²⁸⁷

Na stránce se pak také nachází úryvek ze smutečního projevu Klementa Gottwalda, který však zde již – narozdíl od *Rudého práva* a *Mladé fronty* – není otištěn v plném znění.

Na straně č. 2 se nachází skupina článků, souhrnně nazvaná „Ke konečnému vítězství dojdeme cestou stalinskou!“. Jedná se o krátká vyjádření soustrasti, v nichž se jednotliví autoři zavazují ke zvýšení své pracovní produktivity jako nejlepšímu způsobu uctění Stalinovy památky. I zde se při tom zároveň vyskytuje také motiv obavy z možné války. Článek T. Slezáka „O charakteru ekonomických zákonů, objevených Stalinem: Na pomoc účastníkům Roku stranického školení“ se pak zabývá jeho publikací *Ekonomické problémy socialismu v SSSR*, v níž

„se stalinskou jasností zpřesňuje názor o působení ekonomických zákonů a jejich charakteru (...) dává této složité problematice, ekonomii, správnou linii a naznačuje správnou cestu dalšího vědeckého bádání.“²⁸⁸

²⁸⁷ BRŠLICA, F. Letem stalinským. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 19, s. 1.

²⁸⁸ SLEZÁK, T. O charakteru ekonomických zákonů, objevených Stalinem: Na pomoc účastníkům Roku stranického školení. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 19, s. 2.

Na čtvrté straně se nachází článek „Zvyšujeme brannost lidu“ o zakládání nových organizací Svazarmu, který se stejně jako jiné články v tomto vydání zabývá tématem hrozící války, a je proto uveden slovy:

„Smrt soudruha Stalina bude pro válečné štváče signálem k zesílení válečných příprav. Avšak my, příslušníci velikého tábora míru, jdeme po cestě, kterou nám ukázal soudruh Stalin a neustále zvyšujeme svou brannou připravenost.“²⁸⁹

Na titulní straně z 13. března je otištěna přísaha věrnosti československého lidu Stalinovu odkazu a smuteční projev Georgije Malenkova – oba články též v *Rudém právu* a *Mladé frontě*. Projevy Beriji, Molotova a Zápotockého však již v listu otištěny nejsou. V záhlaví se pak nachází dvojice provolání: „*Kupředu k úplnému vítězství velikého díla Lenina a Stalina!*“²⁹⁰ a „*Věčná sláva našemu milovanému vůdci a učiteli, velikému Stalinovi!*“²⁹¹.

Jako pokračovatel Leninova díla a teoretik marxismu-leninismu vystupuje Stalin v článku „Karel Marx, tvůrce a zakladatel vědeckého světového názoru“, uveřejněném na straně č. 2.

Na třetí straně se nachází článek „Jak nám ukázal soudruh Stalin“, zabývající se plněním přísahy Stalinovu odkazu prostřednictvím socialistického soutěžení, plnění předmájových závazků a vypracování zlepšovacích návrhů. Stalina pak cituje také další článek věnovaný socialistickému soutěžení, „Více odpovědnosti ředitelů závodů v rozvoji předmájové soutěže“.

Stalinovu úmrtí je věnována celá čtvrtá a pátá strana, souhrnně pojmenované „V duchu učení Marxe, Engelse, Lenina a Stalina – do dalšího boje za vítězství socialismu a míru!“ a doprovázené společnou fotografií Stalina s Leninem a Stalina v kruhu spolupracovníků. V bezejmenném textu, otištěném na straně č. 4, vzpomíná Klement Gottwald na své první setkání se Stalinem v roce 1938. Věnuje se při tom především jeho roli vítěze nad nacismem a osvoboditele Československa, který „*po celou válku (...) sleduje osvobozenecský zápas československého lidu a poskytuje mu největší podporu*“²⁹², pomáhá československé emigraci v Moskvě podporovat domácí odboj či

²⁸⁹ NESG. Zvyšujeme brannost lidu. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 19, s. 4.

²⁹⁰ NESG. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 20, s. 1.

²⁹¹ Tamtéž

²⁹² NESG. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 20, s. 4.

„přímo otcovsky“²⁹³ pečuje o československou jednotku v Sovětském svazu. Tématu Stalina-osvoboditele se pak věnují také soustrastné dopisy „Za Stalina vpřed!“ a „Veliký je náš smutek“. Článek S. Turka „Nejtěžší den“ popisuje reakci sovětské veřejnosti na první informace o Stalinově záchvatu mrtvice – jemu předcházející zprávy o Stalinovi jako o „zdravém a plném pracovní svěžesti“²⁹⁴ jsou při tom v textu zároveň označovány jako „jedno velké štěstí“²⁹⁵:

*„Nikdy v životě jsme snad nezažili těžšího dne. Moskva si vpravdě své odplakala všechno už od tohoto prvního dne. Lidé, ať jsi se s nimi toho prvního dne potkal kdekoliv, byli k sobě obzvlášť něžní. Zdálo se, jakoby právě tohoto těžkého dne všechno nejčistší a nejlidštější pozotvíralo lidská srdce.“*²⁹⁶

Zároveň se však článek zabývá i negativní reakcí Západu, která ale i díky nepřehledné řadě lidí „leninského a stalinského typu“²⁹⁷ nemůže zabránit Sovětskému svazu v dalším vývoji – text je pak dokonce uzavřen heslem „Člověk, štěstí, dobro a pravda proti smrti a zlu zvítězí!“²⁹⁸. Vedle vykreslení atmosféry úzkosti a strachu o Stalinův život se v textu objevuje také zmínka o odhaleném spiknutí lékařů.

Na páté straně se nachází dvojice soustrastných dopisů „Podle vzoru nejlepšího učitele nás všech“ a „Stalin nás, pionýry, povede i nadále“, popisující Stalina jako učitele a přítele dětí. Prostředky, které při tom oba dva věkově rozdílní autoři používají, se od sebe příliš neliší. Ředitel i žákyně střední školy slibují věrnost Stalinovu odkazu, žákyně se navíc – podobně jako dospělí – v úctě sklání před Stalinovou bustou, a vyjadřuje i obdobné přesvědčení o jeho nesmrtelnosti:

*„Z obrazu se dívá na nás usmívající se soudruh Stalin a jako by říkal: ‚Jen dělejte, děti, to, k čemu jsem vás nabádal a bude vám dobře.‘ Slibujeme, soudruhu Staline, slibujeme, protože žijete v nás, žijete kolem nás, žijete ve všem, co je budovatelské, tvořící, socialistické, komunistické.“*²⁹⁹

²⁹³ Tamtéž

²⁹⁴ TUREK, S. Nejtěžší den. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 20, s. 4.

²⁹⁵ Tamtéž

²⁹⁶ Tamtéž

²⁹⁷ Tamtéž

²⁹⁸ Tamtéž

²⁹⁹ KŘANCILOVÁ, A. Stalin nás, pionýry, povede i nadále. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 20, s. 5.

Na stránce se dále nachází bezejmenný text Lavrentije Beriji, který se zabývá rozsahem a významem Stalinova odkazu, o němž ve stejně nadsazeném duchu jako článek „Stalin nás, pionýry, povede i nadále“ tvrdí, že „*činnost soudruha Stalina je tak mohutná a mnohostranná, že by bylo třeba mnoha let, aby bylo možné ji náležitě osvětlit*“³⁰⁰. V úryvku z knihy Fedora Panfěrova, „Brusky“, pojmenovaném „Stalin je náš, z naší krve“, a líčícím Stalinovo setkání s mladým komunistou, se pak objevuje motiv Stalinovizionáře a motiv jeho dvou protikladných podob – nedosažitelné a blízké. Součástí úryvku je také silně zidealizovaný, a zároveň až mystický popis Stalinova pohledu:

*„Stalinovy oči – veliké a modré – se pořád měnily: Hned se potahovaly jakýmsi smutkem, ba únavou, hned byly přísné, nemilosrdné, hned zase vzplanuly a jiskřily, nebo se neočekávaně odtrhovaly od okolních předmětů a zahlížely se úporně a vytrvale kamsi mimo (...) kamsi daleko do prostoru. Možná, že v těch okamžicích Stalin viděl celou sovětskou zemi, země Západu a Východu.“*³⁰¹

Na sedmé straně se nachází skupina stručných zpráv o projevech smutku nad Stalinovou smrtí ve Francii, Libanonu či Číně, souhrnně nazvaná „Lidstvo celého světa truchlí nad úmrtím J. V. Stalina“.

Na závěrečné, osmé straně, se Stalinově smrti věnuje dvojice článků v rubrice „Okénko pionýra“ - „Za milovaným soudruhem Stalinem“ a „Na svou pionýrskou čest slibujeme...“, které popisují průběh pionýrských smutečních shromáždění. V obou pionýři přísahají naplnit Stalinův odkaz, zatímco se však v textu „Za milovaným soudruhem Stalinem“ již odvolávají na své povinnosti dětí stalinské epochy, objevuje se v textu pionýrky L. Machové „Na svou pionýrskou čest slibujeme...“ motiv nedospělého, ještě nedostatečného chápání situace: „*jsme ještě mladí a neuvědomujeme si ještě dobře dosah této ztráty, ale přesto cítíme velkou bolest nad jeho odchodem.*“³⁰²

Zmínky o Stalinově úmrtí se objevují také v čísle z 14. března, která je celé věnováno smrti Klementa Gottwalda. V úvodu článku „Za největším synem naší vlasti“, otištěném na druhé straně, se např. píše:

³⁰⁰ NESG. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 20, s. 5.

³⁰¹ PANFĚREV, F. Stalin je náš, z naší krve. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 20, s. 5.

³⁰² MACHOVÁ, L. Na svou pionýrskou čest slibujeme... *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 20, s. 8.

„Ještě neoschly slzy nad ztrátou nám tolik drahého soudruha Stalina, ještě se naše srdce nevzpružilo z bolestného žalu nad ztrátou přítele nejvěrnějšího, a již opět dolehla na československý pracující lid zdrcující a bolestná zpráva.“³⁰³

Obdobný motiv se pak vyskytuje také v provolání ÚV KSČ, československé vlády a ÚAV NF, zveřejněném též v *Rudém právu* a *Mladé frontě*.

Smutek nad Stalinovou smrtí, stejně jako plnění přísahy, je zmiňován také v soustrastných dopisech „Komunisté povedou lid Gottwaldovou cestou“, „S Gottwaldovy cesty neustoupíme a ni o krok“ a „Jste stále s námi“, otištěných na straně č. 3. V těchto textech zároveň Stalin vystupuje v roli Gottwaldova učitele.

4. 2. 4 Jiskra okresu Kroměříž

V období 15. února–16. března se v *Jiskře okresu Kroměříž* nevyskytují žádné články o Stalinovi, a to ani v podobě textů o jeho osobě, ani o jeho smrti. Na vydání z 28. února totiž navazuje jako další až výtisk z 21. března. I přes dvě potencionálně chybějící vydání týdeníku – ze 7. a 14. března – na sebe při tom tato dvojice číselně navazuje, a jsou označena jako č. 8 a 9.

Vydání z 21. března se sice věnuje úmrtí Klementa Gottwalda, lze v něm však zároveň nalézt i zmínky o Stalinovi – vždy však ve spojitosti s Gottwaldem. V článku „Odešel otec nás všech“, uveřejněném na titulní straně, se např. hovoří pouze o „*úmrtí soudruha Stalina*“³⁰⁴ – v souvislosti s jeho osobností se dále nevyskytují žádné z četných přívlastků, běžně se objevujících v článcích ostatních periodik.

V článku „Lká celá země...“, otištěném na straně č. 2, je zmíněna Gottwaldova účast na Stalinově pohřbu. I v tomto textu je Stalin skromně označen pouze za „*vůdce světového proletariátu*“³⁰⁵.

V článku „Československá úderná brigáda nikdy nezklame“, uveřejněném na třetí straně, se nachází krátká zmínka o Gottwaldově smutečním projevu k Stalinovu úmrtí, je však dána do souvislosti s jeho vlastní smrtí.

³⁰³ NESG. Za největším synem naší vlasti. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 21, s. 2.

³⁰⁴ NESG. Odešel otec nás všech. *Jiskra okresu Kroměříž*. 1953, r. 4, č. 9, s. 1.

³⁰⁵ NESG. Lká celá země... *Jiskra okresu Kroměříž*. 1953, r. 4, č. 9, s. 2.

4. 3 Shrnutí obsahu dobových periodik

Ve druhé polovině a na počátku března, těsně před jeho smrtí, se články o Stalinovi ve zvolených periodických vyskytují jen zřídka – z toho více v obou celostátně vydávaných denících než v regionálních. Skutečným aktérem zpráv je při tom navíc pouze jako odesílatel telegramu k výročí uzavření sovětsko-čínské smlouvy a příjemce indické delegace – v ostatních textech figuruje pouze zprostředkovaně skrz citáty, jako předobraz divadelní postavy či autor analyzované odborné publikace.

Zprávy o Stalinově záchvatu mozkové mrtvice a následné smrti se ve všech listech objevují s několikadenním zpožděním, a to teprve 5.–6. března, v případě *Jiskry okresu Kroměříž* pak dokonce až 21. března. Nesprávně je jako datum záchvatu uváděn 2. březen, zároveň je při tom samotný záchvat ztotožňován s jeho možnou příčinou – aterosklerózou, a Stalinovo úmrtí je tak v člancích připisováno těžké nemoci.

V *Rudém právu*, *Mladé frontě* a *Naší pravdě* jsou pak v souvislosti s těmito událostmi otiskovány lékařské bulletiny, oficiální prohlášení, soustrastné telegramy a dopisy, smuteční proslovy, a po pohřbu také text přísahy věrnosti Stalinovu odkazu. Následně vycházejí též reportáže z pohřbu a články o plnění slibu věrnosti. Stalinovi se dále věnují i úvodníky, životopisné články a básně, otiskovány jsou též úryvky z románů, v nichž vystupuje jako jedna z hlavních postav. Část článků je původních, část úvodníků, zpráv, reportáží a proslovů je přetištěna ze sovětských periodik.

Stejně jako v čase před Stalinovou smrtí se i poté Stalinem více zabývají *Rudé právo* a *Mladá fronta*. Nejintenzivněji se mu daná periodika věnují v období 6.–12. března, od 13. března je pak možné pozorovat lehký útlum v jejich zájmu. V souvislosti s úmrtím Klementa Gottwalda následně články se stalinskou tematikou 15. a 16. března z jednotlivých titulů takřka zcela mizejí, a Stalinova smrt je dále jen stručně zmiňována v textech, které se již soustředí výhradně na téma Gottwaldova úmrtí.

Tón článků souvisejících se Stalinovým úmrtím se nese ve smíšeném, tragicko-optimistickém duchu, který v sobě spojuje jednak intenzivní žal nad jeho skonem, jednak víru v nesmrtelnost jeho odkazu a díla. Po pohřbu začne optimistické ladění článků převládat, a to především v souvislosti se složením přísahy věrnosti stalinskému odkazu.

V jednotlivých textech Stalin figuruje nejčastěji jako vůdce Sovětského svazu a světového socialistického hnutí, geniální teoretik marxismu-leninismu, Leninův

následovník a symbolický otec a učitel. Především v souvislosti s československými dějinami je pak také zpodobňován jako vítěz nad nacistickým Německem a osvoboditel Československa. Potlačován je naopak jeho ne-ruský původ, jeho rodiště Gori splývá se Sovětským svazem – nikoliv s Gruzíí, a pouze výjimečně je také uváděno jeho skutečné příjmení Džugašvili. Obdobně jsou také zcela potlačeny veškeré informace o jeho osobním a rodinném životě, uvedena v člancích není ani jedna z manželek, stejně jako v nich zcela chybí i zmínky o jeho dětech.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo popsat, jakým způsobem referovala vybraná dobová média o sovětském vůdci Josefu Vissarionoviči Stalinovi v souvislosti s posledními dny jeho života a následným úmrtím v březnu 1953. Ve spojitosti s jeho mediálním obrazem ve druhé polovině února je možné o Stalinovi hovořit jako o pouhém symbolu či znaku režimu, jehož účast na jednotlivých popisovaných událostech je zcela pasivní. Výrazněji se při tom tato role symbolu projevuje ve zvoleném regionálním tisku. Gottwaldovská *Naše pravda* totiž narozdíl od obou celostátních deníků nepřináší zprávu o Stalinově přijetí indické delegace, ani nepřetiskuje znění jeho blahopřejného telegramu Mao Ce-Tungovi. V *Jiskře okresu Kroměříž* se pak zmínky o Stalinovi v období před jeho smrtí dokonce nevyskytují vůbec, a to ani v jedné z rovin – Stalin-člověk ani Stalin-symbol.

Ať již ze strachu či nejistoty pak všechna zvolená periodika informují o Stalinově záchvatu mozkové mrtvice se zpožděním, a to jak vzhledem k jeho skutečnému datu, tak k datu šířenému oficiálními médii. Stejně důvody je pak možné hledat i v rozhodnutí *Jiskry okresu Kroměříž* v období Stalinovy smrti vydávání periodika na dva týdny zastavit, a v souvislosti s následným úmrtím Klementa Gottwalda pak již pouze stručně informovat i o Stalinově smrti.

Zároveň dochází i k heroizaci Stalinova zdravotního stavu. Místo o mrtvici se totiž v jednotlivých textech píše o důsledcích a následném podlehnutí těžké nemoci – paradoxně se však zároveň v souvislosti s posledními měsíci Stalinova života v člancích hovoří o jeho výtečné zdravotní kondici.

Původní, československé články, které pak v souvislosti se Stalinovým úmrtím vycházely, se svým obsahem mírně odlišují od textů převzatých ze sovětských periodik. Zatímco ta totiž v souvislosti s jeho smrtí již více zdůrazňují význam samotné komunistické strany, československá média stále kladou důraz především na Stalinovu osobnost a věrnost stalinskému odkazu. Téma budoucnosti Československa a Sovětského svazu po Stalinovi se objevuje v člancích teprve po jeho pohřbu, a jen v omezené míře – nejčastěji v podobě citací ze smutečního projevu nově zvoleného předsedy Rady ministrů, Georgije Maximilianoviče Malenkova.

Samotné období smutku, které v periodikách následuje po Stalinově smrti, lze dále rozdělit na dvě fáze, jejichž předěl tvoří přísaha věrnosti Stalinovu odkazu. Zatímco

v prvních dnech po jeho úmrtí totiž v jednotlivých textech převládá celkově smuteční ladění – byť s optimistickými podtóny, vycházejícími z přesvědčení o nesmrtelnosti Stalinova díla a odkazu – v souvislosti s přísahou začne tento pozitivní tón v člancích postupně převládat. Výraznější je tento přechod v obou sledovaných celostátních periodikách, které se v období 6.–12. března, věnují výlučně tématu Stalinovy smrti. I přes rozdílný věk cílových skupin čtenářů *Rudého práva* a *Mladé fronty* je při tom Stalin prezentován stejným způsobem, a od obou skupin se očekává i pociťování stejně hlubokého zármutku, který je u dospělých i mládeže vyjadřován především prostřednictvím soustrastných dopisů a sliby věrnosti Stalinovu odkazu. *Naše pravda* se věnuje Stalinovu úmrtí méně, již v prvních dnech po jeho smrti je v ní navíc zdůrazňována nutnost netruchlit a dále pokračovat ve výstavbě socialismu. Výrazně se při tom projevuje i militaristický motiv hrozící války s kapitalistickými zeměmi, který se v obou celostátních denících vyskytuje jen velmi omezeně – oba se spíše než na aspekt chystaného boje soustřeďují na udržení míru. Samotnou prezentací Stalinovy osobnosti se však tento regionální list od obou celostátních deníků neliší.

Přísaha věrnosti však vedle vyjádření loajality stalinismu a Sovětskému svazu slouží též jako regulace emocí veřejnosti, a napomáhá po období intenzivně projevovaného žalu k návratu k běžnému životu. Vzhledem k tomu, že společenskou krizi v Československu podnítila především měnová reforma – a nikoliv Stalinovo a Gottwaldovo úmrtí – záměr režimu kontrolovat pocity veřejnosti a předejít případným nepokojům byl tímto úspěšně naplněn.

Prezentací zvýšené pracovní produktivity jako nejlepšího způsobu uctění Stalinovy památky však přísaha a její ztvárnění v tisku slouží i jako propagandistický nástroj úspěšného plnění pětiletého ekonomického plánu – rok 1953 byl totiž závěrečným rokem první československé pětiletky. Obě regionální periodika se jí překvapivě věnují jen velmi málo, a to i přesto, že by se dalo očekávat, že požadavek vyšší produktivity výrazně zasáhl právě jak industriální Gottwaldov, tak zemědělskou oblast Kroměřížska.

Přestože ale přísaha věrnosti Stalinovu odkazu po jeho smrti znovu potvrzuje a upevňuje jeho roli symbolu režimu, nebyl by závěr o Stalinově definitivní proměně ve znak v důsledku jeho fyzického úmrtí zcela správný. V roli mystické postavy s nadpřirozenými schopnostmi, k níž lid směřuje svá přání i obavy, totiž vystupuje již před svou smrtí. Spíše než k definitivní transformaci tudíž po jeho smrti došlo ke konečné separaci člověka-Džugašviliho a symbolu-Stalina, k níž sám Stalin již od počátků svého kultu ve dvacátých a třicátých letech směřoval. Jak totiž dokládají

Bakalářská práce

lékařské bulletiny a pitevní zpráva, gruzínský seminarista a revolucionář Josif Džugašvili 5. března zemřel. Josef Stalin, všemocný vůdce Sovětského svazu a vítěz nad nacistickým Německem, však žil dál.

RESUMÉ

Cílem mé bakalářské práce „Smrt J. V. Stalina a její obraz ve vybraných periodikách v roce 1953“ bylo popsat způsob, jakým vybraná periodika referovala o smrti sovětského vůdce J. V. Stalina 5. března 1953. Stanovením sledovaného období na rozmezí 15. února–16. března mi zároveň umožňovalo ho porovnat i se způsobem, jakým periodika referovala o Stalinovy v závěrečných dnech jeho života. Prostudováním jednotlivých článků jsem dospěla k závěru, že jen zřídka se vyskytující mediální prezentace Stalina v posledních dnech před jeho smrtí jej staví do role symbolu režimu, jehož účast na událostech je již pouze pasivní.

Zprávy o jeho záchvatu mrtvice jsou ve všech periodikách uveřejněny se zpožděním, a jedno ze sledovaných periodik, *Jiskra okresu Kroměříž*, dokonce dočasně zastavilo vydávání, a poté již pouze stručně informovalo o následném Stalinově úmrtí v souvislosti se smrtí prezidenta Klementa Gottwalda, který zemřel jen několik dní po něm. Ostatní periodika však Stalinovi v prvních dnech po jeho smrti věnují významnou část svého obsahu, a oba celostátní deníky, *Rudé právo* a *Mladá fronta*, se dokonce ve dnech 6.–12. března věnují výlučně jemu.

Články líčí Stalina především v rolích vůdce Sovětského svazu a světového socialistického hnutí, teoretika marxismu-leninismu a v souvislosti s Československem pak jako vítěze nad nacistickým Německem. Tato prezentace je shodná jak v celostátním, tak regionálním tisku, stejně jako v tisku zaměřeném na dospělé a mládež. I přes podrobné líčení Stalinových úspěchů na poli politiky, vojenství i vědy však naopak zcela chybí jakékoliv zmínky o jeho osobním životě – dokonce i jeho skutečné jméno Džugašvili je zmiňováno jen výjimečně. Na Stalinovu primární mediální roli symbolu režimu tudíž jeho smrt neměla žádný vliv.

SUMMARY

The aim of my bachelor thesis “The death of J. V. Stalin and its reflection in chosen newspaper in 1953” was to describe the approach chosen newspapers have employed when treating the topic of death of Soviet leader J. V. Stalin on 5th March 1953. The period of time the paper covers, 15th February–16th March, also enabled me to compare it with the way the chosen newspapers have informed about Stalin in the few remaining days of his life. Through the research of selected articles I came to the conclusion that the rare media presentations of Stalin during his last days of life depict him in the role of the symbol of the regime, whose participation on all events is however only a passive one.

The news of Stalin’s stroke are published with a delay, with one of the surveyed newspapers, *Jiskra okresu Kroměříž* even opting for a temporary halt of publishing, after which only a brief information about Stalin’s subsequent death appeared in the articles dealing with the death of Czechoslovak president Klement Gottwald, who died only a few days later. In the first days after Stalin’s demise, the rest of the newspapers have however dedicated a significant portion of their content to him and his death. In the period of 6th–12th March, Stalin’s death even became the sole focus of nationwide press *Rudé právo* and *Mladá fronta*.

The articles present Stalin mainly in the role of Soviet leader and the leader of the world socialist movement, the theoretician of Marxism-Leninism and in the association with Czechoslovakia, also as the defeater of Nazi Germany. This depiction is common to both nationwide and regional press, as well as adult- and youth-oriented press. In spite of the in-depth description of Stalin’s political, martial and scientific achievements, no information is given about Stalin’s personal life – even his real name, Dzhugashvili is only rarely mentioned in the articles. Stalin’s main media role of the regime’s symbol has therefore not been influenced by his death in any way.

POUŽITÁ LITERATURA

Prameny:

Rudé právo, roč. 33.

Mladá fronta, roč. 9.

Naše pravda, roč. 11.

Jiskra okresu Kroměříž, roč. 4.

Soupis literatury:

BEHREND, Jan C. Exporting the Leader: The Stalin Cult in Poland and East Germany (1944/45 - 56). In APOR, Bálazs, et al. *The Leader Cult In Communist Dictatorships : Stalin and the Eastern Bloc*. 1. Chippenham and Eastbourne : Barrister & Principal, 2004. s. 161–178. ISBN 1-4039-3443-6. BURTON, Graeme; JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. 1. Brno : Barrister & Principal, 2001. 391 s. ISBN 80-85947-67-6.

BLODIGOVÁ, Alexandra, et al. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků : Výstava k dějinám českého tisku na území České republiky*. Praha : Státní ústřední archiv, 2002. 99 s.

GROMAN, Martin. Řízení československých médií v 50. letech 20. století. *Sborník Národního muzea v Praze : řada C - Literární historie*. 2008, r. 53, č. 1–4, s. 57–63. Dostupný také z WWW: <http://files.koncelik.eu/200000043-50739516d1/groman_50_leta.pdf>.

JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost: Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. 2. Praha : Portál, 2007. 207 s. ISBN 978-80-7367-287-4.

KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948 - 1953 : 2. část*. 1. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 146 s. ISBN 80-04-25700-3.

KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1953 - 1966 : 3. část*. 1. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 146 s. ISBN 80-04-25745-3.

KAPLAN, Karel ; TOMÁŠEK, Dušan. *O cenzuře v Československu v letech 1945–1956*. 1. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. 183 s. Sešity ÚSD; sv. 22

KELLY, Catriona. Riding the Magic Carpet: Children and Leader Cult in the Stalin Era. *The Slavic and East European Journal : Special Forum Issue: Russian Children's*

Literature: Changing Paradigms. 2005, r. 49, č. 2, s. 199–224. Dostupný také z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/20058260>>.

KOLEKTIV autorů. *Dějiny českých médií v datech : Rozhlas - Televize - Mediální právo*. 1. Praha : Karolinum, 2003. 462 s. ISBN 80-246-0632-1.

MACURA, Vladimír. *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 1. Praha : Academia, 2008. 351 s. ISBN 978-80-200-1669-0.

MEDVEDĚV, Roj; MEDVEDĚV, Žores. *Neznámý Stalin*. 1. Praha : Academia, 2003. 339 s. ISBN 80-200-1084-x.

MONTEFIORE, Simon Sebag. *Mladý Stalin*. 1. Praha : Beta – Dobrovský, 2009. 455 s. ISBN 978-80-7306-374-0.

OVERY, Richard. *Diktátoři : Hitlerovo Německo a Stalinovo Rusko*. 1. Praha : Beta - Dobrovský, 2006. 695 s. ISBN 80-7306-227-5.

PROCHOROV, Jurij, et al. *Bolšaja sovětskaja encyklopedija* [online]. 3. [s.l.] : Sovětskaja encyklopedija, 1969-1978 [cit. 2010-05-17]. Propaganda, s. n. Dostupné z WWW: <<http://slovari.yandex.ru/dict/bse/article/00063/19800.htm>>.

RADZINSKIJ, Edvard Stanislavovič. *Stalin : zevrubný životopis založený na nových dokumentech z ruských tajných archivů*. 1. Praha : Mladá Fronta, 1998. 528 s. ISBN 80-204-0702-2.

RAYFIELD, Ronald. *Stalin a jeho mistři popravčí : hodnověrný portrét tyrana a těch, kdo mu sloužili*. 1. Praha : Beta - Dobrovský, 2006. 431 s. ISBN 80-7306-250-X.

REES, E. A. Leader Cults: Varieties, Preconditions and Functions. In APOR, Báalazs, et al. *The Leader Cult In Communist Dictatorships : Stalin and the Eastern Bloc*. 1. Chippenham and Eastbourne : Palgrave Macmillan, 2004. s. 3–26. ISBN 1-4039-3443-6.

TUCKER, Robert C. The Rise of Stalin's Personality Cult . *The American Historical Review*. 1979, r. 84, č. 2, s. 347–366. Dostupný také z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/1855137>>.

TUCKER, Robert C. The Metamorphosis of the Stalin Myth . *World Politics*. 1954, r. 7, č. 1, s. 38–62. Dostupný také z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/2009168>>.

VOLKOGONOV, Dmitrij Antonovovič. *Triumf a tragédia : Politický portrét J. V. Stalina 1*. 1. Bratislava : Spektrum, 1990. 568 s. ISBN 80-218-0071-2.

VOLKOGONOV, Dmitrij Antonovovič. *Triumf a tragédia : Politický portrét J. V. Stalina 2*. 1. Bratislava : Spektrum, 1990. 624 s. ISBN 80-218-0072-0.

[online]:

www.totalita.cz
katalog.fsv.cuni.cz/DigitalniKnihovna

Seznam článků:

Rudé právo

15. února

TASS. K 3. výročí podepsání sovětsko-čínské smlouvy. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 46, s. 1.

NESG. Projev předsedy vlády Antonína Zápotockého. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 46, s. 1.

ČTK. Oslavy 3. výročí podepsání sovětsko-čínské smlouvy. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 46, s. 4.

19. února

TASS. J. V. Stalin přijal indického velvyslance K. P. Š. Menona. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 50, s. 3.

TASS. J. V. Stalin přijal Saifuddina Kitčleva. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 50, s. 3.

22. února

ČEPIČKA, A. Třicet pět vítězných let Sovětské armády. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 53, s. 1.

24. února

ČTK. Seminář o Stalinově práci ‚Ekonomické problémy socialismu v SSSR‘. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 55, s. 2.

26. února

ČTK. Život a práce lidu naší země: Předseda vlády Antonín Zápotocký na staveništi pomníku J. V. Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 57, s. 1.

ČTK. Konference v Říme o díle J. V. Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 57, s. 4.

ČTK. Konference v Říme o díle J. V. Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 57, s. 4.

1. března

ADLA, Z. Šťastný den Poliny Ivanovny. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, 33, 60, s. 3.

4. března

TASS. Vědecké zasedání o práci J. V. Stalina na Moskevské universitě. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 63, s. 4.

5. března

TASS. Vládní zpráva o nemoci předsedy Rady ministrů SSSR a tajemníka Ústředního výboru KSSS J. V. Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 64, s. 1.

TASS. Bulletin o zdravotním stavu J. V. Stalina ve 2 hodiny 4. března. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 64, s. 1.

ČTK. Prohlášení Ústředního výboru KSČ a vlády republiky Československé. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, 33, 64, s. 1.

6. března

TASS. Bulletin o zdravotním stavu J. V. Stalina 5. března 1953 v 16 hodin. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 65, s. 2.

TASS. Lékařská zpráva o nemoci a smrti J. V. Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 65, s. 2.

NESG. Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského svazu, Rada ministrů SSSR a presidium Nejvyššího sovětu SSSR všem členům strany, všem pracujícím Sovětského svazu. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 65, s. 2.

NESG. Všem členům strany, všem dělníkům, všemu pracujícímu lidu Československa. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 65, s. 2.

TASS. Ustavení komise pro organizaci pohřbu předsedy Rady ministrů Svazu sovětských socialistických republik a tajemníka Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu Josefa Vissarionoviče Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 65, s. 2.

TASS. Zpráva komise pro organizaci pohřbu předsedy Rady ministrů Svazu sovětských socialistických republik a tajemníka Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu Josefa Vissarionoviče Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 65, s. 2.

NESG. Zpráva o mimořádné schůzi předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Československa a předsednictva vlády. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 65, s. 2.

NESG. Soustrastný telegram ÚV KSČ a vlády republiky Československé Ústřednímu výboru KSSS, Radě ministrů SSSR a presidiu Nejvyššího sovětu SSSR. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 65, s. 2.

7. března

TASS. Usnesení společné schůze plena Ústředního výboru KSSS, Rady ministrů SSSR a presidia Nejvyššího sovětu SSSR. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 66, s. 1.

KNOBLOCH, J. V Moskvě dne 6. března 1953. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 66, s. 1.

NESG. Živoucí zůstane veliké dílo J. V. Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, 33, 66, s. 1, 3.

NESG. Život a dílo soudruha J. V. Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 66, s. 2.

NESG. Z dopisu ÚV KSČ ze společného zasedání předsednictva ÚV KSSS, sboru pověřenců a ÚAV slovenské Národní fronty. Vede nás strana, kterou vykoval soudruh Stalin. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 66, s. 3.

NESG. Vede nás strana, kterou vykoval soudruh Stalin. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, 33, 66, s. 3.

NESG. Dopis Ústřednímu výboru Komunistické strany Sovětského svazu. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, č. 33, r. 66, s. 4.

8. března

TASS. Sovětský lid a všechno pokrokové lidstvo se loučí se svým otcem a učitelem – soudruhem Stalinem: Ze Sloupové síně Domu svazů. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 1.

TASS. Pohřeb J. V. Stalina stanoven na 9. března 1953. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 1.

TASS. Usnesení Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu a Rady ministrů Svazu SSR o uložení rakve s ostatky Josefa Vissarionoviče Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 1.

TASS. Usnesení Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu a Rady ministrů Svazu SSR o vybudování Pantheonu – památníku věčné slávy velikých lidí sovětské země. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 1.

NESG. Pod prapory Lenina a Stalina půjdeme a dojdeme k socialismu: Projev prezidenta republiky Klementa Gottwalda k úmrtí J. V. Stalina, pronesený v Československém rozhlasu v sobotu ve 20 hodin. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 1–2.

ČTK. Zpráva zvláštní komise pro řízení smutečních aktů. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 2.

TASS. Usnesení Ústředního výboru KSSS a Rady ministrů SSSR o dnech smutku. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 2.

TASS. Pathologicko-anatomický nález zjištěný pitvou zemřelého J. V. Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 2.

- NESG. Soustrastné projevy sovětských stranických a státních orgánů a masových organizací. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 2.
- NESG. Projevy soustrasti na sovětském velvyslanectví v Praze. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 2.
- ČTK. Rozkaz presidenta republiky a vrchního velitele čs. branné moci. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 2.
- NESG. Mohutná semknutost a jednota. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 2.
- NESG. Věčně bude žít odkaz J. V. Stalina v srdcích sovětského lidu. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 3.
- NESG. Soustrastné telegramy představitelů zemí lidové demokracie. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 3.
- KNOBLOCH, J. U rakve J. V. Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 3.
- DRDA, J. Výš pozvednout prapor Stalinův. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 4.
- GLAZAROVÁ, J. Chvíle, na něž nezapomenu. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 4.
- SVATOPLUK, T. Cesta k vítězství. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 4.
- NEZVAL, V. Nad rakví soudruha J. V. Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 4.
- PUJMANOVÁ, M. Ve věnci rukou železném. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 4.
- NESG. Semknuti v pevný a bojový šik budeme plnit Stalinův odkaz. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 5.
- LEFLEROVÁ, H. Stalin je nesmrtelný. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 5.
- NESG. Sjednocuje a posiluje nás zářná památka na soudruha Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 5.
- NESG. Mezinárodní den žen. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 5.

NESG. Manifestace pracujících k Mezinárodnímu dni žen. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 67, s. 6.

9. března

NESG. Se Stalinovým jménem k novým vítězstvím. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 1.

TASS. Sovětský svaz vzdává ve Sloupové síni poslední poctu J. V. Stalinovy. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 1.

NESG. Náš lid se sklání před památkou velikého Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 1.

ČTK. Příjezd československé delegace, vedené soudruhem Klementem Gottwaldem, na pohřeb Josefa Vissarionoviče Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 1.

TASS. Usnesení ÚV KSSS a Rady ministrů SSSR. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 1.

NESG. Stalinův odkaz žije v srdcích milionů pracujících celého světa. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 2.

NESG. Soustrastné projevy představitelů bratrských států a stran. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 2.

TASS. Rozkaz ministra vojenství SSSR. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 3.

TASS. Rozkaz ministra vojenského námořnictva SSSR. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 3.

TASS. Soustrastné projevy svazových sovětských republik. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 3.

NESG. Veliké hoře sovětského lidu. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 3.

POLEVOJ, B. Stalin je s námi!. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 3.

MAJEROVÁ, M. Děti stalinské epochy. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 4.

NESG. Půjdu dál stalinskou cestou. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 4.

- NESG. Slovo pracujících lidí. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 4.
- NESG. Proměníme v čin myšlenky Stalinovy. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 4.
- SVOBODOVÁ, E. Zůstáváte navždy s námi, milovaný Staline!. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 4.
- MIŠKOVSKÝ, M. Prací ctíme odkaz Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 4.
- NESG. Ještě pevněji sevřeme šiky naší rodné strany. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 4.
- SEDLONĚ, M. Stalin v nás. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 4.
- BART, I. Slibujeme Ti, soudruhu Staline. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 68, s. 4.

10. března

- TASS. Rozloučení s J. V. Stalinem na Rudém náměstí v Moskvě. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 1.
- NESG. Příklad věrnosti československého lidu odkazu soudruha Stalina. *Rudé právo : Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 1.
- NESG. Projev soudruha G. M. Malenkova. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 2.
- NESG. Projev soudruha L. P. Beriji. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 2.
- TASS. Příjezd zahraničních delegací do Moskvy. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 3.
- TASS. U rakve velikého vůdce a učitele. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 3.
- TASS. Sovětští lidé o J. V. Stalinovi. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 3.
- SURKOV, A. U rakve velikého vůdce a učitele. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 3.

- KNOBLOCH, J. Na Rudém náměstí v Moskvě. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 3.
- TICHONOV, N. Tak přísaháme, rodný náš soudruhu Staline! *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 3.
- NESG. Lid naší vlasti se rozloučil s milovaným učitelem a otcem – soudruhem Stalinem. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 4.
- NESG. Projev předsedy vlády Antonína Zápotockého. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 4.
- NESG. V sevřeném šiku půjdeme vpřed. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 5.
- NESG. Na družstevních polích a na STS. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 5.
- NESG. Slovo předních budovatelů socialismu. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 5.
- NESG. Stalinův prapor míru vezmeme do svých rukou. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 5.
- MAREK, J. Národ se loučil. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 5.
- KONRÁD, K. Nad fotografií ze Sloupové síně. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 5.
- KOHOUT, P. Slovo k bratrům v těžkých dnech. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 5.
- TASS. Soustrastné projevy bratrských stran k úmrtí J. V. Stalina. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 6.
- NESG. Svaz jugoslávských vlastenců Ústřednímu výboru KSSS. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 6.
- TASS. Národy vzdávají poctu praporečníku světového míru. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 6.
- TASS. Provolání Světové odborové federace pracujícím celého světa k úmrtí J. V. Stalina. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 69, s. 6.

11. března

KOLEKTIV autorů. Splníme přísahu věrnosti odkazu soudruha Stalina. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 1.

ČTVERÁK, R. Stavíme symbol svobody, štěstí a míru – stavíme památník drahému Stalinovi. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 1.

SEKERA, K. Přisahal jsem Stalinovi. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 1.

NESG. Veliká přísaha. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 1, 3.

HAŠKOVÁ, I. Přísaha Stalinovi. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 2.

MACEK, J. Stalinská cesta naší vědy. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 2.

KÖHLER, B. Ideová zbraň veliké mobilisující síly. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 2.

NESG. Upevníme čs.-polské přátelství a spolupráci v duchu Stalinově. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 2.

POLEVOJ, B. Rozloučení s velikým Stalinem. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 3.

MAO, C. Velké přátelství. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 3.

TASS. Země míru v den pohřbu J. V. Stalina. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 3.

TASS. Národy všech světadílů uctily památku J. V. Stalina. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 4.

NESG. Ostravští horníci zvyšují těžbu. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 70, s. 4.

12. března

NESG. Stalinská cesta ke komunismu. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 71, s. 1.

KOLEKTIV autorů. Věrní odkazu nesmrtelného Stalina. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 71, s. 1.

TASS. Návrat čs. delegace z pohřbu generalissima J. V. Stalina. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 71, s. 1.

ČTK. Sovětské velvyslanectví v Praze děkuje za projevy soustrastí. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 71, s. 2.

NEJEDLÝ, Z. Stalin a my. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 71, s. 2.

NESG. V Stalinově rodišti. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 71, s. 3.

NESG. Ve jménu Stalina sovětský lid zmnohonásobí své pracovní úsilí na výstavbě socialismu. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 71, s. 3.

NESG. Poselství a telegramy komunistických a dělnických stran ÚV KSSS. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 71, s. 3.

TASS. Stalinovy ideje inspirují národy bojující za svou svobodu a nezávislost. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 71, s. 3.

ERENBURG, I. Veliký obránce míru. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 71, s. 3.

NESG. Pokrokové lidstvo vzdává nejhlubší poctu nesmrtelnému jménu soudruha Stalina. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 71, s. 4.

13. března

KOLEKTIV autorů. Neochvějně a důsledně splníme Stalinův odkaz. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 72, s. 1.

RP. Smuteční projevy československého lidu k úmrtí J. V. Stalina. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 72, s. 1.

NESG. Všechny síly výstavbě socialismu v naší vlasti. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 72, s. 1.

ČTK. Diskuse ekonomů o práci J. V. Stalina vyšla tiskem. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 72, s. 2.

NESG. Půjdeme stalinskou cestou: Z dopisů pracujících. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 72, s. 3.

NESG. Stalin nás učí bojovat za blaho člověka. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 72, s. 3.

NESG. Sovětští lidé splní nesmrtelný odkaz J. V. Stalina. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 72, s. 3.

ČTK, TASS. Stalinovo jméno je navěky zapsáno do srdcí mírumilovných národů. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 72, s. 3.

14. března

NESG. Vítězný prapor idejí Marxe, Engelse, Lenina, Stalina. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 73, s. 1.

KOLEKTIV autorů. S odkazem J. V. Stalina k vybudování socialismu. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 73, s. 1.

NESG. Pro splnění slov přísahy. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 73, s. 1.

SVOBODA, J. V. K novým bitvám vede nás. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 73, s. 2.

VRBA, F. Hra o Stalinově mládí. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 73, s. 2.

RP. Výstava o Stalinově díle ve sbírkách našich knihoven. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 73, s. 2.

ČTK. Generální konsulát SSSR v Bratislavě děkuje za projevy soustrastí. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 73, s. 2.

PROCHÁZKA, V. Karel Marx a triumf jeho učení: K 70. výročí úmrtí 14. března 1883. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 73, s. 3.

ČTK, TASS. Pod praporem Lenina a Stalina kráčí sovětský lid ještě pevněji ke komunismu. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 73, s. 3.

ČTK, TASS. Národy celého světa se sklánějí před památkou Josefa Vissarionoviče Stalina. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 73, s. 3.

RP. Nové číslo časopisu ‚Za trvalý mír, za lidovou demokracii!‘. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 73, s. 4.

15. března

NESG. Rozkaz ministra národní obrany k úmrtí presidenta republiky, vrchního velitele čs. branné moci a předsedy KSČ soudruha Klementa Gottwalda. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 74, s. 2.

NESG. Všem pracujícím lidu Československa. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 74, s. 2.

ČTK. Zpráva ze zasedání předsednictva ÚV KSS, sboru pověřenců a ÚAV slovenské národní fronty. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 74, s. 3.

ČTK. Soustrastný telegram Slovenské národní rady Ústřednímu výboru KSČ. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 74, s. 3.

ČTK. Projev soustrasti ÚV Československého svazu mládeže. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 74, s. 3.

NESG. Ještě pevněji se semkneme kolem strany a vlády. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 74, s. 4.

GOTTWALD, K. Dílo J. V. Stalina – nevyčerpatelná studnice poučení. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 74, s. 6.

GOTTWALD, K. Ani v nejtěžších chvílích neklesat na mysl. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 74, s. 6.

GOTTWALD, K. Leninsko-stalinský styl práce. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 74, s. 6.

16. března

NESG. Pevně a k novým vítězstvím ponese prapor soudruha Gottwalda. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 75, s. 1.

NESG. Soustrastné telegramy stran Národní fronty. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 75, s. 2.

NESG. Soustrastné telegramy krajských výborů KSČ k úmrtí soudruha Klementa Gottwalda. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 75, s. 2.

NESG. Slovensko se loučí s milovaným otcem a učitelem. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 75, s. 3.

NESG. Hlas pracujících závodů a vesnic. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 75, s. 3.

NESG. Ve Vladislavském sále. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 75, s. 4.

BERGR, K. Díky za náš nový život. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 75, s. 4.

NEZVAL, V. Nad rakví soudruha Klementa Gottwalda. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 75, s. 4.

PUJMANOVÁ, M. Věrný byl soudruh Gottwald. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 75, s. 4.

CEDENBAL, J. Soustrastný telegram předsedy rady ministrů Mongolské lidové republiky předsedovi vlády. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 75, s. 5.

NESG. Všechno upevňovat bratrské přátelství svobodných národů: Úvodník ‚Pravdy‘ z 15. března. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 75, s. 6.

TASS. Čtvrté zasedání Nejvyššího sovětu SSSR. *Rudé právo: Ústřední orgán komunistické strany Československa*. 1953, r. 33, č. 75, s. 6.

Mladá fronta

15. února

NESG. Telegramy k 3. výročí podepsání sovětsko-čínské smlouvy. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 39, s. 6.

19. února

TASS. J. V. Stalin přijal indického velvyslance Menona a Dr. Saifuddina Kitčleva. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 42, s. 4.

22. února

JOSKOVÁ, Z. Hra o východu stalinského slunce. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 45, s. 5.

26. února

ČTK. Předseda vlády Antonín Zápotocký na staveništi pomníku J. V. Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 48, s. 3.

1. března

CÍSAŘ, ČESTMÍR. Devátý svazek spisů J. V. Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 51, s. 4.

5. března

NESG. Vládní zpráva o nemoci předsedy Rady ministrů SSSR a tajemníka Ústředního výboru KSSS J. V. Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 54, s. 1.

NESG. Prohlášení Ústředního výboru KSČ a vlády republiky Československé. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 54, s. 1.

NESG. Bulletin o zdravotním stavu J. V. Stalina ve 2 hodiny 4. března 1953. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 54, s. 1.

6. března

NESG. Veliká jednota strany a lidu. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 55, s. 1.

TASS. Bulletin o zdravotním stavu J. V. Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 55, s. 1.

ČTK. President republiky projevil účast sovětskému velvyslanci A. J. Bogomolovi. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 55, s. 1.

ČTK. Zpráva Ústředního výboru Komunistické strany a vlády Československa. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 55, s. 1.

ČTK. Telegram Ústřednímu výboru Komunistické strany Sovětského svazu. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 55, s. 1.

(zvláštní vydání)

TASS. Bulletin o zdravotním stavu J. V. Stalina 5. března 1953 v 16 hodin. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 56, s. 2.

TASS. Lékařská zpráva o nemoci a smrti J. V. Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 56, s. 2.

NESG. Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského svazu, Rada ministrů SSSR a presidium Nejvyššího sovětu SSSR všem členům strany, všem pracujícím Sovětského svazu. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 56, s. 2.

NESG. Všem členům strany, všem dělníkům, všemu pracujícímu lidu Československa. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 56, s. 2.

TASS. Ustavení komise pro organizaci pohřbu předsedy Rady ministrů Svazu sovětských socialistických republik a tajemníka Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu Josefa Vissarionoviče Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 56, s. 2.

TASS. Zpráva komise pro organizaci pohřbu předsedy Rady ministrů Svazu sovětských socialistických republik a tajemníka Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu Josefa Vissarionoviče Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 56, s. 2.

NESG. Zpráva o mimořádné schůzi předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Československa a předsednictva vlády. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 56, s. 2.

NESG. Soustrastný telegram ÚV KSČ a vlády republiky Československé Ústřednímu výboru KSSS, Radě ministrů SSSR a presidiu Nejvyššího sovětu SSSR. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 56, s. 2.

7. března

NESG. Usnesení společné schůze plena Ústředního výboru KSSS, Rady ministrů SSSR a presidia Nejvyššího sovětu SSSR. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 1.

NESG. Cestou Stalinovou vpřed!. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 1.

NESG. Telegramy Ústředního výboru ČSM k úmrtí J. V. Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 2.

NESG. Ještě pevněji se semkneme pod vítězným praporem Stalinovým. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 2.

NESG. Se Stalinovými myšlenkami bojují ženy na nastolení trvalého míru. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 2.

VEJRAŽKA, V. Srdce dotlouklo – dílo žije. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 2.

KICKOVÁ, J. Březnové ráno. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 2.

NEJEDLÝ, Z. Historický význam Stalinův. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 3.

NESG. Stalinova přísaha nad rakví Lenina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 4.

NOHA, J. Pro komunismus. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 4.

KOHOUT, P. Nejtěžší báseň. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 4.

VLČEK, V. Otec, učitel, osvoboditel a tvůrce radosti a štěstí. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 57, s. 4.

8. března

ČTK. Předseda KSČ a prezident republiky Klement Gottwald k úmrtí generalissima Josefa Vissarionoviče Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 1.

TASS. Ze Sloupové síně domu svazů. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 2.

TASS. Pohřeb J. V. Stalina stanoven na 9. března 1953. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 2.

TASS. Usnesení Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu a Rady ministrů Svazu SSR o uložení rakve s ostatky Josefa Vissarionoviče Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 2.

TASS. Usnesení Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu a Rady ministrů Svazu SSR o vybudování Pantheonu – památníku věčné slávy velikých lidí sovětské země. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 2.

TASS. Pathologicko-anatomický nález zjištěný pitvou zemřelého J. V. Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 2.

ČTK. Projevy soustrasti na velvyslanectví SSSR. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 2.

ČTK. Rozkaz presidenta republiky a vrchního velitele čs. branné moci Klementa Gottwalda příslušníkům armády, Pohraniční i Vnitřní stráže. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 2.

TASS. Provolání Ústředního výboru VLKSM ke všem členům Komsomolu a veškeré mládeži Sovětského svazu. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 2.

MARŠÍČEK, V. Soudruhu Stalinovi. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 3.

MUKAŘOVSKÝ, J. Stalin ukázal cestu vědě. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 3.

ZÁTOPEK, E. Učíme se z myšlenek a díla soudruha Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 3.

OTČENÁŠEK, J. Náš smutek zakaluje srdce k boji. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 3.

MÁJ, K. Bude žít věčně s námi. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 3.

- kol. aut. My na polích budeme pracovat tak, jak nás učí Stalinův lid. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 3.
- MARKOVÁ, B. Zvýšíme úsilí v budování socialismu v naší vlasti. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 3.
- KAIGL, V. Bojový odkaz soudruha Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 4.
- NESG. Soustrastné telegramy k úmrtí J. V. Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 5.
- TASS. Soustrastné projevy vedoucích zahraničních delegací. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 5.
- NESG. Mohutná semknutost a jednota. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 5.
- STALIN, J. Projev k Mezinárodnímu dni žen. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 6.
- SVOBODA, J. V. Stalin. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 8.
- NESG. Stalin a československý lid. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 8.
- NESG. V nouzi poznáš přítele. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 8.
- NESG. Rozkaz č. 368. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 8.
- BERNÁŠKOVÁ, A. Československý benzin. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 58, s. 8.

10. března

- TASS. Rozloučení s Josefem Vissarionovičem Stalinem. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 1–2.
- NESG. Projev předsedy Rady ministrů G. M. Malenkova. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 1.
- NESG. Projev prvního náměstka předsedy Rady ministrů L. P. Beriji. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 1.

- NESG. Projev prvního náměstka předsedy Rady ministrů V. M. Molotova. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 2.
- NESG. Soustrastné telegramy k úmrtí J. V. Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 2.
- NESG. Projev předsedy vlády Antonína Zápotockého. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 2–3.
- ČTK. Slib československého lidu nesmrtelnému Stalinovi. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 3.
- NESG. Přísaha věrnosti československého pracujícího lidu odkazu soudruha Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 3.
- NESG. Smuteční tryzny v krajských městech. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 4.
- TASS. U rakve velikého vůdce. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 4.
- NESG. Bratrské strany píší ÚV KSSS. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 5.
- NESG. Další soustrastné telegramy zahraničních státníků. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 5.
- TASS. Smuteční projev Palmira Togliattiho v italském parlamentě. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 5.
- NESG. Jdeme dál za Stalinovým praporem! *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 5.
- DULCETTI, O. Italská mládež uctila památku velikého Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 5.
- TOLSTOJ, A. Spolubojovníci. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 6.
- NESG. Ve šlépějích Leninových. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 6.
- NESG. Přísaha. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 6.
- NESG. Stalin – pokračovatel Leninova díla. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 59, s. 6.

11. března

NESG. Láska celého národa. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže.*

1953, r. 9, č. 60, s. 1.

NESG. Úspěšnou prací splníme odkaz soudruha Stalina. *Mladá fronta: Deník*

československého svazu mládeže. 1953, r. 9, č. 60, s. 1.

ČTK. Nové závazky budovatelů NHKG na paměť milovaného soudruha Stalina. *Mladá*

fronta: Deník československého svazu mládeže. 1953, r. 9, č. 60, s. 1.

HLADKÝ, J. Vzpomínky na Gruzii. *Mladá fronta: Deník československého svazu*

mládeže. 1953, r. 9, č. 60, s. 2.

TONDL, L. Stalinův přínos vědě. *Mladá fronta: Deník československého svazu*

mládeže. 1953, r. 9, č. 60, s. 2–3.

MAO, C. Velké přátelství. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže.* 1953,

r. 9, č. 60, s. 3.

NESG. Nejkrásnější vyjádření lásky k Stalinovi. *Mladá fronta: Deník československého*

svazu mládeže. 1953, r. 9, č. 60, s. 3.

ČTK. Rozhlasová relace o J. V. Stalinovi. *Mladá fronta: Deník československého svazu*

mládeže. 1953, r. 9, č. 60, s. 3.

NESG. Mládež celého světa uctívá památku svého učitele. *Mladá fronta: Deník*

československého svazu mládeže. 1953, r. 9, č. 60, s. 4.

TASS. Prohlášení Saiffuddína Kičlů ke Stalinovu úmrtí. *Mladá fronta: Deník*

československého svazu mládeže. 1953, r. 9, č. 60, s. 4.

TASS. Vládní delegace na pohřbu v Moskvě. *Mladá fronta: Deník československého*

svazu mládeže. 1953, r. 9, č. 60, s. 4.

TASS. Demokratická Amerika truchlí nad smrtí velikého Stalina. *Mladá fronta: Deník*

československého svazu mládeže. 1953, r. 9, č. 60, s. 4.

TASS. Polské město Katowice přejmenováno na STALINOGROD. *Mladá fronta:*

Deník československého svazu mládeže. 1953, r. 9, č. 60, s. 4.

TASS. Zákon na paměť Stalina v Maďarsku. *Mladá fronta: Deník československého*

svazu mládeže. 1953, r. 9, č. 60, s. 4.

12. března

NESG. Stále zvyšovat bdělost a ostražitost. *Mladá fronta: Deník československého*

svazu mládeže. 1953, r. 9, č. 61, s. 1.

ČTK. Návrat československé delegace z pohřbu generalissima Josefa Vissarionoviče Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 61, s. 1.

ČTK. Sovětské velvyslanectví v Praze děkuje za projevy soustrasti. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 61, s. 1.

VADURA, J. On naučil mou zemi zpívat. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 61, s. 1.

NESG. Střežíme na svých pracovištích Stalinovo dílo. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 61, s. 1.

HOLLER, J. Stalinská stráž na naší západní hranici. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 61, s. 2.

VASILEVSKIJ, A. M. J. V. Stalin a ozbrojené síly SSSR. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 61, s. 2–3.

NESG. Věrní Stalinovi. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 61, s. 3.

NESG. Bude i nadále praporem boje naší země. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 61, s. 4.

TASS. Moskvané vzdávají před mausoleem poctu velikému Stalinovi. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 61, s. 4.

NESG. Soustrastné projevy bratrských stran. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 61, s. 4.

NESG. Poselství Národního výboru KS USA Ústřednímu výboru KSSS: Uctíme Stalinovu památku úsilím o zmaření plánů Wallstreetu na světovládu. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 61, s. 4.

13. března

NESG. Ještě pevněji se semknout kolem strany! *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 62, s. 1.

ČTK. Smuteční projevy československého lidu k úmrtí J. V. Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 62, s. 1.

ČTK. Mladí budovatelé NHKG proměňují přísahu věrnosti v činy. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 62, s. 1.

ERENBURG, I. Velký obránce míru. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 62, s. 2.

TASS. Paul Robeson k úmrtí J. V. Stalina. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 62, s. 4.

TASS. Tři dny před Stalinovým portrétem v New Yorku. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 62, s. 4.

ČTK. S úctou ke Stalinovu jménu vstupují do komunistických stran. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 62, s. 4.

14. března

NESG. Práci splníme slavnou přísahou. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 63, s. 1.

NESG. Stalinsky bojovat za rozkvět naší vlasti. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 63, s. 1.

NESG. Stalin žije a bude žít v srdcích mládeže. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 63, s. 2.

ČTK. Výstava děl J. V. Stalina v Universitní knihovně v Praze. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 63, s. 3.

ČTK. Nové číslo časopisu „Za trvalý mír, za lidovou demokracii“. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 63, s. 3.

LATT, M. Řecké slzy a italský dopis... *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 63, s. 4.

15. března

NESG. Dopis Ústředního výboru ČSM Ústřednímu výboru Komunistické strany Československa. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 64, s. 3.

ČTK. Soustrastný telegram Slovenské národní rady Ústřednímu výboru KSČ. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 64, s. 3.

NESG. Rozkaz ministra národní obrany k úmrtí presidenta Klementa Gottwalda. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 64, s. 3.

ČTK. Zpráva ze společného zasedání předsednictva ÚV KSS, sboru pověřenců a ústředního akčního výboru slovenské Národní fronty. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 64, s. 3.

NESG. Všechny naše myšlenky jsou s bratrským československým lidem. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 64, s. 5.

KOHOUT, P. Buďme stateční a silní. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 64, s. 5.

16. března

NESG. Telegram presidia Československé akademie věd. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 65, s. 2.

NESG. Telegram Ústředního akčního výboru slovenské Národní fronty. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 65, s. 5.

NESG. Telegram slovenského Ústředního výboru Československého svazu mládeže. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 65, s. 5.

NESG. Hluboký smutek za hranicemi naší vlasti. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 65, s. 6.

NESG. Dopis z Maďarska. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 65, s. 6.

TASS. IV. zasedání Nejvyššího sovětu SSSR. *Mladá fronta: Deník československého svazu mládeže*. 1953, r. 9, č. 65, s. 6.

Naše pravda

17. února

POHANĚL, S. Socialistické soutěžení – zbraň, která poráží včerejšek. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 13, s. 1–2.

20. února

RŮŽIČKA, Z. Sovětská armáda – armáda míru. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 14, s. 1.

6. března

TASS. Zpráva Ústředního výboru KSSS a sovětské vlády o nemoci soudruha Stalina.

Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově. 1953, r. 11, č. 18, s. 1.

ČTK. Prohlášení Ústředního výboru KSČ a vlády republiky Československé. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, č. 18, s. 1.

NESG. Za mírový život v naší vlasti, za radostné mládí našich dětí. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, č. 18, s. 4.

VACULÍKOVÁ, D. Připravujeme Strážnici 1953: Ze školení souborů lidových písní a tanců v Pohořelicích. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, č. 18, s. 7.

TASS. Prohlášení Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu, Rady ministrů SSSR a presidia Nejvyššího sovětu SSSR k úmrtí J. V. Stalina. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, ZV, s. 2.

TASS. Lékařská zpráva o nemoci a smrti J. V. Stalina. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, ZV, s. 2.

NESG. Provolání Ústředního výboru KSČ, vlády republiky Československé a Ústředního akčního výboru Národní fronty k úmrtí J. V. Stalina. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, ZV, s. 2.

TASS. Ústřední komise pro organisování pohřbu předsedy Rady ministrů SSSR a tajemníka ÚV KSSS J. V. Stalina. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, ZV, s. 2.

NESG. Zpráva o mimořádné schůzi předsednictva ÚV KSČ a předsednictva vlády republiky Československé. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, ZV, s. 2.

NESG. Soustrastný telegram ÚV KSČ a vlády republiky Československé Ústřednímu výboru KSSS, Radě ministrů SSSR a presidiu Nejvyššího sovětu SSSR. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, ZV, s. 2.

NESG. Telegram Krajského výboru KSČ v Gottwaldově a účastníků tábora lidu v krajském městě Ústřednímu výboru KSČ. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, ZV, s. 2.

10. března

NESG. Nad Stalinovou rakví slibujeme ještě houževnatěji budovat socialismus a bojovat za světový mír: Smuteční tryzna na paměť zesnulého Stalina. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 19, s. 1.

NESG. Nechť nám navždy zůstane vzorem nesmrtelné dílo soudruha Stalina. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 19, s. 1.

BRŠLICA, F. Letem stalinským. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 19, s. 1.

NESG. Ke konečnému vítězství dojdeme cestou stalinskou! *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 19, s. 2.

SLEZÁK, T. O charakteru ekonomických zákonů, objevených Stalinem: Na pomoc účastníkům Roku stranického školení. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 19, s. 2.

NESG. Zvyšujeme brannost lidu. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 19, s. 4.

13. března

NESG. Přísaha věrnosti československého lidu odkazu soudruha Stalina. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 20, s. 1.

NESG. Projev soudruha G. M. Malenkova nad rakví J. V. Stalina na Rudém náměstí v Moskvě. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 20, s. 1.

HOŘČICA, J. Karel Marx, tvůrce a zakladatel vědeckého světového názoru. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 20, s. 2.

FOLTÝN, M. Jak nám ukázal soudruh Stalin. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 20, s. 3.

NP. Více odpovědnosti ředitelů závodů v rozvoji předmájové soutěže. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 20, s. 3.

MADĚRA, I. Za Stalina vpřed!. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 20, s. 4.

SEJÁKOVÁ, T. Veliký je náš smutek. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově*. 1953, r. 11, č. 20, s. 4.

TUREK, S. Nejtěžší den. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, č. 20, s. 4.

CÍSAŘ, J. Podle vzoru nejlepšího učitele nás všech. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, č. 20, s. 5.

KŘANCILOVÁ, A. Stalin nás, pionýry, povede i nadále. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, č. 20, s. 5.

PANFĚREV, F. Stalin je náš, z naší krve. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, č. 20, s. 5.

NESG. Lidstvo celého světa truchlí nad úmrtím J. V. Stalina. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, č. 20, s. 7.

OPÁLKOVÁ, M. Za milovaným soudruhem Stalinem. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, č. 20, s. 8.

MACHOVÁ, L. Na svou pionýrskou čest slibujeme... *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, č. 20, s. 8.

14. března

NESG. Všem pracujícím lidu Československa! *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, č. 21, s. 2.

NESG. Za největším synem naší vlasti. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, č. 21, s. 2.

ZVĚŘINOVÁ, J. Komunisté povedou lid Gottwaldovou cestou. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, č. 21, s. 3.

MIKOŠKA, E. S Gottwaldovy cesty neustoupíme a ni o krok. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, č. 21, s. 3.

GORLOVÁ, A. Jste stále s námi. *Naše pravda: List Krajského výboru KSČ v Gottwaldově.* 1953, r. 11, č. 21, s. 3.

Jiskra okresu Kroměříž

21. března

NESG. Odešel otec nás všech. *Jiskra okresu Kroměříž.* 1953, r. 4, č. 9, s. 1.

Bakalářská práce

NESG. Lká celá země... *Jiskra okresu Kroměříž*. 1953, r. 4, č. 9, s. 2.

NESG. Československá úderná brigáda nikdy nezklame. *Jiskra okresu Kroměříž*. 1953, r. 4, č. 9, s. 3.